

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ANETAVLE
OVER
DE
FIRE
SØSKENDE
MORTENSEN PÅ ØSTERVOLD
AF
I.M.PRISKORN

2.bind

PROSAPIA: NR.6

PRISKORN HASLE

1980

Før jeg går igang med biografierne i andet bind af værket om dynastiet Mortensen, vil jeg lige meddele et par tilføjelser til et par af biografierne i det første bind. Porcellænshandler Poul Mortensen skulde ved den fastsatte mesterprøve "concipere et handelsbrev, regne de fire specier i benævnte og ubenævnte tal, samt brøk, og kjende og bedømme varerne, som ere gjenstand for denne handel." En vigtig tilføjelse til købmand Christen Jensens historie, som måske giver os nøglen til hans succes i forretningslivet, giver en Højesteretsdom af 1832 os, idet den fortæller os, at Christen Jensen har forhandlet apotekervarer, såvel Simplicia som Composita i sin butik, samt forevet kvaksalveri. Det er formentlig apotekeren i det nyoprettede apotek i Frederikssund, der har anklaget ham. Han måtte bøde ialt 120 rigsdaler og sæ sit medicinvarerlager konfiskeret. "Det idømte udredes og betales inden 3 Solemærker efter denne Doms lovlige Forkyndelse under Adfærd efter Loven." Forresten var det i Christen Jensens butik, at morderen og røveren Ole Kollerød meldte sig selv efter at have inviteret alle i butikken på en gratis omgang uden at have nogle penge. Det var så svogeren Poul Heegaard, der afhentede delinkventen.

Klog mand var han, og hans originalitet med tyren og gasen, og hans overtro med for den sags skyld, har muligvis været reklamefif, et image, der skulde give ham omtale og kunder. Og så vil jeg gå over til andet bind.

INDHOLD

Morten Jensen, Udbyneder	4
Leene Christensdatter	27
Pouel Jensen, Kastbjerg	35
Anne Nielsdatter	40
Mads Jørgensen, Fanefjord	44
Bodil Hansdatter,.....	48
Henrich Larsen, Magleby Møn	53
Kirsten Pedersdatter	72
Jens Nielsen, Nørresundby	81
Dorothea Kirstine Christendatter	87
Rasmus Rugaard, Frederikssund	91
Kirstine Jørgensdatter Fritz	98
Peder Sørensen, Kgs.Lyngby	117
Ellen Poulsdatter	125
Hans Johannes Nicolaus Koops, København	130
Anna Maria Ljungström	135
Personregister	159
Stedregister	169
Aneliste	170
Litteraturliste	177

Ane nr.16: probandernes farfars farfar Morten Jensen.

Kirkebogen for Udbyneder sogn begynder først i 1731, så vi ved ikke præcis, hvornår Morten er født. Hellerikke hans konfirmation og vielse kan vi finde, men andre kilder kan heldigvis hjælpe os. Ifølge folketællingerne er han født i årene omkring 1717, og de militære reserveruller oplyser, at han er født i Udbyneder sogn.

Det var det år, Ludvig Holberg blev professor ved Københavns Universitet. Vi var i krig med Sverige, med Karl den 12., og Tordenskjold lavede sine genistreger på Svenskekysten. Frederik den 4. var konge i Danmark, og den forfærdelige byldepest var ikke mere end 5-6 år borte.

Vi ved ikke i hvilken af Udbyneder sogns byer han er født. Hans far Jens Mortensen, der somme tider kaldes for Jens Kragh, var 1710 og 1714 registreret som fæster af gård nr.5 i Klattrup, der ligger nord for Udbyover sø med udsigt til den gamle sogneby Udbyover, hvis kirke sagdes at være sunket ned i søen på grund af befolkningens ugudelighed. På visse tider kunde man høre kirkeklokken nede fra søens bund. Klattrup var bare 6 gårde og et gadehus.

Den 23.juni 1719 udsteder godsejeren Friedrich von Arenstorff fæstebrev til Jens Mortensen på gård nr.8 i Udbyofver, men det er ikke umuligt, at han har overtaget denne gård tidligere, så Morten kan også godt være født i denne by.

Mortens far var fra Nørre Onsild, og hans ældste bror Anders var født o.1707-8 i Glenstrup sogn. Moderen var måske den Maren Kraghs, der i 1746 optræder som gudmor for Morten Jensens søn Jachob.

I 1720 fik vi fred med Sverige, og de mange bondekarele, der var indkaldt til landmilitser, vendte hjem i mere eller mindre hel tilstand, men i 1725 truer Katharina den 1. af Rusland med krig.

Senest i 1723 var Morten blevet optaget i rullen. Ifølge forordning af 4.2.1733 §18 måtte ingen bondekarl forlade det gods, hvor han var født, så længe herremanden kunde skaffe ham tjeneste, medmindre han var over 36 år eller havde tjent sin tid ved landmilitseren. Denne bestemmelse blev i 1835 lavet om, så stavnsbåndet gjalt fra det 14. til det 36. år, men da var Morten jo fyldt 18. En plakat af 12.oktober 1742 udvidede dog stavnsbåndet fra det 9. til det 40. år, og endelig blev det i 1764 udvidet ned til det 4. år, men det fik dog kun betydning for Mortens sønner.

Selve værnepligten var fra det 18. til det 36. år, fra 1742 dog fra det 18. til det 40. år. Den, der havde fæstet en gård, var dog fritaget for tjeneste, og således kunde proprietarerne få deres ødegårde opdyrket ved at true karlene med militseren.

Vi ved ikke, om Morten kom til at tjene ved militseren, men han kom til at leve i en forholdsvis fredelig periode, hvor Danmark ikke førte nogen krig. Det er så i givet fald forblevet ved øvelserne.

I 1730 byggede Friedrich von Arenstorff en ny vestfløj til herregården og lod sætte et ottekantet spir af kobber på det runde trappetårn, som han også lod forsyne med den sandstensportal, vi kender idag.

Der er ingen tvivl om, at Overgårds bønder har måttet yde mange dages ekstra kørsel med materialer til dette omfattende byggeri.

Også hovedgårdens interiør blev fornyet på den tid, og adskillige af salene står endnu, som på den tid.

I disse år købte von Arenstorff også en hel del bøndergods, og han spændte i det hele taget økonomien temmelig hårdt, hvad bønderne nok har fået at mærke, måske i form af skrap inkassation af skatter og afgifter, men de kom i hvert fald til at mærke det i 1933 på en særlig måde.

den ene ende, og så ud og plante den ved stenkister, ved
 overkørelser og ind over Birkkerne for at vise, hvor der
 var til at køre eller lades i det hele taget.

I 1733 blev von Aregstorff dom for vold ved Lands-
 retten i Viborg, og Justitsråd Høenbergh gik indførelse i
 godset. I den anledning blev der i tiden fra den 16. novem-
 ber optaget en jordebog over bøndergodset, og den 19. no-
 vember indfinder fuldmægtigens Harboe sig med Birkedoms-
 serien og vidner i den gårds herrens far har fæstet saccen
 med Anders Densark.

Vi får at vide, at J. H. Høenbergh afvise fæste-
 tingsbetingelserne for godset, og at den næstnæste

Det var
 den største interesse, men det var
 men er d. 15 år gammel, men han må være
 det vil sige, at J. H. Høenbergh først efter bliver ud-
 valgt til at være kirster, hans datter, var pøppe
 ved, da hun giftede sig med piggen, og vores Morten var
 kun 15 år gammel, da vi skal se, men han var altså ikke
 nok gammel, vores Morten.

OVERGAARD SET FRA SØ.
 frik efter H. Smidde

Kort før Frederik den 4. døde i 1730 udstedte han en sabbatsordning, en lov, der fastsatte straf for at udeblive fra søndagsgudstjenesten. Alle skulde simpelthen møde hver søndag og høre Guds ord fra prædikestolen.

Hver søndag er familien gået ad vejen øst for søen, forbi Gilhøj og så skråt på til Udbymeder, ned ad hulvejen, forbi smeden og til Salen. Det var den såkaldte Lerstrækning, eller Hovedstien.

Hvert efterår måtte snefogden lave en masse vejvisere, bestående af en stok med en halmvisk snoret fast på den ene ende, og så ud og plante dem ved stenkister, ved overkørsler og ind over markerne for at vise, hvor der var til at køre eller færdes i det hele taget.

I 1733 blev von Arenstorff dømt for gæld ved Landsretten i Viborg, og justitsråd Reenberg gør indførelse i godset. I den anledning blev der i tiden fra den 16. november optaget en jordebog over bøndergodset, og den 19. november indfinder fuldmægtig Jens Harboe sig med birkedammen og vidner i den gård, Mortens far har fæstet sammen med Anders Danmark.

Vi får at vide, at Jens Mortensen må forevise fæstebrev og kvitteringer for skatter og landgilde. Besætningen optælles til 5 bæster og 1 fæl, 5 fæhoveder, 10 får. Bygningerne er isterad(dvs.stuehus) 6 bindinger, lade 8 bindinger, stald og fæhus 6 bindinger, altsammen i slet tilstand. Og så får vi at vide, at Jens har 3 sønner hjemme hos sig på gården. Anders, der opgives til 18 år, men nok er 25, Niels på 13 år og Jens på 9 år. Piger nævnes ikke, men det er kun fordi, de skal ikke være soldater. Det var den eneste interesse, man havde i drengene.

Morten er ved den tid 16 år gammel, men han må være ude at tjene. Den Morten Jensen, der året efter bliver udlagt til barnefar af pigen Kirsten Madsdatter, var næppe vores, da han giftede sig med pigen, og vores Morten var kun gift en gang, som vi skal se, men han var ellers ikke nogen engel - vores Morten.

Derimod er det sikkert, at det var Mortens bror, (muligvis halvbror), Anders Jensen Kragh, der i 1741 i Udbyneder kirke blev udlagt som barnefar til Kirsten Nielsdatters søn Jens, som døde kort efter dåben.

I 1744 blev det Mortens tur. Det var Anne Andersdatter fra Aistrup, der den 26.søndag efter Trinitatis stod åbenbar skrifte og udlagde til barnefar "Jens Mortensens Søn Morten, som er rømt bort, men siden indfant sig". Et år eller to efter var det, han indgik ægteskab med Leene Christensdatter, men vielsen er som sagt ikke fundet, det er imidlertid hans søn Jachobs dåb 3.søndag efter påske 1746. Farmoderen Maren Krags bar ham, Margrethe Mechelsdatter var huemor, faddere var farbror Niels Jensen, Mads Brat og Anders Thomasen.

Der skulde komme mange flere børn, men lad os se lidt på herregårdens skæbne.

Trods truslen i 1733 red Fr.von Arenstorff stormen af, men det varede nogle år efter hans død i 1739, før hans søn, højesteretsassessor, landsdommer i Nørrejylland Frederik von Arensdorff i 1743 overtog godset. Han forsøgte at redde den dårlige økonomi ved at sælge bort af bøndergodset. Bl.a. udgik Sønder Onsild og byen Handedst i Glenstrup sogn af jordebogen. Det var Anders' fødegård. Senere var det gods i Kastbjerg, Aistrup, m.fl. og Nørre Onsild, og nu var det Jens Mortensens fødegård der gled ud. Skønt landsdommeren yderligere reducerede bøndergodset, var de priser, der kunde opnås i de dårlige tider for landbruget, så lave, at gælden stadig var meget stor, da hans søn overtog godset i 1775. Men det må vi hellere vende tilbage til senere.

Morten havde ikke løbet hornene af sig før sit ægteskab. I 1748 er han udlagt igen som barnefar til Kirsten Nielsdatters uægte barn Niels. Samme år havde han en søn Christen til dåben, som blev båret af Jørgen Jespersens hustru. Gregers Nielsens hustru var huemor. Faddere var Store Christen, som måske er barnets morfar, Søren Smed og Ole Jensen.

I 1742 vedtog bønderne i Udbyneder en videbog med 34 artikler, der følger her - noget forkortet.

I JESU NAFVN!

For at fremme Guds frygt og Retfærdighed hos os, som de eneste Midler, hvorved timelig og ævig Velgaaende og Velsignelse ved Guds Naade kand for hverves...haver vi samtl. Udbyneder Byes Beboere med vores høyædle og velbaarne Herskabs Samtycke ...med hinanden indgaaet og samtyckt efter denne igiennemdragede og forseglede Vide og Vedtægtsbog at rette og forholde vores Haandteringer...

1.

Skal ubrødelig af os, vores Børn og tjeneste Folk, Søndagen og andre paabuden hellige og højtiids Dage med største Flid og Andagt helligholdes, Kirken flittig besøges...og ved Kirketienesten... indtil Enden forblive, saa og den tilbageværnde Tiid af Dagen ædruelig og skickelig fuldende.

2.

Hvem der paa Søndage eller andre hellige Dage maatte befindes i Kroeshuuse...skal foruden at straffes efter Loven bøde til Byens Grander...i Mark danske.

3.

Paa Søndage eller andre hellige Dage, maae ingen pløje, saae, harve, skiære Tørv...icke heller reyse af Bye...betale til sine Med Grander (foruden hellig Brøde) for hver Gang i Mark danske.

4.

Enhver Gaard og Huus Mand skal være forpligtet betimmelig at lade deres Børn og ungdom søge dend beskickde Skoele...hvem...afholder deres Børn og Ungdom fra Skolen, bøde for hver Gang...til Skoele Kassen 1 Mark og til Granderne 8 Skilling.

5.

Hvert Aars Philliphi Jacobi eller Voldborgsdag skal vores og Byens Viiede og Vedtægt begyndes, og da en Oldemand af Byens Gaard Mænd udvælges... saa at Viidebogen altid hos Oldemanden skal forblive.

6.

Hver Gang noget forefalder til Byens nødvendig Forandring...skal Oldemanden sammenraabe Bymændene ...hvor enhver Mand er pligtig self at møde...pantes første Gang for 2 Skilling...og anden Gang samt fremdelis hver Gang for 4 Skilling...og hvad som helst, da af de fleeste Bymænd bliver vedtaget... maae icke af de andre fragaaes eller forandres.

7.

Ethver aar ved Voldborgdags tiide skal imellem samtlige Byens Beboere...skee og foretages Græs-Jæfning...optegne hvor mange Fæ Bæster og Faar, hver Mand paa Vinter Foeder haft haver...giøre et vist overslaug over hvor mange Creaturer Byens Græsning kand taale...hvo herimod gjør eller haver utilladelige Creaturer paa Byens Græsning betale for hver Creatur til Granderne 4 Mark danske.

8.

Indtet fremmed Græsfæ eller Bæster...maae... antages eller græsses, med mindre saadant sker med Herskabets forvidende og gifne tilladelse.

9.

De Agerbaarer, som Bymændene samtlig vedtager til Tyring at udlægge, skal afpæles hvorved der maa tyres, og paa Byens...Grandestævne...fastsættes hvor mange stykker Kiør og Bæster ehhver maae have i Tyringen...8 Skilling danske.

10.

Naar og hvad Tiid Oldermænden med Byemændenes Raad, finder tienligt, at liuse enggene...i fred og heigne, skal Oldermænden sammenkalde Byemændene... Marckmanden, som af samtlige Byemændene andtages og lønnes...hvormeget hand...af hvert Creatur hand i eng eller korn indtager...maae nyde...

11.

Hvert foraar og til dend rette udfordrede Tiid skal af samtlige Byemændene vedtages, naar og hvad Dag og tiid, Pløjning og Sød skal begyndes...

12.

Naar nogen Mand i byen maatte blive i saadan vanmagt, at hand icke tillige med de øvrige Grander sin Vaarsød kand bestræbe, skal de andre Grander, og mest de, som først haver tilsaaed, strax hielpe de sidste...

13.

Hvem som enten indslaaer løs Qvæg eller Bæster i kornvangen, førrend alt kornet er indkørt...beta-ler den skadelidte ald deraf aarsagende skade og der foruden til Granderne for hvert Creatur, og hver Gang det skeer 8 Skilling danske.

14.

Hvem som tyrer bæster eller fæ...andetsteds end vedtaget er betaler hver gang og for hvert Creatur 8 Skilling, og skeer det om Natt Tiiden betales dobbelt.

15.

Ingen maae...bortleie eller lade fra sin gaard afkomme endten Tørveskiær, kornagger eller eng uden sit herskabs foregaaende Tilladelse...

Grandestævne på bygaden.

13.

16.

Naar høsten tilstunder og engslæt skal begyndes, maae ingen Mand sig dermed befatte førend Oldermændene ...først haver efterseet og befunden engen tienlig at slaae, ligesom høet icke heller maae indkøres førend det af samtlige byemændene ved deres Grandestævne er vedtaget...1 Mark danske.

17.

Førend korn høsten maae begyndes skal af samtlige Granderne...udnævnes 4de Mænd, som...skal giennemgaae og velbesigtige dend vang først skal høstes om det befindes modent og tienligt og skal efter deres sigende med høsten forholdes...1 Mark danske.

18.

Ingen maae have u-skaarene hestplage endten løse eller paa Tyringen, som er over 2 aar gamle med mindre de ere Dragon færdige...

19.

Enhver, som haver Sviin skal dennem med behørring ringe i Næsen forsyne...Sviin...uden Ringe betaler eyeren for hvert Sviin og saa ofte det befindes 8 Skilling danske.

20.

De diger og grøfter, som for korn vange og byens lukkelse behøver, skal Oldermændene tillige med 4de Mænd ved Fauvne Maal afmaale...og enhver Gaard sin Anpart tilligne...hvilcken Mand som da ey til fastsatte Tiid sin anpart oplucker pandtes for 1 Mark og anden Gang dobbelt.

21.

De Huusmænd, som haver Kjør og Faar paa byens græsning og icke haver Jønde græsning dertil eller saadant af herskabet er bevilged, betaler til Granderne hvert aars Mickelsdag af en Koe 1 Mark 8 Skilling og en faar 4 Skilling.

14.

22.

Hvilcken Mand i byen der eyer faar eller fæmon og vegrer sig at betale hyrden dend derfor tilkommende vagtløn...skal Oldermændene...hos dend skyldige udpandte.

23.

Hvilcken Mand, Byens Tyr tilfalder at holde, skal holde hannem saa forsvarlig at ingen derover billigen kand klage, og nyder hand for hands vindter Foer det, hannem af byemændene er tillagt...

24.

Til Kalve, lamm og Gaase hyrde bliver paa Grandestevne anmeldet hvormange Stykker enhver har og derefter gjort ligning, hvormange Dage hver Mand af hvert Creatur skal vogte...

25.

Ingen maae paa Viide eller Grandestevne sværge eller bande eller misbruge Guds Nafn, mens enhver skal med Skickelighed tale sig til rætte, hvilcken som sig herimod, med blodig Eeder og Banden forseer Pandtes strax, for hver gang det skeer 4 Skilling.

26.

Oldermændene skal hvert aar saa snart biuggen er tilsaaed tillige med 4e af de forstandigste Byemænd gaae omkring...og nøye besigtige hver Mands Ildsteder...og hvilcke Ildsteder...befindes brøstfældig og kand befrygtes at fare af, skal Oldermændene og medhavende Mænd nedrive...endnu skal Oldermændene 2den gang og saa snart hœ, korn og Tørve er indkommen...holde ligesaa forretning og derved nøje iagttage at ingensteds endten hœ, korn foering eller Tørve findes for nær sadt til Ildstederne...

27.

For hver Creatur...som i eng, korn eller heignede baarer befindes...andskrives dend som Creaturet tilhører...2 Skilling...for faar sviin eller gaas 1 Sk.

15.

28.

Hvilcken Mand som uden sit herskabs forevidende ...tager til huus nogen Inderste M/Q...taber derover sit fæste og betaler til Granderne derforuden 3 Mark.

29.

Alle de bødder, som efter forskrevne artickler bliver forbrudt...betales til Oldermænden saa snart kornet er indhøstet...

30.

Hvilcken af Granderne der nægter at være følgagtig naar Oldermænden det begiærer...bøde for saadan sin fornægtelse...for hver gang det skeer 2 Mark.

31.

Naar...hvert aars allehelgens Dag...de anskrevne Penge indsamet...maae de icke forbruges til Drick eller fylderier, men til byens Nytte og nødvendige udgifter anvendes...

32.

Naar det og maatte forefalde at et eller andet paa Grandestevne kand være besluttet at foretage...maae byens vedtægt i ingen maade forhindre vor hoverie og dend lydighed vi med Herretienst er vores herskab forbunden.

33.

Ydermere, hvad nyttige og Byen til Tieneste nødvendige Ting...kand Oldermænden...med byemændene paa.. Grandestevne beraadslaae og vedtage...som da i alle maader...bør efterkommes, ligerviis som alle de øvrige og foregaaende Poster.

34.

Endelig overdrages denne giennemdragne og forseiglede videbog til Udbyneder byemænd...og bliver af gaardmændene underskreven og skal samme videbog ethvert aars Voldborgdag paa Grandestevne lydlig oplæses for samtlige byemændene og Præstens auvlskarl...

Denne videbog er meget stærkt præget af Kongehusets daværende pietistiske livssyn. I ældre og senere videbøger var det regel, at bødepengene blev drukket op i fællesskab.

I 1736 indførtes konfirmation, og den har Morten jo nok været underkastet. I 1738 blev det forbudt skuespillere og gøjlere af enhver art at komme ind i landet, og de, der var her, blev det forbudt at optræde både offentligt og privat.

Dengang var landet ellers oversvømmet af sådanne omvandrende trupper eller enkeltpersoner, der optrådte overalt, også i de små landsbyer. Savoyarddrengene, bjørnetrækere, italienske gibserne med figurerne på et bræt, men også hele flokke af sigøjnere eller truppe af skuespillere eller akrobater kunde dukke op når som helst. Nu var det slut. Disse mennesker blev frataget deres levebrød, og måske danner de stammen til de taterflokke, der senere er så stort et problem i Jylland.

Det ser ud til, at man i 1747 har regnet Morten for voksen. Han optræder da 2 gange som fadder, først for Søren Jensens søn Christen, som måske er hans nevø, så for Hans Pedersens datter Maren.

Selv står han som far 2 gange i 1748. Først til Kirsten Nielsdatters uægte søn Niels, og bagefter til sin kones søn Christen. Faddere til Christen var: Jørgen Jespersens hustru, Gregers Nielsens, Store Christen, Sørren Smed og Ole Jensen.

Den lille Christen døde året efter, men i 1750 fødte Mortens kone endnu en lille Christen, hvis faddere var: Morten Skeemagers hustru, Jørgen Nielsens, Store Christen, Jørgen Jespersen og Jens Binderup.

Tilsyneladende har Morten endnu ikke fået nogen gård i fæste, for endnu i 1750 står han opført i "Reserva Roulle over Overgaard's tilhørende unge mandskab." Ægteskabet sikrede ham altså ikke mod en eventuel indkaldelse.

Morten Jensen og hans kone Leene blev ved med at få børn. I 1751 var det en datter Enger, i 1752 en datter Kirsten, det år døde Mortens far og blev begravet den 24. maj, Mortens storebror Anders blev igen udlagt som barnefar til Maren Thomasdatter pige Maren.

I 1753 blev det igen en pige Metthe. Både Morten og hans kone var flere gange faddere i disse år. I 1755 måtte Morten og Leene begrave to af deres børn, men deres navne oplyses ikke i kirkebogen. Da Enger og Metthe begge bliver voksne, kan det kun være 2 af 3: Jachob, Christen og Kirsten, og den sidste af de 3 døde i 1759, også uden navns nævnelse.

Endelig i 1756, da hans værnepligt reelt er udløbet, får Morten Jensen en gård i fæste. Hans fæstebrev lyder som følger:

"Jeg Friederich von Arenstorff til Overgd: deres Kongl: Majsts Etats Raad, og tilforordnet udi Høyeste Rætt giøre Witterlig og herved tilstaar, at have skødet og fæstet, som jeg og hermed skøder og fæster til Morten Jensen, dend mig tilhørende Gaard og Part udi Udbyeneder Sogn Udbyover bye, og hvilcken hand nu iboer, bemeldte findes udi Matriculen No:6:5: F 12. Skylder af hartkorn 6 tdr 7 skpr 1 fk $2\frac{3}{4}$ albm og maae denne fæstere samme gaard nyde, bruge og sin livs tiid udi lovskicket fæste beholde; Gaardens forfindende bygninger og besætningen vedligeholde og forbedre, det samme stædse ved eftersyhn naar fornøden giøres, for fuld Syhn kand eragtes at stande; Gaarden med rette tilliggende og af arilds tiid tilhørende Eiendom af agerjord, Enge og Tørve Skifter udi Tørve Moesen, samt af Heede jord med meere; ej til andre bortlejer eller deraf lader frakomme; Mindre til udpligt bruger. Svarer fra dato alle paa Hartkornet paabudne eller herefter paabydende vordene; Kongl: Allernaadigste Skatter og paabudne Ordinaire og extraordinare til Rætte tiider; Samt yder uden Restans den aarlig til hvert aars Mortensdag forfaldne landgl: afgiftt udi alle sine Specier efter jorbogen.

Dernæst forrætter ald Hoverie, Ægt og Arbejde, som hannem tilkommer, efter tilsigende, forsvarlig og upaaklagelig; sit Herskab og de dertil befuldmægtigte fogder hørig og lydige forblive som det sig een ærekiær og Rættskaffen fæste Bonde vel egner og anstaaer, holde sig i det øvrige Hans Kongl:Majsts Allernaadigste lov og forordninger Allerunderdanigst efterrettelig, Alt under dend Straf høyst bemeldte lov derom paabyder, og dette fæstes forbrydelse. Dette til bestyrckelse og befæstelse udstædes dette under min paaskriftt og forseigling. Overgaard d 22 Janv.1756 Fr von Arenstorff (L:S)"

"Ligelydende Original fæste Brev haver jeg underskrevne til mig annammet, hvilcket jeg udi allernaadigst følge, af Hans Majsts Allernaadigste forordning reverserer mig udi kraftågste maade at efterleve og efterkomme, som med egen haands underskrift stadfæstes og af nærværende tvende dannemænd til Vitterlighed undertegnet, Overgd ut supra -

Morten MJS Jensen

Til Vitterlighed
Christen Nielsen Anders Nielsen."

Det er ikke let at sige, hvor meget Morten Jensen har forstået af denne snørklede tekst, men han har kendt betingelserne, og han har næppe tøvet med at sætte sin underskrift på papiret. Den bestod kun af de 3 bogstaver MJS.

Samme år fødte Leene ham en søn Jens. I 1758 er Morten og Leene faddere igen, i 1759 blev den tredie af de føromtalte børn begravet, men samme år fik Leene sønnen Rasmus, og næste år en søn Christen og Klere fadderskaber.

I 1762 fik Morten og Leene datteren Kirsten.

Morten Jensens mor blev begravet den 25.september 1763 68 år gammel uden navns nævnelser. Morten var fadder for Anders Laahns søn Peder.

Der blev optaget ny jordebog for Overgaard i 1764, og Morten Jensen nævnes med samme matrikelnummer som i 1756, hans bror Anders Krag nævnes som lægdmænd samme år.

I herregården Overgårds godsarkiv findes under nummer G-255-3 en pakke retsakter for årene 1738-1859. Heri findes følgende historie:

"ANNO 1765 den 4de May indfandt ieg mig, Richard von der Hardt, Kongl:Mayts Birke=Dommer udi Overgaards Birk, paa Overgaard, efter Høy=Velbaarne Frue Conferentz=Raadinde von Arenstorff til Overgaard pp, hendes Forlangende, for at examinere eftermeldte Personer, angaaende eet imellem Tøger Jensen, Morten Jensen og Søren Jensen etc: alle af Udbyeover, Løverdagen den 27de Aprilis sidst, om Aftenen forefaldende Klammerie og Slagsmaal, paa Vejen fra Udbyeneder til Udbyeover paa den saakaldede Leerstrækning eller Hoved=Stien; og da til den Ende blev først Søren Jensen, tienende Samuel Christophersen & Udbyeover, fremstillet til at giøre sin Forklaring, der er saaledis:

Den 27de Aprilis sidst gik bemeldte Søren Jensen fra Udbyeneder til Udbyeover, med nogle flere, hvor da i Forvejen var gaaed Morten Jensen og Tøger Jensen, samt Christopher Jensen; og da hand kom til de forbedte, neml: Morten Jensen og Tøger Jensen, befandt hand, at de var i Slagsmaal, og Morten Jensen blev ved Søren Jensen og Christopher Jensens Hielp skildt fra Tøger, hvorpaa Morten Jensen straks løb derfra og til Udbyeneder; men Tøger Jensen greb fat på Christopher og Søren Jensen og tumlede så omkring i Slagsmaal, saa som de var nødt til at væge sig. Derefter gik de til Udbyeover.

Aarsagen hvorfor de først var kommen til Udbyeneder, var denne. De havde været til Hove paa Overgaard og optorsken berørte 27de Aprilis, og derpaa gik de til bemeldte Udbyeneder for at vilde have noget Brænde viin, hvilket de drak i den nye Gaard, som forhen har været beboed af Peder Bodum, men nu af Høy=Velbaarne Frue Conferentz=Raadinde haves i Brug.

Brændevinet loed de hendte i Udbyeneder Kroe, og var ongefær 2 Potter, hvorom de var llve Persohner. Og da de ikke kunde faae det samlet, eller maatte sidde i Kroet sligt at drikke, søgte de til bemeldte Gaard, hvor der var ingen hiemme undtagen Karen Bradtes, som tiener i bemeldte Gaard, som gav dem vel ikke :/saa vidt Søren Jensen veed/: tilladelse til at sidde der, men de loed dog straks Brændeviinet :/som meldt hendte /: og drak det der.

Bemeldte Søren Jensen med nogle flere, har forhen og naar de var kommen fra Hove, været i bemeldte Gaard, og røget en Pipe Tobak, men at de havde drukket tillige Brændeviin der, vidste Deponenten Søren Jensen ikke at vare skeed;

og helder haver Jens Lystrup eller Søren Bodum, som Tieneste Karle i samme Gaard, været tilstæde, naar de som meldt, har indfunden dem for at røge Tobak.

Dernæst forklarede Jens Christensen, Niels Christensen, Christen Andersen, Søren Christensen og Niels Andersen, alle tienende i Udbyeover, neml:

At de alle sidst afvigte Løverdag den 27de Aprilis havde været, tillige med flere, udi den Gaard som Peder Bodum forhen har beboed i Udbyeneder, men nu haves i Brug af Høy=Velbaarne Frue Conferentz=Raadinden, og der drukket ongefær 2 Potter Brændeviin, som de loed hendte i Kroret; de vidste ikke hvem der hafde givet Forlov, af i Gaarden værende Tienestefolk, til at sætte sig der at drikke berørte Brændeviin, saasom de var ikke med de første der kom ind, men der var andre af deres Cammrater der inde førend de kom, hvis Tilladelse de havde faaed, kunde de altsaa ikke vide; ellers var hverken Jens Lystrup eller Jørgen Bodum, som tiener i Gaarden, den Tiid ikke hiemme, men allene Karen Bradtes; de havde ellers ikke tilforn været samlet i berørte Gaard for at drikke, enten Brændeviin eller anden Drik.

Videre forklarede Christopher Jensen, tienende Peder Rassen i Udbyeover, og Christen Jensen tienende Anders Smed ibid:

Nemlig 1. Christopher Jensen: At Løverdagen den 27de Aprilis sidst, da de kom fra Overgaard og hafde optorsken, gik hand og fleere til Udbyeneder, for at vilde have lidt Brændeviin, som de og loed hendte fra Kroret og drak i Peder Bodums forhen beboede Gaard, der ongefær var 2 Potter; da dette var skeed, gik Deponenten Christopher Jensen og de andre bort; men paa Vejen til Udbyeover opnaaede bemeldte Christopher Jensen med fleere, Tøger Jensen og Morten Jensen, som var i Slagsmaal, og da Morten Jensen, som var anfalden, raabte om Hielp, kom Christopher Jensen og Søren Jensen for at skille Morten fra Tøger, som da og skeede, og derpaa gik Morten Jensen strax til Udbyeneder; da nu Morten Jensen saaledes gik, toeg Tøger Jensen fat paa Christopher Jensen og Søren Jensen, som gierne vilde haft Fred, men Tøger Jensen vilde ikke; hvorpaa de trokkes noget om, indtil de fik Tøger stillet, og derpaa gik enhver hiem til sit i Udbyeover.

At de kom ind, som meldt i bemeldte Gaard, kom der af, at de ikke maatte sidde samlet i Kroret og drikke berørte Brændeviin. Forlov veed han ikke nogen gav dem til at sidde i samme Gaard, saasom hverken Jens Lystrup eller Jørgen Bodum var hiemme, men alleene den gamle Kone Karen Bradtes, og ellers haver Christopher Jensen ikke været der forhen, for at drikke noget.

Dernæst forklarede Christen Jensen, tienende Anders Smed i Udbyeover, at hand vel med de andre hafde været samlet, ommeldte Tiid, i Peder Bodums Gaard, gik og derfra, da de andre gik, men var noget bagefter; hand havde ikke noget med Slagsmaalet at bestille; dog kom hand og saae noget deraf, nemlig at Tøger Jensen og Morten Jensen laae og droges med hinanden, og saae og, at Christopher Jensen og Søren Jensen skildte dem ad, samt at Morten Jensen da strax gik bort fra dem.

Forlov vidste hand ikke nogen gav dem til at drikke Brændeviinet i ofte bemeldte Gaard, men der var alle hjemme Karen Bradtes; tilforn har hand ikke været der for at drikke Brændeviin, men vel iblandt gaaed derind for at røge en Pibe Tobak.

At forbemeldte Persohner haver gaaordt saaedan Forklaring som oven anført er, tilstaaes af mig
Datum Udbyeneder den 6te May 1765 R: von der Hardt.

Følgende haver Morten Jensen i dag angivet for mig, betræffende det Slagsmaal, som paa serede Løverdagen den 27de Aprilis sidst i Leerstrækningen paa Hoved Stien til Udbyeover om Aftenen i Tusmørke, og er saaledis:

Hand, neml: Morten Jensen, Gaardmand i Udbyeover, kom berørte Løverdag fra Hove med hans Plov, og da hans Dreng havde kiørdt fra ham hjem med Ploven, havde hand et Ærende til hans Broder Anders Kragh i Udbyeneder, betræffende nogle Sviin, som hand vilde have til Græsning. Paa Hiem=Vejen gik hand ind i Kroret i bemeldte Udbyeneder og fik for 1 Skilling Brændeviin, siden hand var træt og mødig, og da kom Søren Jensen ind og kiøbte noget Brændeviin i en Flaske, og bad Morten Jensen drikke noget af Flasken, som da og skeede, og var lidet; hvorpaa de toeg da Afskæd, at Morten Jensen skulde kalde paa hannem i Peder Bodums Gaard, naar hand vilde gaae, paa det de kunde følges hjem til Udbyeover. Da nu Morten gik, vilde hand efter Løfte tale til Søren Jensen, og derfor forføyede sig til Peder Bodums Gaard, hvor hand i Døren raabte paa bemeldte Søren Jensen; men i det samme kom Tøger Jensen ud og tog Morten Jensen om Hovedet, og bøyede ham noget ned;

hvorpaa Morten Jensen sagde: Hand var ikke kommen i den Meening, at hannem nogen Overlast skulde vederfares, men ønskede alleene at maatte nyde Fred; dertil svarede Søren Jensen, det skulde hand og; derpaa gik Morten Jensen hans Vey til Udbyeover, men Tøger Jensen fulgte hannem strax i Hælene og ved Siden, indtil de kom ved den saa kaldede Leerstrækning og Gangstie; saa greb Tøger Jensen Morten Jensen i Haaret og sloeg ham imod Jorden, saa at en heel Deel Haar af hans Hoved fulgte med :/hvilket Haar Morten siden optoeg paa Jorden og stak i sin Lomme/: og derpaa raabte, at Søren Jensen maatte endelig komme for at redde hans Liv, hvorpaa da og bemeldte Søren Jensen :/som tillige med fleere fulgte efter/: kom og toeg fat paa Tøger, med Begiering, at hand skulde slippe Morten, men da hand sagde og svoer en høy Eed, at hand det ikke vilde giøre, saa toeg Søren Hensen ham med Magt, og saaledes undflyede Morten Jensen og toeg sin Retraite til Udbyeneder, for at undgaae videre Ulykke, hvor hand og af Frygt forblev Natten over; hvad siden imellem Tøger Jensen og Søren Jensen forefaldt, saae og veed Morten Jensen ikke, saasom hand flygtede fra videre befrygtende Ulykke, og havde ikke Lyst til at slages og drages med nogen.

Udbyeneder den 30de Aprilis 1765.

At min Forklaring saaledes som oven anført er, og ieg for Birke=Dommer von der Hardt haver angivet, forholder sig i Sandhed, vedstaaes under min Haand

M:J:S Morten Jensens Navnebogstaver.

Nu følger Tøger Jensen, Huusmand i Udbyeover hans Forklaring:

Førberørte Dato indfandt og Tøger Jensen sig for mig, og eftersom hand forklarede, kom det overens med Morten Jensens foranførte; ligesom hand og tilstoed, at hand først havde anfalden Morten Jensen paa berørte Vey og Stie; med det Tillæg, at hand vilde ligesaa gerne tilstaae Sandheden, som at lade sig den ved Vidner overbeviise, og lovede ellers at saadant skulde aldrig skee mere, imidlertiid havde hand ikke Aarsag til, at

være en Ven af Morten Jensen, saasom hand, da hand tiende hos ham forleden Aar, ikke havde handlet vel imod ham, men spoleret hans Løn, og videre Morten Jensens Omgang i Henseende til 10 Skiepper Rug til Sød, som Morten havde bekommet af ham, og fik igien ikkun Ertter for Rug.

Udbyeneder d 30de Aprilis 1765.

Saaledes som anført, at være for mig, af disse berørte 2de Mænd, udsagt og forklaret, tilstaaer jeg

R: von der Hardt.

Morten Jensen var på den tid en ældre mand på 48 år med kone og mange børn. Den yngste Morten var bare 2 måneder. Han var ikke opsat på at slås med en af sognets bøllere. Men det ser unægtelig ikke godt ud, at han skulde have prøvet at snyde en af sine tjenestekarle.

Måske ligger forklaringen i, at der det pågældende år muligvis har været misvækst. I midten af 1700årene havde Danmark det dårligste klima i historisk tid, så der skulde ikke meget til før en afgrøde slog fuldstændig fejl.

Samme efterår døde ladefogden på Overgård Søren Pedersen, og den 19. november blev der afholdt auktion over hans efterladte dødsbo.

Morten Jensen var også mødt op, og af katalogen over auktionen kan vi se, at han har budt flittigt. Følgende ting fik han tilslået:

Et par gammel halvørmer og en krave samt et stække af en skiorte vurderet til 4 sk. købt for 1 mk 1 sk.

En gammel Rædder nattøje med 24 ny gule knapper vurderet til 8 sk. købt for 1 mk 10 sk.

5 stykker hvide halsklude vurderet til 10 sk. købt for 1:3.

En gammel liden sæk og pose vurderet til 2 sk. købt 6 sk.

Et Nyt Testamente vurderet til 12 sk. - 2 mk 3 sk.

2de skruer til en Kakkelovn 1 sk. - 3 sk.

1 par nye sko 2 mk. - 3 mk 6 sk.

1 par strømper 4 sk. - 1 mk 5 sk.

Det er ikke store sager han har købt, det har nok nærmest været for stemningens skyld, men han fik i hvert fald nu prøvet at være i ladefogdens sko.

Frederik den 5, døde den 19. januar som et fuldstændigt vrag, og hans søn den begavede Christian den 7. blev konge.

I 1766 dør Morten Jensens søn Rasmus 9 år gammel og bliver begravet 17. søndag efter Trinitatis. Af 11 børn er nu de 5 døde, men der er stadig overskud.

En jordebog af 1769 fortæller os noget om familiens levevilkår. Morten Jensens gård er på 6 tdr 7 skp 1 fjk og 2 $\frac{1}{4}$ album hartkorn. Han sår på 32 tdr land, han kan bjerge 10 læs hø, han græsser 16 høvæder.

I landgilde skal han yde 18 skæpper rug, 2 skp byg, 3 rdl 32 sk. i penge, 1 lam, 1 gaas, 2 høns og 20 æg. Desuden skal han yde i hoveri 4 spanddage, 7 karledage og 5 pigedage. Det kan næppe have hvilet særlig tungt på ham.

Da Morten til reserverullen af 1770 kun stiller med sønnerne Jens på 13 år og Morten på 6 år, må Christen fra 1760 være død, men til gengæld har Leene skænket ham endnu en datter, Karen.

Herremanden udsandtte i 1773 ordre til at aflevere alt brændevinstøj, hvis nogen mod forventning skulde have sådan noget. Det viste sig at kun Samuel Christoffersen i Udbyneder havde noget gammelt noget.

Hvis nogen har haft noget nyt, har de sikkert forvarret det på et sikkert sted, mens indsamlingen stod på.

Den 1. december 1775 blev Mortens datter Mette gift med Anders Pedersen Danmark. I 1776 har Morten betalt for bistader i marken. 2. søndag efter fasten 1778 blev Morten bedstefar til en dattersøn Peder, og til S. Hans blev hans ældste datter gift med Niels Refsbech, der året efter gjorde Morten til to gange bedstefar. I 1781 og 1783 kommer der endnu et par småfolk, men så dør Anders Danmark, og Mette gifter sig med Mads Jensen Ranch af Binderup.

Nu er Morten ved at blive gammel, og i 1785 afgiver han sin fæstegård til den ældste søn Jens, hos hvem han og hans kone og sønnen Morten bor ved folketællingen 1787. Også datteren Kirsten og broderen Anders Kragh bor på gården. Sønnen Jens var soldat i 1785, Morten er det i 1787.

Morten Jensen levede endnu i 1790, da hans yngste søn hjemførte Dorthe Poulsdatter af Kastbjerg som brud. Samme år fik det unge par en datter Leene. I 1791 giftede datteren Kirsten sig med Jens Samuelsen.

Der fødes nu hvert år flere børnebørn i familien, så det har været svært for de gamle at følge med. I 1792 kom der tre, i 1793 kom to, i 1794 blev Karen Mortensdatter gift med Søren Sørensen Skou, Morten Mortensens hustru døde, og der blev født to børnebørn. I 1795 kom der tre drengebørn, hvoraf de to kom til at hedde Morten. I 1797 døde Jens Samuelsens datter Karen, Morten Mortensen giftede sig anden gang med Kirsten Poulsdatter.

Der kom igen to børnebørn i 1798, og i 1799 fik unge Morten en datter Dorthe. Også han fik nu egen gårdfæste.

Der har været et mylder af småbørn omkring Morten Jensen i hans sidste år, så da han døde næt af dage den 30. november 1799 i en alder af 82 år, 25 uger og 4 dage, havde han grundlagt en kæmpe stor efterslægt.

Morten Jensen blev begravet fra Udbyneder kirke den 4. december, og der har nok været et vældigt følge til hans jordefærd.

lysningen om hendes alder i kirkebogen ved hendes død. De viser samstemmende, at hun må være født 1725.

Det er vel muligt, at hun er født inden-
for Overgårds godsejerens stavnband-
ne, så hun kan have været en lang tid
skyld.

Bymændene drager ud til forårsarbejdet.

Ane nr.17: probandernes farfars farmor Leene Christensdatter

Leene blev født det år, czar Peder den Store døde i Rusland, og da Katharina den Første rustede for at angribe det næsten forsvarsløse Danmark-Norge, der var udmatet og forarmet efter pesten og svenskekrigene.

Krigsfarens drev over, men forarmelsen bestod og varede det meste af Leene Christendatters tid.

Vi ved ikke, hvor hun er født, men vi kan regne os til det omtrentlige årstal ud fra folketællingerne og oplysningen om hendes alder i kirkebogen ved hendes død. De viser samstemmende, at hun må være født 1725.

Det er vel mest sandsynligt, at hun er født indenfor Overgårds godsområde, men kvinder var ikke stavnsbundne, så hun kan godt være kommet langvejsfra for den sags skyld.

Præsten i Gjerlev, J.D.W.Westenholz skriver i sit skrift om bondestanden, om forholdene i Gjerlev herred under Overgårds gods.

"Bonden spørger altid, om Bruden kan medbringe en Seng med Tilbehør, et Beest, en halv eller heel beslagen Vogn, en Koe, nogle Faar og deres Lam, et Skrin, en Kiste, en Vævestoel. Fattes en Pige dette, saa kan hun sidde tilbage, hvor skøn og dydig hun end er, og en anden med mindre Dyd og Skønhed faaer Fortrinnet. Bonden er nødt til at see mere paa Medgiften end paa Efterslegten."

Forresten er det efter Westenholz udsagn bedre at være pige end kone, bedre at være karl end gårdfæster, så der skal noget til for at friste de unge mennesker ind i et ægteskab.

Leene blev alligevel gift omkring ved 1745-46 med en søn af gårdfæster Jens Mortensen Kragh i Udbyover. Hun var da en snes år gammel og havde været ude at tjene i en årrække, så hun kunde nok tage fat ved lidt af hvert.

Lad os se lidt på den ungdom, hun gav afkald på ved at gifte sig med Morten Jensen. Det har Westenholz også skrevet noget om.

"Hovningen er en Sag, som plager hverken Karlen eller Pigen ret meget; de pleie at gaa gierne til Hove. Der arbeides sjældent stærkt; men den meste Tid drives Dagen hen, og lystigt Selskab vanker... De have ikke saa meget at bestille om Dagen, de tale med deres Madpose, paa Hen- og Hiemveien til Hove nyde de al Slags Ungdoms Glæde, og naar Aaret er til Ende, faae de deres Løn, enten Madfaderen beholder en Skilling tilovers eller ei.

Hvor tit synge de ikke deres bekiendte Ordsprog:
 Dagen skal gaae,
 Maaltider skal staae.
 Naar Aaret er om,
 putter jeg Lønnen i min Lom.

Og altsaa kan de ikke let overtales til at giftes og at tage imod en Gaard paa et Gods, hvor der falder streng Hovning, hvor Mand, Kone og Børn maa miste den Mad, som Karl, Pige og Dreng skal have med dem til Hove; hvor de maa paa det strengeste Arbejde hjemme, naar imidlertid Karl og Pige faae dem en Dands eller en Søvn eller drive Dagene bort med Lat-ter og lidet Arbejde; hvor Børnene undertiden maa gaa ud i andre Byer og tigge det Brød, som de skal spise, da imidlertid Karlen og Pigen sidde kanske i en Busk og spise i Fornøielse de Æbler og Pærer med hverandre, som Karlen tog udaf Herremandens Hauge."

Det er et ganske charmerende billede, vi her får af landsbyernes ungdomsliv. Tænk også på deres julelege, deres gadelamsskik, dansen om majstangen, Valborgblus og Sankt Hansblus. Det lyder som den rene idyl, men vi må ikke glemme de mange folkesygdomme, der ofte rev dem ud af fællesskabet og lagde dem på sygesengen, ofte i årevis.

Leene bestemte sig til at tage Morten Jensen alligevel. Et er ungdomsglæde, et andet at opfylde et menneskes bestemmelse, at befolke jorden.

Hendes ægtemand, Morten Jensen var ikke et af Vorherres bedste børn. Han havde i hvert fald ét barn udenfor ægteskab, og tilmed bød han hende at blive far til endnu et med sognehoren Maren Nielsdatter samme år, som hun ventede sit andet barn. Det kan ikke siges at være tilstrækkelig undskyldning, at hans bror Anders Kragh var far til et andet af samme sognehores børn.

Westenholz, der en tid var huslærer på herregården, skriver også om bondens husholdning på den tid, Leene var kone på en af godsets gårde.

"Bonden burde undervises i en fordelagtigere Bygningsmaade, end han er vant til. Han burde lære den fordelagtigste Omgang med sit Bygningstømmer og sine Træredskaber, at bevare dem for Fordervelse, Forraadnelse, Orme, Revner og anden Skade...

Man burde lære Bonden en fordelagtigere Omgang med Ilden, end han er vant til, saaveå hvorædes Brændselet best kan forskaffes som ogsaa uden Ødselhed bruges. Her burde iblant andet Bondens Kakkelovne, Skorstene og de bekjendte Jydske sorte Gryder forbedres.

Læsere maa ei holde disse Ting for ringe. Der som mit Skrifts Grændser tillode det, saa skulde jeg bevise, at meer end den Halvepart af Kiøkken-Ilden kunde spares, og dette udgiøe ei lidet over et helt Rige. F.Eks. i den Egn, hvor jeg boer, findes i ingen Bonde-Skorsteen en Kiedelkrog. Vil Bøndekonen koge Mad, saa legger hun en stor Deel Tørve sammen og betiener sig ikke af deres Ild, førend de ere brændte tiå Gløer, og saa er deres Kraft meer end halv borte.

...Man burde lære Bonden at forbedre sine Redskaber..."

Vi fik her et lille kig ind i Leenes køkken, hvor hun har stået hver dag og tilberedt maden til familiens underholdning, når de kom ind fra marken eller hjem fra hoveri. Lad os høre, hvad hun siger om sit ægteskab.

"Som Karl og som Pige sang vi, dandsede og leegte, vort Bord blev dækket, vor Madpose fyldt, og vi levede uden Sorg og Bekymring; men da vi bleve gifte, gik det af en anden Tone. Karlens Penge gik hen for Indfæstningen, og Manden haver ingen mere; Pigens Penge gik hen for Brudesmykke, og Konen maa miste dem.

Madposen skal daglig opfyldt sendes til Hove, vi skal holde, føde og lønne Folk, og ingen Nytte skal vi have af dem; Skat og Landgilde skal betales, Husbonden, Præsten, Degnen og Fogden skal have, - alle skal have af os, Kiøbmanden, Snedkeren og Smeden skal have, og vi have intet..."

Leene fødte sit første barn, Jacob i 1746. Nummer to kom i 1748 og fik navnet Christen. Han døde allerede 1749, og det tredje barn, en dreng, der kom i 1750 fik igen navnet Christen. I 1751 blev det en datter, som fik navnet Enger, året efter nok en datter, der kom til at hedde Karen. I 1753 kom endnu en pige, Mette, og Leene havde nu 5 små børn, 2 drenge og 3 piger.

Det var måske de 2 drenge, der døde i 1755 og blev begravet uden navns nævnelse i kirkebogen. Det var i så fald den mindste af pigerne, Kirsten, der døde i 1759. Enger og Karen blev i hvert fald voksne.

I 1756 fik Morten og Leene foden under eget bord, idet Morten det år fæstede en gård den 22. januar. Samme år fik de sønnen Jens, som var opkaldt efter sin farfar, der døde i 1752.

I 1759 fødte Leene en søn Rasmus og næste år sønnen Christen. Alle gode gange er tre. I 1762 blev det en datter Kirsten. Nummer 10, der kom i 1765, fik navnet Morten efter sin far i håb om, at han så skulde blive den sidste. Der kom dog endnu en lille pige, som fik navnet Karen.

Drengen Rasmus blev 9 år og døde i 1766. Også Christen døde, da han ikke er optaget i lægdsrullen for 1770, hvor Jens og Morten figurerer. Af de 11 børn, Leene satte til verden, blev altså kun de 6 voksne.

Nu så vi før, hvordan ungdomslivet kunde forme sig for de raske og stærke, vi skulde måske også lige se på de vilkår børnene havde i adskillige bondefamilier. Herom skriver Westenholz:

"De maa om Vinteren afsted; ilde klædte, i haardt Veir og i onde Veie.

De komme paa Veien til en fremmed By til en Bæk, som er bleven stor af den faldne Regn, de forsøge, om de kan gaa der igiennem; men de kan ikke, de gaae op og ned ved Siden af Bækken, de ere vaade og forfrosne, de græde, de raabe og skrige; men for Regn og Uveir holde sig alle Folk hiemme, og de udenfor Byen staaende Børn høres af ingen, indtil en reisende Mand kommer til samme By, hjælper dem over Bækken paa sin Vogn og giver dem en Skilling i Guds Navn.

Naar de saa er over Bækken og kommer nærmere til Byen, saa storme alle Byens Hunde imod dem. Der kommer Angest af en anden Art. Børnene retirere dem imod en Væg eller en Kampesteen, som ligger ved Siden af Veien for at have Ryggen fri. De slaaes med Hundene og skri- ge. Naar der kommer een og værger dem for disse glu- bende Creature, saa føres de ind i Byen, vel vaade og næsten udmattede. De gaae ind i nærmeste Gaard og faae et Stykke Brød, saa lidet ved Kakkelovnen og ryste for Frost.

De aabne deres Pose og see i den, hvor meget Brød og Flesk de have. De græde igjen.

'Hvorfor græder I, Børn?' - 'Ah, a har kun lid Brød, og a fik mindre Flesk i Dag, og min Moer gier mig Hug, om a ei har Posen ful, naar a kommer jem'. -

Børnene sette deres Stav videre i Byen og samle. Det bliver Aften, og de vide ei at faa Hus og Natteleie, indtil de finde en from Bondekone, som synes at have Medynk med dem. De faae Lov at være der i Nat, de skynde dem til Kakkelovnen, trekke deres vaade Vanter af og lægge dem i en af Kakkelgryderne..."

Vi ved ikke om Leene eller hendes børn har måttet tigge, men disse tiggende børn var en del af hendes hverdag.

Nu blev børnene også store. Den 1. december 1775 holdt Leene bryllup for datteren Mette, der blev gift med fæstebonde Anders Pedersen Danmark. De fik året efter en søn, Peder, der blev døbt 2. søndag efter fasten. I 1783 fødte Mette ham endnu en søn, Morten. Og de 2 drenge er die eneste jeg har fundet endnu. Anders Danmark døde kort efter, for den 22. juni 1784 giftede Mette sig anden gang med enkemand Mads Jensen Ranch af Binderup. Jeg ved ikke, om der kom nogen børn i dette ægteskab.

Leenes ældste datter Enger blev gift 1778 ved midsommertide med fæstegårdmand Niels Christensen Refsbech, og året efter nedkom hun med sønnen Christen, og i 1781 nok en søn, Morten. Christen døde som barn.

I 1786 fik Inger datteren Kirsten, i 1788 sønnen Christen, 1789 nok en søn Anders, i 1792 en søn Jens, der døde spæd og endelig i 1793 datteren Leene, født den 6. september, døbt den 22. s.m. Ved folketællingen 1801, var der 5 børn i Ingers gård. Søsteren Mette var 2 gange enke og sad ene som jordløs husmand.

I 1785 afstod Morten og Leene deres gård til den ældste søn Jens, der endnu var ungkarl. Folketællingen 1787 viser os husstanden. Morten er nu 71 år, Leene 63. Den ældste søn er stadig ugift 33 år. På gården bor stadig den yngste søn Morten, der er national soldat 23 år, datteren Kirsten på 25, Leenes svoger Anders Kragh på 80 år og en tjenestedreng Christen Sørensen på 16 år. En husstand på 7, hvor Leene stadig har stået for styret assisteret af Kirsten.

Det ser ud til, at den yngste søn blev gift før den ældste. Den 6. august 1790 giftede Morten sig i Kastbjerg kirke med Dorthe Poulsdatter, der samme år fødte ham en datter. Leene og i 1792 endnu en datter Anne.

For Leene Christensdatter var det endnu en kvinde i huset, for hendes søn Morten havde endnu ikke fæstet gård. Det er dog måske uvist, hvor de 2 unge boede ved den tid. Dorthe Poulsdatter døde den 28.2.1794, og det varede 3 år, før Morten påny bragte en brud hjem til familien og en mor

til de 2 små piger, som farmor Leene nok har været med til at passe, når Morten var på hovmarken for sin bror.

Den 30.marts 1797 stod Mortens andet bryllup i Eastbjerg kirke. Bruden hed Kirsten Poulsdatter, og hun nedkom 1799 med en datter, der fik navnet Dorthé efter den afdøde. Året efter fik hun en dødfødt dreng.

Leenes tredje pige Kirsten blev gift den 10.maj 1791 i Udbyneder kirke med gårdmand Jens Samuelsen. De fik 1792 datteren Karen, der døde i 1797, i 1793 en søn Christen, i 1796 en søn Morten 1798 en søn Samuel og 1800 en datter Karen. Ved folketællingen 1801 har de alle fire levende børn hjemme, og Jens Samuelsen holder 2 karle og en pige i gården.

Den alleryngste Leenes og Mortens datter Karen blev gift den 7.januar 1794 i Udbyneder. Brudgommen hed Søren Sørensen Schou. De fik samme år en søn Morten, i 1796 nok en søn Peder, endelig år 1800 fik de en datter Karen Marie. Folketællingen 1801 fortæller, at Karens mand er jordløs husmand, og de har en enke Maren Johansdatter på 74 boende som kaldes svigermor. Måske har Søren Schou været gift før.

Jeg har ikke fundet Jens Mortensens bryllup, men hans kone Maren Jensdatter føder ham den 15.oktober 1794 en søn Jens. Godt 16 måneder senere blev det nok en søn Morten. I 1798 fik de en datter Leene og 1800 en søn Rasmus. Alle børnene lever i 1801, hvor Jens holder en karl, der er national soldat og en tjenestepige.

Sådan, så hæsblæsende er Leenes børnebørn kommet i hendes seneste år. I 1799 døde hendes mand, den gamle Morten Jensen, og hendes søn, unge Morten fik endelig gård i fæste og foden under eget bord. Mindst 19 levende børnebørn havde Leene med over i det nye århundrede.

Hun døde den 18.november 1801, Leene Christensdatter 76 år 4 uger og 2 dage gammel, og blev begravet den 26.s.m.

Ane nr.18: probandernes farfars morfar Pouel Jensen.

Han blev født ved den tid, hvor czar Peter den Store satte sig fast ved den finske bugt og grundlagde St.Petersborg. Men hans fødsel kan vi ikke finde, da der ikke er nogen kirkebog ved den tid. Det er her, vi har Poul-navnet fra.

Det er mest sandsynligt, at han blev født i Kastbjerg sogn, hvor vi senere finder ham. Ganske vist havde Frederik IV ophævet vornedskabet i 1702, men kontrollen med mandskabet har nok været stram, for det var krigstider, og det er ikke umuligt, at Pouel er blevet udskrevet til krigstjeneste inden freden blev sluttet i 1720. Han har da været 17-18 år gammel.

Kastbjerg hørte dengang under herregården Trudsholm, som ligger i sognet. Kun en mindre del hørte under Overgård, men Pouel blev i hvert fald fæstebonde under Trudsholm gods.

Herregården Trudsholm var opført i 1651 af Kjeld Krag. Den var i 2 etager med én meter tykke mure, der hvilede på en sokkel af kvadersten, der muligvis stammer fra en af de forsvundne ødekirker i egnen. Var det måske Udbyover kirke?

Da Pouel blev født var det Otte Marsvin, der sad på gården, som ved matriklen af 1688 var opmålt til 307 tdr. land under plov. På engene kunde høstes 450 læs hø og græsdes 112 høveder.

Otte Marsvin døde i 1725 og hans hustru i 1726. Sønnen, landsdommer Peder Marsvin overtog herlighederne. Han købte en masse bøndergods bl.a. fra Overgård, så var Pouel ikke under Trudsholm før, så kom han det nu.

I hele denne periode, og helt frem til 1740 var det meget dårlige tider for landbruget, idet markedet svigtede, og priserne faldt katastrofalt. Det har været dårligt såvel for bonden som for herremanden. Da priserne så begyndte at stige, kom der kvægpest, der rasede fra 1745 og til 1752 med vekslende styrke.

Efter Peder Marsvins død i 1758 blev der optaget en taksation af godset og dets bygninger, og her finder vi den gård, der danner grundlaget for Pouel Jensens og hans families eksistens.

Den har matrækkel nummer 1 og 5 i Kastbjerg by, hartkorn 5 tdr.4 skp.2 fjk.2½ alb., stuehuset er 10 fag langt vurderet til 2 rdl.3 mk. pr fag, laden er 20 fag lang a 1 rdl.5 mk. og stald-, fæe- tørve- og vognhus er ialt 18 fag langt a 1 rdl.2 mk. ialt er gården vurderet til 85 rdl. 4 mk. rundet af til 80 rdl. en af de mindste i byen.

Der nævnes ved denne vurdering et 12fags skolehus i byen, grundmuret med stråtag, så i hvert fald Pouels børn har haft en skole at gå i.

På dette tidspunkt var Pouel gift, men da kirkebogen er meget dårligt ført med store mangler i teksten, kan vi ikke finde hans første kone. Imidlertid døde Pouel Jensens datter i 1753 uden navn eller dato.

2.søndag efter påske 1754 blev hans søn Lars døbt i Kastbjerg kirke. Faddere var Mads Smed, Peder Hiort, Anders Komdrup, Pouel Nielsens hustru og Niels Madtsens hustru. Moderen er ikke nævnt.

Det er så mellem 1754 og 1762, Pouels første hustru dør, og han gifter sig igen, den gang med hende, vi stammer fra, Anne Nielsdatter. Dette bryllup er heller ikke i kirkebogen, men det kan være holdt i en anden kirke i hendes ukendte hjemsohn.

Den 22.søndag efter Trinitatis 1762 havde Pouel og Anne en datter til dåben, som fik navnet Maren. Faddere var igen Mads Smed, Jens Møller, Anders Christensen, Søren Ranch den yngre og Jens Madsens hustru af Kastbjerg.

Den 2.søndag i Advent 1764 havde Pouel Jensen igen en datter til dåben, og hun fik navnet Dorthe. Mads Smed var igen forrest blandt fadderne. De øvrige var Anders Christensen, ^{Christen} Christensen, møllerens datter Kirsten og Mads Smeds hustru, alle af Kastbjerg.

I 1765 var der uro i den lokale befolkning. Bønderne i det nærliggende Dronningborg rytterdistrikt kunde det år købe deres gårde til ejendom. Hvordan det er blevet betragtet, ved vi ikke, men det er blevet drøftet grundigt i alkoverne og på hovmarken.

Misericordia Domini, som er den 2.søndag efter påske, havde Pouel og Anne igen en datter i kirke, der som sin ældste søster fik navnet Maren. Søsteren var ikke død, og hun levede i bedste velgående endnu i 1800, men det var ikke ualmindeligt, at 2 søskende fik samme navn, hvis de var opkaldt efter 2 forskellige personer. En enkelt gang har jeg set et skifte, hvor 3 sønner hed Christen, og der var ikke flere børn, så det har været en forenkling.

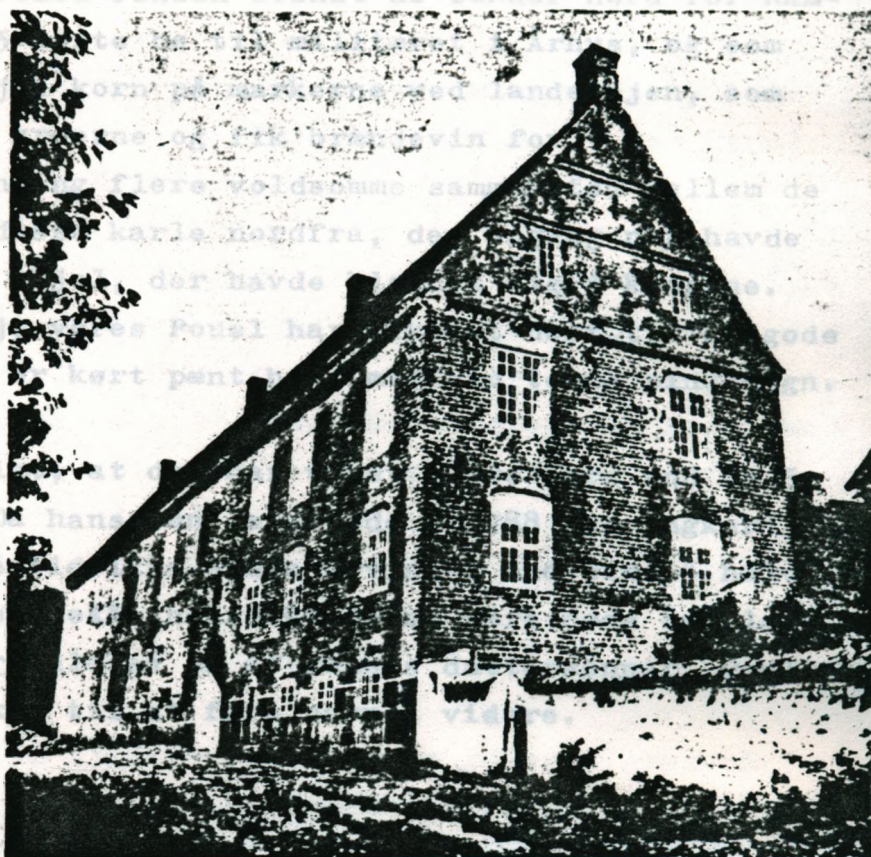
Lille Maren's faddere var Søren Ranch, Mads Smed, Niels Poulsen, Lars skoleholders hustru og Anders Kaurings hustru. Måske er storebror Lars opkaldt efter skoleholderen.

Jorden i Kastbjerg er let og sandet, og i nabosogne-
ne mod nord og vest er der en del hedestrækninger. Sted-
navne som Vindblæs og Brødløs siger lidt om naturen der.

Her levede både stork og ørne, og ulven var dengang ikke nogen sjælden gæst. Skytten på Trudsholm skød en hel del ulve i 1740'erne, men det blev ikke til nok, og i 1753 blev der arrangeret en større klapjagt på de grå langbenede. Her er alle mand blev tilsagt som klappere, og her har Pouel Jensen også fået sin plads i klapperkæden, der under råben og støj har drevet de frygtede rovdyr ud af deres gemmer og frem mod den ventende skyttekæde.

Pouel Jensens sidste barn blev døbt 12 dage efter hans begravelse. Den 9.juni 1771 fik hun navnet Kirsten i kirken. Faddere var Mads Smed, Søren Ranch og Søren Pedersen, Nielses hustru af Næbstrup og Anders Christensens hustru af Kastbjerg.

Mads Smeds hustru hed Karen Poulsdatter, og hun må ganske givet have været en slægtning.

Trudsholm.

Pouel Jensen døde i maj 1771 og blev begravet den 28. samme måned. Han var da 68 år gammel, og måske revnede han af stolthed over at være blevet far endnu en gang. Måske var han bare svækket af sult efter 5 hungervintre i træk.

Endelig kan barsekvinderne, der regerede i huset efter hans kones nedkomst, have drevet for meget halløj med den gamle mand. Hun og hendes veninder var jo ca 30 år yngre end ham.

Måske var Pouel Jensen blandt de bønder nord for Ramders, der i 1725 kørte hø til militæret i Århus, og som på hjemvejen stjal korn på markerne ved landevejen, som de så solgte på kroerne og fik brændevin for.

Der var dengang flere voldsomme sammenstød mellem de lokale folk og disse karle nordfra, der engang nær havde slået en soldat ihjel, der havde blandet sig i kampene.

Og dog, nej, vores Pouel har sikkert hørt til de gode og lovlydige og er kørt pænt hjem med sin tomme pindevogn.

Det er muligt, at der har været flere børn end de 5, som vi kender. Da hans søn Lars døde i 1788 som ungkarl, havde han imidlertid ikke andre arvinger end sine 4 halv-søstre, hans eventuelle helsøskende må være døde barnløse før ham. Det var således en af Pouels dattersønner, Poul Mortensen, der kom til at føre navnet videre.

Ane nr.19: probanderne farfars mormor Anne Nielsdatter.

Anne blev født omtrent ved den tid, stavnsbåndet blev indført, men hun kan for den sags skyld være kommet langvejs fra, for stavnsbåndet gjalt kun mænd, og dengang var der ingen kvinder, der krævede ligeberettigelse. Nå, det skal nu ikke bebrejdes hende.

Hun kan altså være født hvorsomhelst i landet, men vi finder hende i Kastbjerg sogn mellem Randers og Mariager, da hun er midt i 30erne, gift kone og mor til en datter Maren og en stedsøn Lars.

Hendes mand havde været gift før, men havde kun denne ene søn, der var født i 1754. Forresten hed han Pouel Jensen og var ca 30 år ældre end hende.

Hjemmet var en trelænget gård i Kastbjerg by, og manden var fæster under herregården Trudsholm. Den første pige, Maren, som vi lige har omtalt, blev døbt 22.søndag efter Trinitatis 1762, det år, der var kvægst og knapt med kød, men så har man vel klaret sig med klipfisk og flæsk.

Det varede 2 år før den næste kom, igen en datter, der den 2.søndag i Advent 1764 fik navnet Dorthe. Det år blev stavnsbåndet udvidet til at gælde fra det fyldte 4.år, og Anne har glædet sig over, at hun kun havde piger.

Fra midten af 1760erne kom der en række misvækstår, og Anne har i vinternætterne ligget i alkoven og hørt ulvene tude i heden, hvis de da ikke vovede sig helt ind i den lille landsby.

Den 2.søndag efter påske 1767 havde Pouel og Anne igen en datter i kirke, og hun kom til at hedde Maren som sin ældste søster. Der må have været 2 i familien af det navn, som nødvendigvis skulde opkaldes.

Nu kom den tid, da Pouels dreng af det første ægteskab skulde gå til læsning. Der var heldigvis skolehus i selve Kastbjerg, så hverken han eller pigebernene fik langt at gå, når de skulde lære katekismus og salmevers, for andet og mere blev det sjældent til i det daværende samfund, og det var, hvad der krævedes til at blive konfirmeret.

Vi har hørt og set, hvordan livet kunde forme sig på den egn i Annes tid. Westenholz i Gjerlev har beskrevet, hvordan bondens børn måtte ud på vejene og tigge om vinteren. Det var nemlig kun om vinteren, de havde tid.

"Er Vinteren ved saadan Diæt igiennemgaaet, saa skal de om Sommeren bestille noget, enten de skal vogte Gies eller Kalve. Derved vanker ogsaa baade He-
de og Kuld og smal Føde.

Eller de skal kiøre Ploven; thi Dreng, Karl og Pige er til Hove, Manden og Konen og de smaa Børn skal giøre Mark-Arbejde Hjemme.

Barnet er for svagt til at gaae med Ploven, ei heller kan det ride. Faderen tager da et Reeb og binder Barnet fast paa een af de mavre Beester for Ploven, og saaledes maa det uskyldige Barn holde ud Dagen igiennem.

Kommer da Efteraaret, saa bindes Barnet lige saa fast paa en Møgvogn, som det skal kiøre til Marken. Det forstaaer ei at regiere Beesterne, eller det sidder ikke vel, vil hielpe sig med sin Haand og faaer en Finger klemt fordervet imellem Vognkieppen og Fjellen; det græder bedrøvelig.

En anden Gang er det ei vel bunden fast, det skrider ned fra Vognen og ligger imellem Beesternes Fødder. Jeg haver intet skrevet i denne Paragraph, uden hvad jeg selv haver hørt og seet, og hvad man daglig kan fåae at høre og at see paa sine Steder."

- Sådan skriver den godlidende præst Westenholz, der et andet sted beklager sig over de mange tiggere, der jo daglig kommer til hans dør. Gennemsnitlig 13-15 om dagen året rundt. Når de får en skilling hver, går det meste af præstens løn til det. Han slutter sit hjertesuk med at skrive: "Præsten og den Fattige synes ynkværdige."

Fortællinger som disse om børns vilkår på den tid forklarer den store børnedødelighed ogsaa efter det første farlige år. Det er sjældent, vi får dødsårsagen at vide i kirkebogen.

I første bind af denne saga over dynastiet Mortensen har jeg formodet, at den Christen Poulsen, Kirsten boede hos på sine gamle dage, var hendes bror, men der var ingen bror Christen. Den næste barnedåb i 1771 var Kirstens.

Det var maj måned, og Anne gik på faldende fode. Det skindmagre kvæg var blevet sluppet ud på marken, for så vidt de kunde gå selv. Mange af bæsterne var så afkræftede efter vinterens smalkost, at de næsten måtte bæres ud.

Det var den fjerde hungervinter i række efter fire misvækstår, og Anne har næppe været ved det bedste huld, og alligevel gav hun altså liv til et nyt lille væsen, og nu strømmede byens kvinder til. Barselkonen var i den kommende tid omgivet af en livvagt af kvinder, der skulde våge over hende og barnet og vogte på alle varsler for den lille piges fremtid.

Samtidig benyttede de lejligheden til at få noget at spise og drikke, og drive gæk med mændene. Barselstuen var en udpræget kvindeverden, læs bare Troels-Lunds Dagligliv i Norden. Enhver mand, der vovede sig indenfor risikerede at miste sin hat, hvis ikke de vilde kvindfolk hev bukserne af ham.

Nu kan det jo godt være, at disse kvinder syntes, at det var lige skrap nok, at Anne skulde føde børn, når misvæksten var så konstant, samtidig var det jo en god spås at drille den aldrene ægtemand, der vedblev at gøre konen gravid. Måske har de været lidt for voldsomme ved Pouel, og måske har han fået lov til at sove ude i stalden i de kolde forårsnætter, mens kvinderne sad inde i varmen.

Nok om det, Annes mand døde og blev begravet den 28. maj 1771. 2 uger efter blev Kirsten døbt.

Anne sad nu tilbage på fæstegården med en stedsøn på 17 år og 4 småpiger fra 9 til 0 år. Samme år den 12. november giftede hun sig med den 2 år yngre Niels Danielsen, som overtog gården, og skænkede ham 2 drenge Daniel i 1773 og Niels i 1775. Og flere kom der ikke.

Folketællingen 1787 viser os den lille familie i Kastbjerg by nr.9:

Niels Danielsen Mand 50 Aar g.1. Bonde og Gaardbeboer

Anne Nielsdatter Kone 52 Aar g.2.

Maren Povlsdatter 26 Aar ugift Moderens Barn

Kirsten Povlsdatter 16 Aar ugift " "

Daniel Nielsen 14 Aar ugift Følleebarn

Niels Nielsen 12 Aar " "

Stedsønnen Lars er ude at tjene, Dorthe og lille Maren er også rejst hjemmefra for at tjene. Den sidstnævnte tjene i Kondrup, de øvrige i Kastbjerg.

I 1788 døde Lars Poulsen ugift gårdmand i Kastbjerg kun 30 år gammel. Han var pigernes eneste mandlige slægtning, så de måtte ved skiftet have deres stedfar som lavværge. Opgørelsen stod på i 5 måneder, og der blev 12 rdl. til hver.

I 1790 blev Dorthe gift ind i Krag-slægten fra Nørre Onsild. Det var ungkarl Morten Mortensen i Udbynder, hvis farfar Jens Mortensen var kommet fra Nørre Onsild, og han var kødelig fætter til birkeskriveren på Overgårds birk Peder Pedersen Krag. Morten-grenen af slægten brugte dog kun Krag-navnet i forbindelse med fornavnet Anders, idet både Mortens farbror Anders og farfars bror Anders kaldte sig Krag.

Det var dog ikke Dorthe beskåret at få noget langt liv. Hun døde allerede i 1794 efter at have givet liv til 2 små piger Leene og Anne.

Morten, der endnu ikke havde fæstet gård, boede hos sin ældre bror, hvor også deres forældre boede, så børnene blev sikkert passet af farmor. Anne har dog nok ofte set til de små.

Der var også en anden, der så til dem. Det var Kirsten, som den 30.marts 1797 stod brud sammen med sin svoger Morten.

Da Anne døde den 30.januar 1800 var også de 2 Maren-er gift. Store Maren med Christen Rasmussen i Hou, lille Maren med Peder Nielsen i Nebstrup. Anne blev 65 år.

Ane nr.20: probandernes farmors farfar Mads Jørgensen.

Når vi skal placere Mads Jørgensen i en sandsynlig sammenhæng, må vi gå lidt tilbage i Møns historie, og samtidig kan vi opregne en hel stribe af uretfærdigheder mod Mønboerne eller grupper af øens befolkning.

I 1659 blev Møn besat af Svenskerne efter en hårdnakket kamp, der var så meget mere værdifuld, som Mønboerne i flere måneder kunde forsyne det indesluttede København med levnedsmidler over isen, uden om de svenske linier.

Som "belønning" herfor blev Møn efter krigen administrativt gjort til en slags ryttergods før de egentlige ryttergodser, og fra 1685-1697 gennemgik Møn en rædselsperiode, som var værre end den svenske besættelse, idet tyskeren Samuel Christoph von Plessen i 1685 blev udnævnt til amtmand for øen. Vi skal senere vende tilbage til hans meriter, men efter mange klager og en grundig undersøgelse blev Møn fri for dette tyranni.

Ved nyindretningen af øens administration blev der oprettet bådsmandshuse i en række af øens byer, hvor man placerede søvante folk, som skulde være husmænd og fiskere og være til rådighed for flåden, når de skulde aftjene deres værnepligt. Det var de såkaldte sølimitter.

Der er god grund til at tro, at Mads Jørgensen er en af disse sølimitter, når vi ser på hans og hans søns liv.

Ved salget af krongodset blev disse folk ladet helt i stikken, så selv om en del af bønderne blev narret, så var sølimitterne fra starten udelukket, og husmændene på Møn fik da også langt mindre jordlodder end andre steder i landet. Endelig kan vi medregne den ulovlige udskrivning af landeværnet i 1807, der fik så tragisk en skæbne.

Mads Jørgensen blev født o.1747. Kirkebogen begynder først i 1777, så vi kan ikke finde hans fødsel. Heller ikke konfirmationen eller hans bryllup er bevaret, så det er en mand i moden alder, vi først finder i 1777 i Fanefjord sogn.

Det første vi finder, er et dåbsnotat den 6. søndag efter Trinitatis 1777, hvor Mads Jørgensen og Bodil Hansdatter får navngivet et drengbarn med navnet Jørgen.

Blandt fadderne er en Jørgen Christensen, som sikkert er Mads Jørgensens far, idet han dukker op flere gange. Den lille Jørgen dør som spæd, og den 17. marts 1779 bliver endnu en dreng døbt Jørgen.

Møn havde jo været krongods i mange år, og derfor fik øens byer også del i det undervisningsfremskridt, som rytterskolerne betød, da de kom i 1721. Også Mads har nok gået i rytterskolen. I 1749, da Mads Jørgensen endnu var en lille fyr, klagede degnen Morten Reenberg Schmidt til bisoppen over, at han havde 7 byer at læse i med konfirmanderne, og da læsningen foregik om aftenen, hvor der kun stod ét lys på bordet, gik meget i svang og krogene, hvilket læreren ikke kan se eller observere. Han indstiller derfor, at læsningen må foregå om dagen, da "Dagens og Lysets Gierninger ere de sande og sundeste." Mads kan godt have haft søskende, der fik konfirmandundervisning ved den tid.

Mads, der kaldes husmand og tømmermand, var en af de 18 husmænd, der ved udskiftningen fik tilsammen 20 tdr. land. Han har altså nok haft ca. 1 td. land til sit hus, så hans håndværk har været langt det vigtigste for familiens forsørgelse.

I 1781 fødte Bodil ham sønnen Christopher. De bor da i byen Hårbølle i Fanefjord sogn.

Feria 2do Nativitas Christi 1783 blev Mads Jørgensens og Bodil Hansdatters drengbarn Mads døbt, båret af Jørgen Christensen, faddere var Claus Pedersen, Hans Larsen, Hans Andersens pige Bodil og Jens Skræders Hustru Mette, alle af Haarbølle.

Nu er det sådan at kirkeåret begynder med første søndag i Advent, så Mads blev døbt 2. juledag i kalenderåret 1782 og ikke 1783.

I 1786 kom en pige, Ellen og i 1788 en dreng Hans.

Danmark var under enevælden, men tiden var fuld af frihedstanker. Amerika rev sig løs fra England og udsendte menneskerettighedserklæringen. I Frankrig fik de den store revolution, men herhjemme skete der ikke så meget ud over, at bønderne fik deres frihed.

Husmændene blev, som vi har set det, endnu værre stillet end før.

Hvis Mads Jørgensen har tilhørt en familie af søfolk og fiskere, som vi må tro, da i hvert fald hans søn Mads og senere hans sønnesøn Mads Jørgen farer til søs, så har han uden tvivl næret farlige frihedstanker, som han har ladt gå videre til sine børn.

I 1801 er alle drengene hjemmefra. Mads og Bodil har kun datteren Ellen hjemme på det lille husmandssted i Hårbølle. Han er selv 53 år, hans kone et år yngre. Ellen er 15 år gammel.

Vi ved ikke, hvor drengene var henne, men de har sikkert været indkaldt til flåden, da konvojpolitiken krævede mange orlogsskibe i søen, og krigen med England gjorde det jo ikke bedre.

I 1803 var hans søn Mads i smedelære på Holmen, men den synes han at være løbet fra, da han i 1804 siges at være i farten. Tilsyneladende er han faldet til ro som fæstebonde under Klintholm i den anden ende af Møn i 1805.

Mads Jørgensen var en ældre mand på 60 år, da landeværnet blev udskrevet i 1807 til krigen med England. Han er næppe blevet taget, men hans søn Mads var med, og han var blandt dem, der protesterede kraftigst mod overførslen til Sjælland til det forhastede feltslag ved Køge.

I denne protest kan vi måske skimte Mads Jørgensens egen indstilling til det enevældige styre.

Hans yngste søn Hans døde i 1811 og blev begravet den 27. marts 22 år 8 måneder gammel. Selv døde Mads den 7. november 1819, 72 år gammel hjemstedsmand i Hårbølle. Begravelsen fandt sted den 12.

Ans nr.21: probandernes farmors farmor Bodil Hansdatter.

Hele Møn var krongods, dengang Bodil blev født. Hendes far, som måske er den Hans Larsen, der flere gange er fadder for Bodils børn i kirken i Fanefjord, han må jo nok have været af bådsmandslægt, ligesom Bodils mand, som vi skal vende tilbage til.

Bodil blev født det år, den første Berlinger gik i trykken. Det var i 1749. Det var i de år, der var et godt sildefiskeri omkring Møn, Møn det var ikke så godt for fiskerne, som jo gerne var bådsmændene, for i de år fiskede alle, og fiskerne kunde ikke komme af med de fisk, de landede.

Hendes far har dog også kunnet stange nogle ål ved kysten, og han har måske også haft et håndværk, som senere hendes mand.

En af de præster, Bodil kom til at kende i sognet, var Johan Paludan, som skrev en Beskrivelse over Møen i 2 bind. Heri beskriver han bl.a. øens indbyggere.

"Almuen paa Møen er i Almindelighed af en stærk og kræftfuld Legemsbygning, skjøndt kun saare Faa opnaae nogen anseelig Høide. Den største Deel af Mandkjønnet naaer ikke 64 Tommers Høide. Man har paa staaet, at Møenboerne ved Klinten, eller paa Høie=Møen, vare lavere af Vækst, end de paa den vestlige Kant af Øen... og det befandtes da, af for Phane=fjord Sogn var Middelhøiden 63" og for Maglebye Sogn 62,44. ...Saavel blandt Mandfolkene som blandt Fruentimmerne finder man en heel Deel med regulaire, smukke Ansigtstræk, og Sundhedens friske Farve giver den største Deel et tækkeligt Udseende... Blonde Haar og blaae eller blaagraae Øine ere almindeligst, og sjeldent finder man en Møenboe med brune Øine eller synderligt mørkt Haar. Smaadrengeenes er som oftest ganske hvidtbleget af Solen..."

I 1769 blev Møn sat til salg. Kronen manglede penge, og en masse krongods over hele landet kom på auktion. Det var først på selve auktionsdagen, at det gik op for bønderne, som var højestbydende i alle Møns sogne, at de var nødt til at stille kaution. I nogle sogne, heriblandt Fanefjord, greb behjertede folk ind og sikrede bønderne deres jord. Andre steder, som i Magleby, gik godset til ny auktion, og bønderne blev narret for friheden.

Pastor Paludan har også en beskrivelse af kvindernes klædedragt, som den var i hans tid, dvs. i sidste halvdel af Bodils liv.

"Fruentimmerne bære til daglig stribet hjemmegjort Hvergarn i Skjorter, Forklæde af samme Slags Tøi, rund Hue af Kattun, uden Baand, og hvidt Korsklæde, et hvidt Lærreds eller coulørt Bomuldstørklæde om Halsen, sorte eller blaae uldne Strømper og Træe= eller Læderskoe. Om Sommeren gaae de mindre formuende ofte barbenede, hvilket ikke er tilfældet med Mandfolkene, Smaadrenge undtagne.

Til Kirkehøitid have Konerne i Almindelighed sorte uldne Kjoler, men de mere velhavende Taft, jaa en enkelt vel endog Atlask, hvide klare Forklæder og Tørklæder, undertiden med Kniplinger, Korsklæder af Gage eller Bobinet, med Kniplinger om, over Huen.

De have sædvanlig et Silke= eller Fløiels=Livbaand. Til Sorg er Dragten af blaaf, sort eller mørkegrønt Hvergarn, med brede Sømme paa Forklæder og Korsklæder; intet Livbaand.

Pigerne have nu som oftest affarvet Tøi til Alters og lignende Høitid, samt hvide huer med røde Baand; iøvrigt omtrent ligesom Konerne."

Bodil er nu i den giftefærdige alder, og pastor Paludan har da heldigvis i sin videre beskrivelse også medtaget brudedragten, som Bodil har båret den.

"Brudedragten er som Konernes ovenfor omtalte, men paa Hovedet har Bruuden, saavel som Brudepigerne, en stiv smagløs Krands af Cantiller, Sølvblomster og Perler, Haaret rundt om opstrøget, og en rød Sløjfe i Nakken."

Sådan må vi regne med at Bodil Hansdatter har set ud på sin bryllupsdag, da Mads Jørgensen af Hårbølle gav hende sit ja foran alteret i Fanefjord kirke.

De har ikke fundet brudekransen smagløs. For dem var den en smuk tradition, som de ikke for alt i verden vilde undvære. En anden smuk tradition, der har tilknytning til brylluppet, meddeler pastor Paludan i det følgende.

"Af Skikke, der ikke overalt i Danmark ere sædvanlige, kan her følgende fortjene at nævnes: Naar fattige Folk havde haft Bryllup, kjørte Brudgommen, ledsaget af én Anden, allevegne omkring paa Landet, og bad om Sædekorn. Enhver Bonde pleiede at give fra $\frac{1}{4}$ til 1 Skp. Rug, Byg, Malt, eller Erter, undertiden og kun et fint Brød.

En saadan omreisende Ægtemand kunde mangggange bringe 10 a 20 Tdr. forskellige Kornvare hjem, en betydelig Hielp til Huusholdnings og Agerdyrknings Begyndelse, men og en ikke ubetydelig aarlig Udgift for Jordbrugerne."

Med udskiftningen og selvejet faldt denne skik efterhånden helt bort, men endnu ind i det nittende århundrede kunde en røndtur betale sig, dog ikke for gårdmænd.

Vi ved ikke, hvornår Bodil og Mads blev gift, men det har vel ikke været så meget før 1777, hvor de har en dreng til dåben, der får navnet Jørgen efter sin farfar.

Der kan have været en Jørgen før, som er død. Der kan have været en eller flere piger, som vi ikke kender. Kirkebogen begynder først med dette år. Drengen døde, og i 1779 kom endnu en dreng, som også kom til at hedde Jørgen.

Bodils mand var tømmermand og hørte altså ikke til de rigeste. De havde et husmandssted med ca. 1 td. land til, og så havde han sit håndværk.

Bodil fik yderligere 4 børn: Christopher i 1781, Mads i julen 1782, Ellen i 1786 og Hans i 1789. Flere er i hvert fald ikke fundet.

Men vi blev ikke færdige med klædedragterne. Også festtøjet har Paludan beskrevet for os.

"Til Gilder er deres Stads meget forskjellig; de have da sribet eller plettet Hvergarn... Korsklæderne ere altid forsynede med kniplinger; Forklæderne ere af tærnet Bomuldstøi; Huerne meget prægtige, af Silketøi, ja endog af sort eller mørkeblaat Fløiel med malede Blomster, eller broderede med Guld, og Baand af den mod Huen meest afstikkende Farve.

Til at reise med havde...saavel Koner som Piger af de mere velhavende, blommede Kattuns Kaaber med Foerværk om Halsen og en stor Sølvehgte, om Hovedet et hvidt Dreiels Tørklæde, som en Kyse..."

Bodil kom til at opleve Englandskrigene, og hun har oplevet mytteriet i 1807, da landeværnet nægtede at forlade det land, de var udskrevet til at forsvare.

Hun nåede at opleve den nye klasseforskel mellem de nye selvejere og husmændene og tyendet på den anden side. I 1811 mistede hun sin yngste søn Hans til forårsjævn døgn. Han blev kun 22 år og 8 måneder, han der skulde bære hendes fars navn. Han blev begravet den 27.marts.

Mads Jørgensen døde den 7.november 1819, 72 år gammel og blev begravet den 12.

Selv blev Bodil 75 år. Hun døde den 23.maj 1824 midt i den store landbrugskrise, hvor mange gårdmænd gik fallit. Hendes søn Mads kom hjem til sognet med sin familie i 1823, og Bodil kan have set sine børnebørn der.

Ane nr.22: probandernes farmors morfars Henric Laursen.

I en grav fra 1740 fandt man for nogle år siden en gravid kvinde. Hun havde af betænksomme medsøstre fået spædbarnstøjet med i kisten til det ufødte barn.

På den måde fik man at vide, hvad barselkvinderne dengang skulde have liggende klar til fødslen.

" - nogle sammenrullede, uldne stofrester, der antagelig var svøbelisten, et svøb af hvidt lærred, en ditto ble, navlebind og navleklud, en hvid lærredsskjorte, en underhue af lærred med knipling i forkanten, en rød silkehue, en krave, nogle knappenåle og en synål, der var stukket ind i en stump papir, et vindsel med lidt sytråd og bændel, og endelig en tykbuget, grøn flaske med vand til at vaske den nyfødte."

Sådan har også Henrics mor været forberedt i 1753, da hun ventede ham, og sådan var også landets dronning forberedt, for det gjalt høj og lav, alle lod deres børn svøbe i de første 2 år.

Pastor Paludan i Fanefjord giver denne svøbning skylden, eller en del af skylden, for den ringe gennemsnitshøjde hos bondebefolkningen, men han nævner også det tidlige slid, hvor drængene ofte tager for hårdt fat, for så snart som muligt at blive regnet for karl.

Henrics forældre var kronens fæster Laurs Henriksen i Busene, Magleby sogn på Høje Møn og hans kone Karen Jærgensdatter, der var fra Samarke. De var blevet gift den 3. februar 1751 i Magleby kirke og havde allerede en søn Peder, døbt Michelsdag samme år.

Foruden det ovennævnte svøbetøj fik Henric også en rød kristningspose med guldbroderier på den dag han blev døbt. Det var 12.søndag efter Trinitatis, som det år faldt på den 9.september.

Elfenbensfigur af arveprins Frederik, med svøb, svøbellise og ordener (original på Rosenborg) (1753)

Sådan var også Henric snøret, men hans forældre sparede elefantordenen. Det var først med den franske filosof Rousseau, det stramme svøb blev afskaffet, først hos de kongelige, senere blandt adel og borgere. Bønderne holdt længst fast ved denne mærkelige skik.

Henrics faddere var Svend Pedersens kone Maren i Magleby, der bar ham, Ole Frandsen fra Busene, Peder Madsens kone Sidse fra Ny Borre, Peder Bruun og Caspar Pedersens datter Karen fra Sømarke.

I 1756 fik Henric en lillebror Jens, så kom endelig en pige, der fik navnet Karen i 1757, fem år senere kom nok en pige Maren, og i 1769 en dreng, der kom til at hedde Peder. Den ældste Peder må sikkert være død efter 1756.

Der var i de år en degn i Magleby ved navn Hans Larsen Schmidt. Han fungerede i sognet fra 1756-1792. Han kunde ikke rigtig komme ud af det med præsten og sognefolkene. I Kirkehistoriske Samlinger 4.Rk.Bd.V s.686-89 og 697-98 står der følgende klager over hans embedsførelse.

" - anvender ikke Tid nøj paa Læsningen i Kirken, indleverer ikke Kommunionbogen i Tide, tillod sig Stavshug og Haargreb i Kirken, Haargreb og Nævehug i Læsestuen overfor de unge Karle, udøvede formastelig Kritik over Altergæsterne."

Man kan næsten høre ham modtage de bodfærdige med bemærkninger som: "Nå, kommer du der dit drukne svin." o.lign. Han blev 1764 idømt en større bøde og måtte gøre afbigt overfor flere personer, men Henric har nok følt, at kirkegangen er blevet noget kedeligere.

Da Henric var 16 år gammel, skulde han opleve den dybe skuffelse, at Magleby sogn ikke blev bøndernes ejendom, da krongodset blev solgt på auktion.

Allerede før auktionen havde de bestormet kongen med bønkrifter, hvori de udmaalede den ulykke, det vilde være, hvis de skulde være hovbønder under private godsejere. Det var da også meningen, at bønderne skulde gives æl mulighed for at købe sig selv". Men det skulde gå anderledes. Smarte folk blev lokket til, og da de 5 godser, Møn blev delt op i, blev råbt op, fik bønderne ganskevist alle godserne tilslået som højestbydende, men bagefter fik de besked på,

at de skulde stille kaution, og de kunde ikke kautionere for hinanden. Da blev der panik, og hvis det ikke havde været for Møns engel, godsforvalteren Hans Herman Barfoed, var ingen af godserne blevet bøndernes ejendom. Han skaffede kaution, så de 3 godser slap for hoveri, men Magleby blev solgt langt under bøndernes bud til agent Ditlev Staal. Næ begyndte en ny tid for Maglebys bønder, der herefter var undergivet herregården Klintholm. Henric var da 18 år, hans far var 50.

Fra 1773 kan vi nu følge Henric i godsets lægdsruller. Det ser ud til, at hans far har fået en anden gård i fæste i Budsemarke. Desuden er lillebror Jens ikke med i rullerne, så han må være død, men den yngste Peder er med, første gang 4 år gammel, Henric er 20.

Den 22.12.1774 var der session i Stege, hvor Lars Hendrichsen stillede med 2 sønner Hendrich Larsen 21 år og Peder Larsen 5 år. Samme år havde godsets jordebog vist, at hjemmet var en 4-længet gård, som vi skal vende tilbage til.

I 1776 bliver der holdt session i Baarse, denne gang i sommertiden, den 11.juni, i 1777 og 1778 bliver rullen kun revideret, men i 1780 dukker der en Hnas Larsen op mellem de 2 brødre. Han er 7 år ældre end Henric, og sin fars søn af 1.ægteskab. Han forbliver nu på gården til faderens død i 1782. Han blev 64 år og blev begravet den 13.december.

Skiftet afslører, at kun en af Henrics søstre er i live, det er Maren, som er 20 år. Vi får også at vide, at den afdødes første kone hed Maren Hansdatter.

Vi vil gemme skiftet til historien om Henrics far, men bare nævne, at Henric arvede 16 rdl.5 mrk.15 1/28 sk., som han fik udlagt i naturalier som 6 svin, 1 slibesten, 1 huggeblok, 1 skærekiste, 1 buløkse, 1 håndøkse, 2 hamre, 1 båndkniv, 1 lægtehammer, 2 jerntøjrer, 4 jernvægge, 2 hestetøj, 1 plovredskab og nogle penge.

Året efter fik Henric fæste på gården, som enken havde bestyret i mellemtiden. Samtidig bliver han slettet af rullen som "for liden".

Det var forresten det år, hvor også kronprinsen overtog styret i sin fars "gård". To år efter nedsættes den store landbrugskommission, der i 1788 fører til at stavnsbåndet ophæves, et år før den franske revolution.

Til den gård, som Henric overtog, hørte en besætning til en værdi af 66 rigsdaler. Den var ved faderens død udtaget af boet således: 2 brune heste a 16 år, 1 brun ditto 8 år, 2 sorte hopper, 1 brun ditto, 1 malet bord, 1 bilægger kakelovn, 1 indmuret bryggerkedel, 1 beslået vogn, 1 plovredskab med tilbehør, 1 sort-og-hvidflakket ko 8 år, og 1 grøntribet olmerdugsdyne.

Det lyder ikke af ret meget, når huset skal møbleres, men moderen blev jo boende, og hun havde jo foruden sin halve part i boet også sin arv og forlods udlæg til en hæderlig begravelse. Det var alt i alt ikke så galt. Men senere skulde der blive spektakler.

I Klintholms jordebog oplyses det, at gårdens areal var 43 $\frac{2}{14}$ tdr.land.

Vi ved ikke, hvornår Henric blev gift med Kirsten Pedersdatter. Pludselig er hun der og har et barn til dåben sammen med sin mand. Men de har nok gået lidt og kissemisset først. Han skulde jo gerne vide, om hun havde noget.

Under enevælden kom der jævnligt plakater og cirkulærer, som skulde oplæses på tinge overalt i landet. Her følger en af slagsen.

"Pro Memoria No.71. Placat, angaaende Straf for dem, som uden at være tilsagde eller have lovlige Erindere, indfinde sig ved Forstrandene i Danmark, naar Vrag ankommer eller sligt kan være formodende. Frederiksberg den 2den September 1785. C.VII."

Forelagt bønderne på Klintholm den 12.november, blev det for Budsemарkes bønder underskrevet af Henrics vordende svigerfar tidligere dragon Peder Rasmussen.

1786 den 22de November lod Henrich Larsen og Hustru Kirsten af Budsemarke døbe en Datter, som blev kaldet Maren. Faddere var: Kirstine Peders af Budsemarke, Kirstine Hemmings, Hans Jørgen af Mandemarke, Henrich Nielsen af Budsemarke og Hans Jacob af Budsemarke, Jørgen Hansen i Aalebæk og Peder Jørgensen i Sømarke.

Få måneder senere dør Henrics mor, Karen Jørgensdatter og bliver jordet den 25.februar 1787 63 år gammel. Og nu skulde man jo synes, at der skulde foretages skifte, men det trækker ud. Først kommer folketællingen, hvor vi finder Henric i familiens skød.

Præstø Amt, Mønbo Herred, Magleby Sogn, Budsemarke By Gaard No.15:

Henrich Larsen 35 Aar g.l. Bonde og Gaardbeboer
 Kirsten Pedersdatter 25 Aar g.l. Hustru
 Maren Henrichsdatter 1 Aar
 Peder Larsen 18 Aar ugift Broder og Tjenestekarl
 Karen Nielsdatter 20 Aar ugift og Tjenestepige
 Hans Pedersen 10 Aar ugift Tjenestedreng
 Karen Saxesdatter 64 Enke Indsiddet og Almisselem
 Karen Hansdatter 62 Enke og gift 2.gang
 Christian Henrichsen 52 Aar Husmand og Skomager

I gård nr.10 boede Henrics sviger familie

Peder Rasmussen 60 Aar g.l. Bonde og Gaardbeboer
 Else Maria Laursdatter 49 Aar Hustru
 Jens Pedersen 20 Aar ugift Søn
 Karen Pedersdatter 9 Aar ugift Datter
 Jens Pedersen 18 Aar ugift Tjenestekarl
 Karen Rasmusdatter 28 Aar ugift Tjenestepige

Først den 3.december 1787 blev der "paa Herskabets Høyædle og Velbyrdige Herr Hoff Agent Staal til Klintholm Hands Vegne" foretaget lovligt skifte efter salig Karen Jørgensdatter, et skifte, der allerede havde givet anledning til snak i det ganske herred.

"Anno 1787 den 22de Febr. indfant sig paa Herskabets Høyædle og velbyrdige Herr Hoff Agent Staals Vegne som Skifteforvalter, Klintholms Gods Forvalter underskrevne Anders Dall tillige med tiltagne tvende Vidner og Vurderingsmænd nemlig Sognefogderne Peder Jensen af Budsene og Christen Christensen Borges af Mandemarcke hos Gaardmand Henrich Larsen i Budsemarcke, for efter hos ham afdøde Moder og Indsidder Enkesalig Karen Jørgens Datter at foretage en lovlig Registerings og Vurderingsforretning over den Afdødes efterladte Effecter til nærmere paafølgende Skiftes Holdelse..."

Imidlertid var Henrics svoger, Friderich Holgersen i Østre Mølle, som var gift med hans søster Maren, på krigstien. Han vilde ikke godkende registreringen, idet han påstod, at der måtte findes endnu en del bohaver og gangklæder, som ikke var blevet noteret.

Den 21.marts mødte han op med en liste over genstande, som han påstod, havde tilhørt hans svigermor.

" - hvilken hans producerede Optegning han erbedigst var begiærende oplæst og Skifteacten indlemmet, som skeete -"

"Henrich Larsen svarede, at hvad den Optegning angaaer, som hans Svoger Friderich Holgersen udi Skifteretten har foreviist og vedlagt, troer han ikke, at Friderich Holgersen kan godt gjøre sammes Rigtighed, ligesom Henrich Larsen ikke agter at foreviise noget, af hvad derudi er meldt, da saadant ikke er hans salig Moders Stervboe men ham tilhørende..."

Henric Larsen påberåber sig nu et dokument, der dels indeholder en aftægtskontrakt med den afdøde, og dels en bekræftet liste over de ejendele, hans mor medbragte som sine i sin aftægt på gården hos sin søn.

No.4: Stempelpapir 4 Skilling 1785.

"Fæster af Gaarden No.15 af Budsemarcke forbinder mig herved til min Moders Karen Jørgens Datter, som til mig godvillig haver afstaaet bemeldte Gaard, og nu er hos mig tilhuuse, at levere til hendes Ophold aarlig: 1 Tønde og 2 Skæpper Rug, 1 Tønde 4 Skæpper Byg, 1 Skæppe Hvede, 1 Skæppe Erter, $\frac{1}{2}$ Sviin, og 3 Læs Tørv hvilken Undertægt hun saaledes udi gode Vare af mig som meldt skal nyde aarlig hendes Livets Tiid uden mig derfor noget at betale, hvorføre denne min Forskrivning skal tiene hende til Sikkerhed Beviis i Tiiden, ligeledes forbinder jeg mig uden Betaling at føde hende en Koe og 3de Stykker Faar paa Græs og Foder. Og paa det at Tvistighed i Tilfælde af Dødsfald ikke skal indløbe, om hvad min Moder var tilhørende, saa opgiver jeg herved alle de hos mig værende Effecter, som er hende tilhørende..."

" - samt formaaet nærværende tvende Mænd med os til Vitterlighed at underskrive. Budsemarcke den 16de December 1785. Henrich Larsen Karen Jørgens Datter."

"At vi underskrevne 2de Mænd var overværende... det kan vi sandfærdig og efter Forlangende herved bevidne. Mandemarcke et Budsemarcke den 20de April 1786.

Jørgen Pedersen Hemming Johansen."

Henric var tydelig nok forberedt på vanskeligheder. Om det nu var, fordi han kendte sin svogers kværvulanterier, eller fordi han muligvis ikke havde rent mel i posen. Var det måske rigtigt, at han havde narret sin gamle mor med listen over hendes ejendele? Prøv selv at dømme.

De effekter, Friderich Holgersen påberåbte sig påstod Henric dels at have erhvervet sig fra moderen før hendes død, dels at have fået udlagt til erstatning for gårdens brøstfældighed ved hans overtagelse af fæstet. Han fandt det besynderligt, at svogeren mod bedre vidende vilde komme med sådanne påstande, så meget mere som han vidste, at hans hustru gentagne gange havde modtaget hjælp af sin mor.

Imidlertid holdt Friderich Holgersen på sit og truede med sagsanlæg for at få sin påståede ret.

Henric var meget bedrøvet over sin svogers urimelighed, og da han hverken havdelyst, da han elskede fred og ro, eller evne til procesførelse, vilde han for husfredens skyld imødekomme svogeren ved at fremlægge nogle effekter til registrering, selv om han ikke mente sig forpligtet til det.

Nu ser det ud til, at skifteforvalteren er gået arvingerne på klingen, for det viser sig, at Henric og hans søster Maren Friderich Holgersens har delt nogle ting udenom skifteretten, og endelig kommer Henric frem med yderligere nogle sager, som blev indlemmet i boet, idet skifteforvalteren tillod sig en bemærkning om, at disse transaktioner havde været til skade for deres lillebror, hvis ikke de nu var blevet opklaret.

Denne skiftesamling blev nu afsluttet på behørig måde, og der blev fastsat en dato for auktionen over boets ejendele. Denne foregik den 28. juni på Henric Larsens gård, og da de kreditværdige fik henstand til Michelsdag, blev afslutningen af boet yderligere udsat.

Endelig nåede man da frem til den afsluttende skiftesamling den 3. december. Alt skulde nu være i orden, men nu fremkom svoger Friderich med den påstand, at Henric før sin moders død havde lånt 10 rigsdaler, som han påstod beregnet boet til indtægt.

Henric fandt det besynderligt igen at høre påstande af hans svoger, allerhelst da han havde fået nok deraf allerede ved sidste registreringsforretning, hvor han havde vist mere føjelighed end han var pligtig til, men det var af kærlighed til hans søskende og for at undgå uenighed med dem. Han henviste igen til kontrakten med moderen og nægtede at være boet noget skyldig.

Imidlertid fastholdt Friderich Holgersen sin påstand, og han forlangte yderligere 14 dages udsættelse af det endelige skifte, så han kunde få tid til at skaffe beviser.

Den yngste bror Peders væрге anmeldte sin myndlings krav i boet, som var den arv, som var tilfaldet ham efter

faderen, men som ikke var blevet udbetalt, da han endnu ikke var myndig. Hertil skulde lægges renter for $4\frac{1}{2}$ år fra skiftedatoen, hvilket krav blev godkendt og ført til protokol som udgift for boet med 20 rigsdaler 4 skilling. Da der endnu ikke var indløbet regninger på auktionssalærer og andet, blev endeligt skifte udsat til den 17. december, hvor man atter skulde møde på Klintholms skriverstue kl. 9 slet om morgenen.

Før førretningen blev afsluttet, bad de myndige arvinger dog om, at der måtte tilføres skifteforretningen, at de havde tilstået deres umyndige bror Peder Larsen forlods af boets beholdning at måtte nyde 12 rigsdaler som erkendtlighed mod, hvad de af deres salig mor havde bekommet.

Derpå blev mødet hævet for denne gang.

Mandag den 17. december 1787 begav så Henric Larsen sig sammen med sin lillebror Peder til herregården, idet de nok tog vejen over Mandemarke, hvor de fik Peders værge, Lars Pedersen og vidnerne Christian Kibsgaard og Christian Borg med sig. Friderich Holgersen, der kom fra Østre Mølle, er nok draget ad landevejen op til Klintholm, hvor han så er stødt til de andre udenfor skriverstuen.

Tillysningen for skiftets holdelse, som var blevet læst på Møns herredting den 26. november, blev nu læst op og indlemmet i sagen. Skifteforvalteren Anders Dall spurgte nu Friderich Holgersen om han efter løfte kunde for skifteretten fremkomme med sådanne beviser, som kunde godtgøre hans andragendes rigtighed. Det kunde han ganske vist ikke, men han påberåbte sig både sin hustru Maren og sin yngre svoger, som begge anså det for vitterligt, at Henric Larsen havde lånt det omtalte beløb.

Henric Larsen havde godt været klar over, at hans svoger intet bevis kunde fremlægge, han nægtede stadig at være boet dette beløb skyldig og frasagde sig part i de omkostninger, som måtte flyde af de vidtløftigheder, Friderich Holgersens ideer stadig kom med.

Skifteforvalter Anders Dall kunde nu ikke se anden udvej end en retssag, som ved dom kunde afgøre medlemværendet.

I anledning af denne decision fremkom Peder Larsehs formynder Lars Pedersen af Mandemarke med en erklæring. Han mente ikke, at de 10 rigsdaler, selv om dommen faldt ud til boets fordel, vilde kunde dække sagsomkostningerne. Han frasagde sig al del i denne proces, hvis Henric Larsen vilde betale 5 rigsdaler til boet, så kunde Friderich Holgersen selv betale en eventuel retssag.

Hertil svarede Henric Larsen, at skønt han ikke fandt sig pligtig til at betale noget, så vilde han dog, for at ikke hans søskende uoverlagt efter uveltænkendes råd skulde indlade sig i proces, så de kunde øde, hvad liden arv, de kunde have efter deres salig moder, så vilde han betale til stervboets bedste de 5 rigsdaler, Lars Pedersen havde foreslået, dog med det forbehold, at hans svoger skulde erklære sig dermed fornøjet.

Det gik så Friderich Holgersen ind på efter en del omsvøb, og de 5 rigsdaler blev godskrevet boet.

Skifteforvalteren fandt det nu fornødent endnu engang at spørge arvingerne, om de havde videre at anmelde stervboen til indtægt at beregne. Friderich Holgersen svarede, at der endnu skulde være nogle bortsolgte effekter, som Henric Larsen burde svare til, men det vilde han dog ikke gøre mere ud af.

Stervboets samlede indtægt beløb sig derefter til ialt 97 rigsdaler 3 mark 15 skilling.

"Derimod anføres den paa Stervboet hæftende Gield og Besværing saaledes"

Peder Larsens fædrende arv 20 rigsdaler 4 skilling og hans forlodserkendtlighed på 12 rigsdaler, desuden halvbroderen Hans Larsens tilgodehavende løn på 10 rigsdaler blev uden videre godkendt og ført til udgift. .

Nu fremkom Henric Larsen under punkt 4 med en under hans hånd på behørig stemplet papir forfattet regning på, hvad han haver udlagt til den salig Kones begravelse og jordefærd, samt andre udgifter i anledning af auktionen.

" - og lyder da Regningen saaledes: C.7de 6 Sk.
1787. Regning

Paa hvad ieg har udlagt til min Salig Moeders
Begravelse, neml.:

3 Skp.Hvede a 3 Mrk	1 Rd.	3 Mk.	0 Sk.
1 tdr.Rug	4	- 0	- 0 -
1 tdr.Ø1	3	- 2	- 0 -
12 Potter Brændevin a 18 Sk.	2	- 1	- 8 -
10 Pund Bærg Fisk a 6½ Sk.	0	- 4	- 1 -
8 Pund Smør a 13 Sk.	1	- 0	- 8 -
1 Kalv	0	- 1	- 8 -
1 Pund Lys	0	- 1	- 0 -
Betalt for hendes Liig Kiste	4	- 0	- 0 -
for Liig Klædet	0	- 0	- 10 -
for min Reise til Herretsfogden	0	- 1	- 8 -
for at ombringe Auctions Placaterne.	0	- 1	- 8 -
for Hæ:Forvalter Dalls Befordring			
frem og tilbage Auctions Dagen	0	- 2	- 0 -
er	18 Rd.	1 Mk.	3 Sk.

Budsemarcke den 28de September 1787 Henrich Larsen."

Denne regning blev godkendt af de øvrige arvinger på den betingelse, at der blev frafraget 4 rdl.1 mk.3 sk., og Henric erklærede sig altså tilfreds med de 14 rigsdaler.

Forvalter Dall fik 1 rigsdaler for auktions holdelse. Herredsfoged Dorphs omkostninger ved auktionen var 3 rigsdaler 3 mark 2 skilling, alt ifølge regning.

Byfoged Jørgensens salær som herredsskriver ved auktionen var 2 rigsdaler 5 mark og 4 skilling ifølge regning. Incassationssalær ved auktionen 4 o/o udgjorde 3 rigsdaler 5 mark.

Da ingen yderligere havde noget at kræve i boet, blev selve skifteaktens omkostninger gjort op, og nu kan vi se, hvorfor der så sjældent var ufred omkring bondeskifter, for det var nemlig en dyr spøg, og Friderich Holgersens Maren fik mindre ud af det, end før klagen.

For tillysning inden Møenboe Herrets Ret	1 Mk.	6 Sk.	
Stemplet Papir til samme		6 -	
Stemplet Papir 1.Klasse til Skiftebrev	1 -	8 -	
Ditto til Auctions Extracten	1 -	8 -	
Skiftesalær	1 Rd.	2 -	0 -
12 Ark Papir til Skifte Acten a 3Mk.	6 -	0 -	0 -
Vidnerne 5 Forretninger a 9 Mk.hver	<u>3 -</u>	<u>0 -</u>	<u>0 -</u>
Summa Stervboets Giæld og Besværing	78 Rd.	2 Mk.	6 Sk.

Til Arv og Deeling imellem Arvinger 19 - 1 - 9 -

Vi skal senere se, hvad det var den afdøde efterlod sig, men det er hendes historie.

Det var forresten et ufredeligt år i sognet. Pastor Sandal, der var tiltrådt den 31.maj 1786, havde vist sig som en streng fader for sin hjord. Han skældte og smældte fra prædikestolen og ragede snart uklar med både unge og gamle, men da han tilsidst aflyste konfirmationen i efteråret 1787, førte det til åben krig, og pastoren måtte fortrække i 1789, da han blev afløst af Johan Peder Gad, som i 1791-92 byggede en ny præstegård.

En af Sandals klager var, at ungdommentilbragte både "Løverdag og Søndag-Aften, almindeligvis til lang Tid paa Natten, under Skrig og Støi ved deres Spille- og Kastegilder." Det var forresten Klintholms skriver Anders Dall, der var skoleholder i Magleby, men Lars Henrichsens børn har nok gået i Mandemarcke rytterskole, hvor nok også Henric Larsens børn kom til at gå.

Spille- og kastegilder kalder Sandal de unges fritidsbeskæftigelse. De har vel bl.a.spillet klink, men pastor Paludan i Fanefjord fortæller os, at de ikke spillede meget bold. Derimod var keglebaner almindelige i byerne på Møn, så det har vel været sådan en, man havde også i Magleby.

Ellers har de vel klatret i træer, løbet om kap, reddet omkap, kørt omkap med vogne og kaner. De har lavet glidebaner på isen, og kæmpet med drenge i andre byer.

Maren Friderich Holgersens af Mandemærke, der har kendt.
 Faddere var Anna Peders af Busene, Jørgen Hansen af Aale-
 bak, Peder Larsen af Stege, Hans Hansen af Magleby og An-
 na Peders af Semærke.

altså begge Henrics brødre kommet til Stege
 allerede i 1767, da han tjente hos korn-
 mesteren. Nu er også Peder rejst til Stege.

December 1791 blev begravet
 Larsens dødsfald.

Vi har ingen billeder af køglespil på Henric Larsens
 tid, men scenen her er nok den samme, selv om dragt-
 erne er ændret.

Nå, efterhånden faldt gemytterne til ro, og da Henric Larsen og hans kone Kirstine Pedersdatter i Budsemarke den 13.april 1789 lod døbe en datter Karen, var det Maren Friderich Holgersens af Mandemarke, der bar hende. Faddere var Anna Peders af Busene, Jørgen Hansen af Aalebæk, Peder Larsen af Stege, Hans Hansen af Magleby og Anna Sophie Peders af Sømarke.

Nu er altså begge Henrics brødre kommet til Stege. Hans var der allerede i 1787, da han tjente hos købmand Johannes Jensen. Nu er også Peder rejst til staden.

Den 23.december 1791 blev begravet på Magleby kirkegård, Henric Larsens dødfødte søn i Budsemarke. Det var en trist jul.

Klintholms jordebøger 1791 og frem til 1820 melder ensstemmende, at Henric Larsen sidder som fæster på gård nr.15 i Budsemarke, der er på 4 tdr.1 skp.2 fjk.og 7/22 i hartkorn.

Måske var det den Anna Sophie Peders af Sømarke, som 1789 var fadder for Karen Henricsdatter, der i 1792 blev anklaget for vold mod herredsfogden, da denne efter amtmandens ordre den 16.juli indfandt sig i Sømarke for at foretage udpantning for udeblivelse fra hørivning på hovmarken. Hun overfaldt både herredsfoged Dorph og forpagter Phaff med skældord, truen og banden, og da fogden vilde lade hende føre ud af gården, stødte hun ham for brystet og slog ham i hovedet. Ved den allarm kom bymændene, som var samlet til gadestævne, ind og spurgte "med Grovhed": "Gjøre I Vold? Hvad er det for Overfald? ville I myrde Folk?" - og naboen Jens Michaelsen greb fat i en af fogdens mænd. Derpå blev udpantningsforretningen afbrudt. Anna Sophie fik tre måneders fængsel i Møns Tugt og Arrest Hus. Jens Michaelsen fik 8 dage på vand og brød.

Sådan kunde det gå, når myndighederne trængte ind hos bønderne. De var ikke kuede, som historiebøgerne siger.

Der kom flere børn. Den 27.maj 1793 nedkom Kirsten med den søn, de havde ønsket sig, og 5.søndag efter Trinitatis fik han navnet Lars efter sin farfar.

Jørgen Henningsens hustru Marie bar ham, Hans Larsens hustru i Budsemarke var huemor. Faddere var Jørgen Larsen i Elmelunde, Peder Jørgensen i Sømarke, Mads Pedersen i Ny Borre og Peder Larsen i Stege.

Det ser ud til at storebror Hans har fæstet gård i byen nu, mens lillebror Peder er blevet i Stege.

I 1795 blev Budsemarkes bymænd enige om, at det vilde være en god ide at leje Budsemarke sø til fiskeri, og hvad ellers der kunde komme for, og den 19.april får de et lejemål på 3 år for 11 rigsdaler årlig. Det har de jo siddet og drøftet på bytinget, og den dag har de været nede at besigtige søen igen og de har bakket på piberne og glædet sig over den gjorte forretning.

Den 13.april 1796 fik Kirsten endnu en dreng, der blev hjemmedøbt med navnet Jørgen efter sin farmors far. Dåben blev bekræftet i kirken 2.pinsedag. Det var hans moster Karen, der bar ham. Huemor var Kirsten Hansdatter og fadderne Jørgen Hansen, Hans Larsen og Friderich Holgersen. Idyllen er genoprettet. Farbror Hans og onkel Friderich side om side foran døbefonten og bagefter med til festen i hjemmet.

Julen 1798 blev også trist. Henrics svigermor døde 64 år gammel og blev begravet den 28.december. Enkemanden fik lov at sidde i uskiftet bo mod at betale en sum til hver af arvingerne. Henrics kone fik 12 rigsdaler.

Det var det år hofagent Staal solgte godset til Scavenius, og i denne slægt er godset blevet til dato.

Den 25.søndag efter Trinitatis 1799 havde Henric og Kirsten en søn Hans til dåben.

Der var god jagt på sæler ved Møn i de år. En gammel skytte i København rejste hvert år med sin båd en tur til Møn og blev der, til båden var fuld af sæler.

Sjællandske Bønder fra 1800.

Henric Larsens svigerfar kom ikke med i folketællingen 1801. Han døde og blev begravet den 23. januar 66 år gammel. Men i gård nr. 15 i Budsemarke by finder vi Henric Larsen 48 år gammel i 1. ægteskab, husbond og gårdfæster, Hans kone Kirsten Pedersdatter 36 år, deres 5 børn: Maren 15 år, Karen 13 år, Lars 8, Jørgen 6 og Hans 2 år. Desuden tjenestekarlen Hemming Jensen 25 år ugift.

To år efter fødte Kirsten ham sønnen Peder, der var opkaldt efter sin morfar.

I fæstekontrakten var der den rettighed, at Henric hvert år kunde hente sig et læs hø i Budsemarke skov. Nu er skovhø ikke det bedste, man har, men i årene 1805 til 1820 forsømte han ikke et år at hente sit læs hø.

Da krigen med England begyndte i 1807 var Henric 54 år gammel, og jeg kan næsten ikke tro, at han har været med Landeværnet på Sjælland, men han kan have stået blandt de protesterende bønder ved færgegården, og det er nok muligt, at han har været på kystvagttjeneste under krigen.

Derimod var der en af byens mænd, Mads Madsen på nr. 9, der var med og som i hvert fald protesterede. Det var ham, der blev krumsluttet i 24 timer for utilbørlig tale mod en officer.

Han gik Henrics ældste datter hen og blev forlibt i. Den 6. marts 1812 havde de en datter Marie Kirstine til dåben. Men først den 16. samme måned blev de gift.

Samme år fik Budsemarke sin egen skole, som følge af den nye almueskolelov, og her har så Henrics yngste hørn gået og hans datterdatter Marie Kirstine.

Den 7. august 1819 lød brandallarmen fra Maglebys kirkeklokker vidt ud over sognet. Herregården brændte. Man ved ikke meget om dens udseende før branden, eller hvornår den blev bygget. Det var hofagent Staal, der havde ladet den opføre, for der havde ikke tidligere været herregård.

Scavenius, som kun sjældent boede på Klintholm, døde i 1820, og det var hans enke, der i årene 1820-25 lod det andet Klintholm opføre. Så døde også hun.

I 1826 solgte Scavenius junior, som havde arvet det godset til sin bror.

Jeg har tidkigere omtalt hoveriets omfang på Klintholm (Bd.1 s.181), men der var et punkt, jeg ikke var inde på. Fra 1822 kan vi nu og da finde Henric i godsets såkaldte kørselsprotokol.

Den 16.oktober 1823 var han en af 32 mand, der hver med fire heste kørte fra Koster færggård til Stege for generalkrigskommisær Hunæus med følge. Et par gange kørte han med to heste for regimentet, og et par gange kørte han Doktor Mackeprang på hans vaccinationsrejser.

Den 3.juli 1829 mødte han og 99 andre hver med to heste til kongens befordring fra Liselund til Stege.

Henrics ældste datter og svigersønnen Mads Madsen rejste fra sognet i 1823 til hans hjemsgn Fanefjord. Hele menagen brød op med undtagelse af deres ældste Marie Kirstine, som blev i Budsemarke hos Henric og Kirstine. Hun blev konfirmeret i 1826 som nr.8 og kaldes plejedatter af Henric og Kirstine. Fra 1829 er hun ude at tjene, idet hun afgår til november skiftedag til Ny Borre.

Nu begynder Henric også at falde lidt af på det. Han rundede de 80 i 1833, og ved folketællingen 1834 har han da også en bestyrer på gården, som han åbenbart ikke har villet give afkald på.

Bestyreren er hans yngste søn Peder, der nu er 31 år, gift med Marie Pedersdatter og far til 4 børn: Peder 8 år, Jørgen 7, Kirsten 3 og Jens 1 år.

Henrics kone Kirsten er 71, og der er 2 tjenestefolk på gården. Peder Jørgensen 26 år og Johanne Kirstine Povelsdatter på 20.

Den 14.juli 1838 døde Henric Larsen, aftægtsmand i Budsemarke 85 år gammel og blev jordet den 19.

Ane nr.23: probandernes farmors mormor Kirsten Pedersdatter

Det var et helt under, at hendes far var hjemme det år. 70.000 mand var der blevet udskrevet for at imødegå den overhængende trussel fra Rusland, hvor en gottorper var kommet på tronen som czar Peter den 3.

Heldigvis blev han styrtet af sin hustru, der derpå regerede som Katharina den 2., og hjemme i Magleby kunde man i fred holde barnedåb for Kirsten den 14.søndag efter Trinitatis.

Hendes far var gårdfæster under kronen Peder Rasmussen og hans kone Else Maria Laursdatter, som var blevet gift den 12.november 1756.

Der var ellers flere børn i gården. Kirstine var døbt den 22.februar 1758, Jørgen var døbt den 13.søndag efter Trinitatis 1759, men han var i hvert fald død før 1765, hvor der kom en ny Jørgen den 8.marts. Sidse var blevet døbt 16.søndag efter Trinitatis 1760, men hun døde i 1770, da Kirsten var 8 år gammel og blev begravet lillejuledag. Den anden Jørgen døde også i 1770, han blev begravet den 10.december.

Den 22.november 1767 kom der en lillebror Jens, som blev den, der som voksen overtog faderens gård. En pige, Sidse, der blev født 1775, døde som barn eller i hvert fald uden børn. Derimod levede Karen, der blev født 1778, og blev voksen.

Det var Kirstens mor, der bar hende ud til vognen, da hun skulde afsted til barnedåb i kirken. Hvis det havde været en dreng, skulde han først op at sidde på en af hestene, inden gudmoderen fik ham, men Kirsten blev bare givet til sin gudmor, som var Niels Hemmingsens Kirsten, og så kørte de afsted.

Faddere var Rasmus Ludwig fra Budsene, Peder Laursens kone Kirsten og Mads Jensens datter Anne Margrethe, begge fra Raabymagle.

Kirsten var for lille til at forstå tragedien, da de Mønske krongodser blev solgt, men hun har nok mærket til

uroen, der herskede blandt bønderne på bytinget, en uro som også trængte ind i hjemmene.

Kirstens far og hans gård kom til at høre under godset Klintholm, som blev købt af Hofagent Staal, der lod herregården opføre i udkanten af Klinteskoven.

I Klintholms jordebog 1774 står, at gård nr.10 af Budsemarke, som er fæstet af Peder Rasmussen, er af mædelig tilstand, Peder Rasmussen selv holder sig godt. Kirsten var da 12 år gammel.

Hun blev konfirmeret af pastor Achton, som også havde døbt hende. Han døde i 1785. Det år var Kirstens far oldermænd for bylavet, og han skrev under på en kongelig plakat med forbud mod at færdes på stranden uden at være tilsagt, "når Vrag ankommer eller sligt kan være formodende."

På gård nr.15 havde der i mange år siddet en gårdfæster Lars Henrichsen, men han døde i 1783, og hans søn Henric overtog fæstet. Han har nok i den anledning været ude efter et passende parti, så han kunde få en kone på gården. Jeg har ikke kunnet finde dem i kirkebogen, men de må nok være blevet gift ved den tid. Det første bevis vi finder er dateret den 22.november 1786, da Henric Larsen og hustru Kirsten af Budsemarke lod døbe en datter, som blev kaldet Maren.

Det var Kirstens ældste søster Kirstine som bar den lille, faddere var Kirstine Hemmings, Hans Jørgen af Mandemarke, Henrich Nielsen af Budsemarke og Hnas Jacob af Budsemarke, Jørgen Hansen i Aalebæk, Peder Jørgensen i Sømarke. Moderen blev introduceret 4.søndag i Advent.

I den katolske tid blev den gravide kvinde betragtet som "uren", dvs hun var underkastet en slags tabu, og den bestod et stykke tid efter fødslen, og moderen kunde derfor ikke komme med i kirke til barnedåden.

Når hun så kom til kirken, skulde hun være ledsaget af nogle veninder, der skulde borge for hende. Præsten tog imod hende i kirkedøren, stænkede hende med vievand

Som alle sine formødre stod Kirsten selv for bagning og brygning, og hun var ikke bleg for at tage en hånd med i marken og tørvemosen.

og udtalte en djævleuddrivelsesformular over hende, idet han gjorde korsets tegn over hende. Derpå løftede han hende op, idet hun havde knælet under ceremonien, og ledsagede hende til hendes plads i kirken. Efter gudstjenesten gik barselkvinden og hendes veninder op forbi alteret og ofrede en pengegave til præsten og til degnen.

Denne skik skulde selvfølgelig afskaffes med reformationen. Den gravide tilstand var gudvelbehagelig, og kvinden var absolut ikke uren, men præsterne var fattige, og da de stadig ønskede det klingende offer fra barselkvinderne og deres ledsagere, vedbæev de at benytte djævleuddrivelsen og introductionen.

Da altså Kirsten i 1786 havde haft sin lille pige til dåben, måtte hun altså den 4.søndag i Advent knæle ned ved kirkedøren og lade præsten, som var den nye pastor Sandal, foretage de ovennævnte ceremonier, før hun kunde træde ind i kirken ved hans hånd.

Året efter blev djævlebesværgelsen forbudt ved lov, men introductionen vedblev mange steder i henved 100 år.

Ved folketællingen 1787 finder vi altså Kirsten i gård nr.15 i Budsemarke. Hun er 25 år, og hendes ægtemand Henric Larsen er 35, deres eneste barn Maren er 1 år, men der er flere på gården.

Hendes svoger Peder Larsen på 18 år er tjenestekarl, Karen Nielsdatter på 20 er tjenestepige, og Hans Pedersen på 10 år er tjenestedreng. Desuden bor der Karen Saxedatter en enke på 64 år, som nyder almisse, Karen Hansdatter 62 år, enke og gift 2.gang med Christen Henrichsen, 52 år husmand og skomager, ialt 9 personer.

Kirstens svigermor Karen Jørgensdatter var lige død, og der havde været en del vrøvl med skiftet, der trak ud i henved 10 måneder.

I Kirstens barndomshjem i nr.10 boede hendes forældre, hendes søskende Jens på 20 og Karen på 9 år, og der var 2 tjenestefolk, Jens Pedersen 18 og Karen Rasmøsdatter på 28 år, ialt 6 personer.

I 1789 den 13.april lod Henrich og Kirsten deres anden datter døbe med navnet Karen, efter barnets nylig afdøde farmor. Kirstens svigerinde Maren var gudmor, og faddere var Anna Peders af Budsene, Jørgen Hansen af Aalebæk, Peder Larsen af Stege, Hans Hansen af Magleby og Anna Sophie Peders af Sømarke.

Kirstens ældste søster Kirstine havde med sin mand Peder Johan en datter Anna Sofie, men hun var kun 7 år på den tid, den anden af navnet må dog vist være af familien.

Jordebogen viser i 1791, at Kirstens far og hendes mand begge har nøjagtigt samme hartkorn på deres gård. Efter udskiftningen er markerne blevet indhegnet med de såkaldte falsterske stengærder, enkelte stensætninger uden bagvold. Store sten blev lagt oven på hinanden i op til 2½ alens højde understøttet af skalfliser.

I folkemunde blev de kaldt kniplingsgærder, men sat med omhu var de gode.

I 1793 fik Kirsten sin første søn, som 5.søndag efter Trinitatis blev opkaldt efter sin farfar Lars. Barnet blev født den 27.maj.

Fadderne var Jørgen Hennings hustru Marie, Hans Larsens hustru i Budsemarke, Jørgen Larsen i Elmelunde, Peder Jørgensen i Sømarke, Mads Pedersen i Ny Borre og Peder Larsen i Stege.

Heller ikke denne gang var Kirstens forældre mellem fadderne, men Kirsten har sikkert husket at sætte den lille fyr op på en af hestene, før vognen blev sendt afsted.

Det næste barn fik Kirsten i 1796. Den lille dreng blev hjemmedøbt med navnet Jørgen, enten fordi han blev født den 13.april eller fordi han var for svagelig, så man var bange for, at han skulde dø som hedning.

2.pinsedag kom han i kirke og fik dåben bekræftet. Kirstens lillesøster Karen var gudmor. De øvrige faddere var Kirsten Hansdatter, Jørgen Hansen, Hans Larsen og Friderich Holgersen.

Da Kirsten var 36 år, døde hendes mor i december måned. Skiftet var den 6., men moderen blev først begravet den 28., da juletravlheden var ovre. Så længe har hun ligget på lit de parade.

Kirsten arvede 12 rigsdaler. Af hendes søskende levede da kun Jens på 30 år og Karen på 20. Kirstine var død og havde efterladt sig en ægtemand Peder Johansen og en datter Anne Sophie, der var 16 år.

Heller ikke Kirstens far Peder Rasmussen kom med i folketællingen 1801. Han døde den 23. januar, 66 år gammel. Skiftet efter ham har jeg ikke fundet endnu. Men Kirstens hjem så således ud:

Budsemarke, Magleby, Mønbo herred, Præstø amt
 Henrich Larssen Husbonde 48 g.l. Gaardfæster
 Kirsten Pedersdatter hans Kone 36 Aar
 Maren 15 ugift Datter
 Karen 13 ugift Datter
 Lars 8 ugift Søn
 Jørgen 6 ugift Søn
 Hans 2 ugift Søn
 Hemming Jenssen Tjenestekarl 25 ugift

Kirsten er altså nedkommet med en lille fyr i 1785, som har fået navnet Hans, sikkert efter sin fars halvbror.

Kirstens bror Jens Pedersen har også fået gård i byen, idet han har overtaget deres barndomshjem.

I 1805 kommer der en ny fæster i byen, og han må jo efter gammel skik og brug give en tønde øl i igangsgilde. Det var en tømmermandssøn fra Fanefjord sogn i Møns anden ende, som en tid havde været i smedelære på Holmen og der lært andet og mere end sit fag. Han hed Mads Madsen og var en meget selvstændig natur.

Budsemarke havde et fælles tørveskær for de 17 gårde, og man har sikkert holdt et fælles tørvearbejde med påfølgende gilde. Begge dele har Kirsten været med til.

Mens det var mændenes arbejde at stå nede i tørvegravene og skære tørvene ud og kaste dem op, var det kvinderne, der kørte dem sammen og stillede dem til tørre i tørveskruer.

Den nye mand i byen, Mads Madsen skrev under på sit fæstebrev den 23.februar 1807, så det er ikke sært, at han og de øvrige Mønboer var svært kede af at forlade øen lige før høsten for at forsvare Sjælland. Han protesterede så meget, at han blev krumsluttet i 24 timer, en barbarisk militær straffemetode, som man brugte dengang.

Den 16.marts 1812 bortgiftede Kirsten og Henric deres ældste datter til ham, og Kirsten fik nu et nyt hus at gå på visit i. Lidt penibelt var det ganske vist, at Maren havde født ham en datter 10 dage før brylluppet, men troløvelsen havde da været i orden.

I 1820 kom der et nyt hoverireglement, hvor Klintholms bønder skulde stille mandskab til tærskning, opbæring af korn, rensning af korn, ægtkørsel, skovning, renholdelse af borg og ladegård, evt.flytning for ejer eller forpagter, flytning af horsene i marken, halms udkørsel, husenes og vandstedernes rensning samt en klapjagt på ræv en gang om året.

Dette reglement gik Henric med til men ikke Mads, der som straf fik en medfæster på gården.

Da Kirstens ældste, Maren i 1823 fik tvillinger, var det næsten lige så pinligt, som brylluppet, der fulgte efter barnedåben. Man troede nemlig, at den kvinde, der fødte tvillinger, havde været sin mand utro, - og der var jo en anden mand på gården.

Mads Madsen opsigte sit fæste og rejste til sin hjemby med familien, dog med undtagelse af den ældste datter, Kirstens ældste barnebarn, der flyttede hjem til Kirsten og Henric, hvor hendes konfirmation blev fejret.

Børnene var nok alle flyttet hjemmefra ved den tid, og i 1829 tog også barnebarnet Marie Kirstine ud at tjene.

Kirsten og Henric var ved at blive gamle og aflægs . Det var godt nok på tide, at de gik på aftægt, og ved næste folketælling i 1834, har Henric da også fået bestyrer på gården.

Budsemarke, Magleby, Mønbo herred, Præstø amt.

Nr.8 en Gaard

Hendrik Larsen 81 Aar gift Gaardmand

Kirsten Pedersdatter 71 Aar gift hans Kone

Peder Jørgensen 26 Aar ugift Tjenestekarl

Johanne Kirstine Povelstdatter 20 Aar ugift Tjpipe

Peder Hendriksen 31 Aar gift Inderste og Bestyrer

Marie Pedersdatter 35 Aar gift hans Kone

Peder Pedersen 8 Aar ugift Søn af Bestyrer

Jørgen Pedersen 7 Aar ugift Søn af Bestyrer

Kirsten Pedersdatter 3 Aar ugift Datter af Bestyrer

Jens Pedersen 1 Aar ugift Søn af Bestyrer

I 1835 kom Marie Kirstine Madsdatter hjem til sognet og hilste på, hun var nu 23½ Aar og kom med et godt vidnesbyrd. Hun rejste dog snart igen. Tiderne var gode nu, og der var nok at gøre for raske hænder.

Kirsten og Henric var dog nu færdige med deres dagværk. Henric gik på aftægt, og sønnen Peder overtog fæstet. Den 14.juli 1838 døde så Kirstens kæreste, den gamle aftægtsmand Henric Larsen, 85 år gammel, og efter at Kirsten havde pyntet ham og lagt ham smukt i kisten, som var farvet smukt sort med kønrøg, blev Henric jordet den 19.samme måned, det var jo lige i den varmeste sommertid, så gravøllet kunde ikke udskydes længere.

Også Kirsten længtes nu mod sin grav, men før hun døde, skulde hun opleve en kedelig historie i sognet. En rigtig røverhistorie var det. Det var hos afgangne Peder Nielsen Ladefogeds enke i Magleby, Jydellivine Hansdatter, der var begået indbrud med røveri og vold natten mellem 16. og 17.juni 1839, hvor røverne ved trussel med kniv efter at have tilføjet enken 2 sår i hovedet fik frarøvet hende alle hendes penge.

Samme røverbande havde også øvet mordbrand på et hus på Borre mark i nabosognet den 19. august 1838. Endelig kom også ulovlig omgang med strandet gods, samt tyveri på tale, men det værste var, at 2 af Henrics søsters børn, Ane Frederiksdatter og Holger Frederiksen var indblandet.

Hun, der var gift med parcellist Hans Nielsen blev dømt for hæleri, idet hun havde skjult en flaske med stjålne pengesedler for en af de sammensvorne. Han blev dømt til 2 dage på vand og brød for at have hjulpet dem med at transportere en ilanddreven tøndt tjære i sin båd.

Sagen, der først blev pådømt i 1841, vakte stort røre på hele øen, og den kastede et grimt skær over Kirstens mands familie. Vi ved dog ikke, hvor nær hun har taget sig det. Hun levede i hvert fald i endnu 5 år og døde 83½ år gammel den 7. marts 1846. Hun blev begravet den 13. samme måned.

Det er måske på sin plads her at nævne, at røverier på landet var noget, der forekom i hele Danmark efter udskiftningen. Man havde aldrig været tryk på landet, men i landsbyfællesskabet havde man dog en relativ tryghed, og bønderne vilde da også så nødtigt flytte ud på jorderne.

Fællesskabet havde nemlig en anden funktion end den fælles tryghed. Man holdt også en vis selvjustits. Efter udskiftningen kom der røverbander i alle landsdele, og der verserede flereårige sager allevegne. Folk i enligt liggende huse og gårde var selvfølgelig ofre, og røverierne var ikke mindre brutale end de overfald, vi hører om idag. Mange af røverne viste sig at være fallerede gårdmænd og skuffede husmænd, som den nye klassedeling på landet havde skabt, bagsiden af medaljen.

Ane nr.24: probandernes' morfars farfar Jens Nielsen Skræder

Den pietistiske Christian den Sjette døde den 6.august 1746 dagen før sit sølvbryllup, og hele landet åndede lettet op. Frederik den Femte ophævede straks alle de trykkende love mod forlystelser af enhver art, selvom en kort landesorg nok har været proklameret.

16 dage efter blev Jens født, midt i glædesrusen. Jo, faktisk var folk ellevilde. Selv private julestuer og anden helt privat festivitas havde været forfulgt af nidkære ordenshåndhævere, men nu kunde man fejre barnsøl på behørig måde for Jenses mor, Karen Christensdatter.

Jens blev født i Nørresundby den 22.august, hjemmedøbt den 25. og fremstillet i kirken den 4.september. Faderen var Niels Jensen, vågkarl ved færgen mellem Sundby og Aalborg.

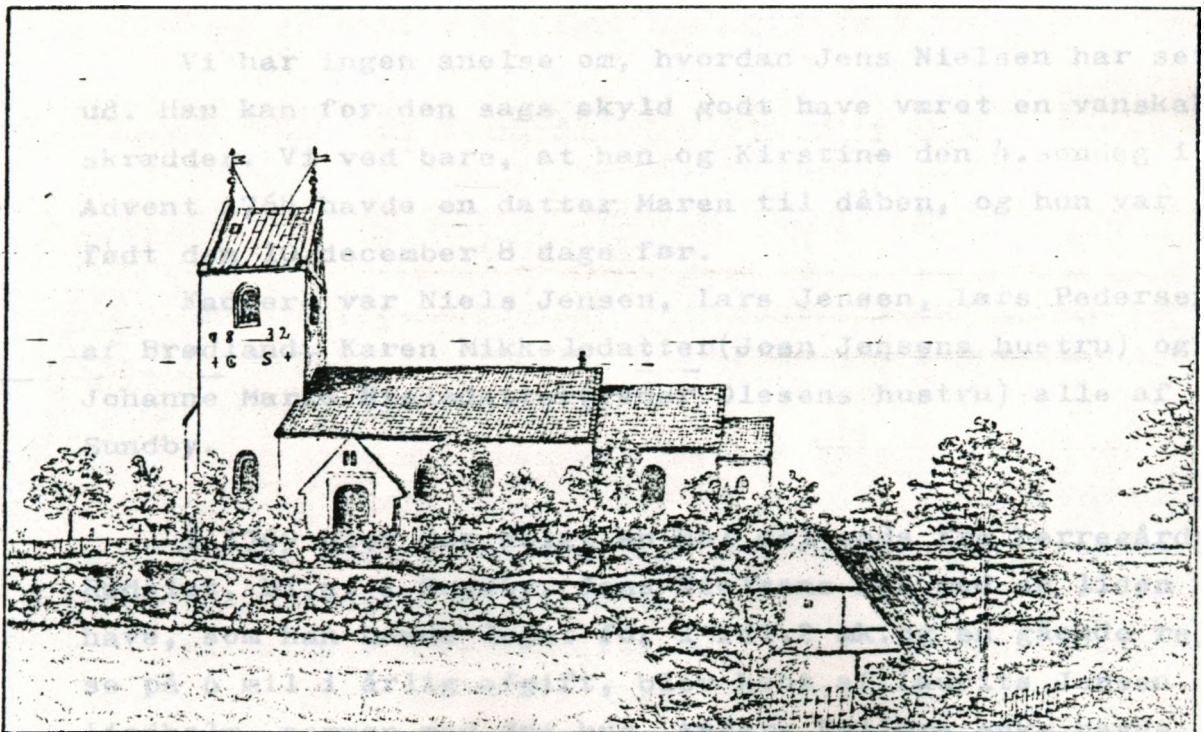
Sundby ligger som bekendt på solsiden af Limfjorden med udsigt over de glitrende bølger til Aalborg. Her voksede han op i nær kontakt med fjorden og vandet.

Der var en storesøster Anne Marie født 20.12.1744, og 3 mindre brødre Joen, Søren og Christen, og så var der et utal af fætre og kusiner i byen, som stammede fra den sagnagtige Joen Laursen Rytterbonde, der synes at være stamfar til det halve Sundby.

Jens har næppe tillagt det større betydning, at Frederik den Femte passerede byen den 24.maj 1749, men hans storesøster og hans forældre har nok været interesserede - "indfødte", der stod og så på.

Derimod har de store ulveklapjagter fra 1754 og flere år frem været noget af det der blev drøfter mellem raske drenge.

Jenses skolelærer og degn var Enoch Enochsen Green, der havde et godt lov på sig både for sit arbejde og for sin personlige vandøl.

Nørresundby Kirke før Ombygningen 1897. (Efter en Tuschtegn. af Frk. Sophie Christensen i N. S.)

Han var en lærd mand, der ejede ca 200 bøger, en meget stor samling for sin tid. Han gik naturligvis i sort og med paryk. Han døde den 26.10.1766.

Det var pastor Knud Skott, der konfirmerede Jens i Sundby kirke, men der er ingen konfirmationsindførsler i kirkebogen for de pågældende år.

I 1768 blev Jens Nielsen trolovet den 3.januar med Dorthe Kirstine Christendotter, hvis far var en fattig husfæster og daglejer i byen. De blev gift den 4.april.

Der var mange skræddere i Nørresundby på Jens Nielsens tid, og det er ikke til at vide, hvem han var udlært hos. Han har sagtens været en mellemting mellem en landskrædder og en byskrædder.

Man anså gerne skræddere for at være nogle spirrevipper. Der er således historien om de 17 skræddere, der sloges på et loft, til den ene faldt ned i et spindelvæv og hængte sig selv.

En "velskabt skrædder" skulde være pukkelrygget. En flot fyr kunde hedde "en vanskabt skrædder".

Vi har ingen anelse om, hvordan Jens Nielsen har set ud. Han kan for den sags skyld godt have været en vanskabt skrædder. Vi ved bare, at han og Kirstine den 4.søndag i Advent 1768 havde en datter Maren til dåben, og hun var født den 10.december 8 dage før.

Faddere var Niels Jensen, Lars Jensen, Lars Pedersen af Brødland, Karen Mikkeledatter(Jøen Jensens hustru) og Johanne Marie Nielsdatter(Peder Olesens hustru) alle af Sundby.

I 1769 blev der solgt en hel del gods fra herregården Rødslet, bl.a. i Sundby. Jens Nielsens hus med en liden have, som han havde lejet for 1 rdl.2 mk.og en gående rejse på 6 mil i årlig afgift, blev købt af Laurits Jensen Lindholm, sammen med det hus, Anders Beillers enke havde lejet til sig og sin søn Jens på 15 år. Det var gadehuse nr.17 og 18.

Den 16.søndag efter Trinitatis, som er den 15.september 1771 havde Jens og Dorthe Kirstine deres søn Christen i kirke, som var født den 5.september og hjemmedøbt den 8.

Blandt fadderne var barnets 2 farbrødre, Christen og Joen, og faster Anne Marie.

I 1777 var Jens fadder for Anders Thomæsen Trudsleffs lille datter Cathrine. Selv havde han og Dorthe Kirstine i 1778 en søn Joen til dåben den 29.november, som var født den 7.samme måned. Faddere var de 3 farbrødre: Christen, der var blevet Waagkarl som sin far, Joen og Søren, samt Dorthe Marie Sørensdatter (Jens Hvorups hustru) og Kirstine Nielsdatter i Præstegården.

Den 13.april 1783 var det en datter Karen, født den 22.marts, der blev fremstillet i kirken, og i 1786 var Jens fadder for Anne Jensdatters uægte barn Margrethe.

Den yngste søn Joen blev ikke ret gammel. Ved folketællingen 1787 er han borte.

Nørre Sundby No.63:

Jens Nielsen, Mand 41 Aar 1.Æ. Selvejer og Skræder

Dorthe Christensdatter, Kone 46 Aar 1.Æ.

Maren Jensdatter, Datter 18 Aar ugift

Karen Jensdatter, Datter 4 Aar ugift

Johanne Ottesdatter en gammel Pige 77 Aar ugift

Inderste og Almissem.

Den ældste søn Christen var på det tidspunkt købmandskarl i Aalegade i Slangerup hos købmand Schack Georg Krogh. Jenses bror Joen, som nu var gift med Maren Jacobsdatter, havde også ejet hus. Han var færgeskipper.

Faderen Niels Jensen, der nu var 69, var stadig vågkarl ved færgeriet, moderen var 67, og de havde bror Søren boende, som levede af fiskeri.

Den ældste bror, Christen var også vågkarl, selvejer og fisker, gift med Bodil Marie Nielsdatter.

Jens og alle hans brødre var gift med kvinder, der var ældre end dem selv.

I 1788 døde Jenses mor 68 år gammel. Samme^{et} ✓passerede kronprinsen, den senere Frederik den Sjette Sundby 2 gange, den 16.juni og den 8.sæptember.

Der havde været adskillige småbrande i Sundby i tidens løb. Også i Jenses livstid havde der været et par stykker, men i 1791, det år hans far døde i februar, udbrød der ild i byen den 24.maj om eftermiddagen, og det halve af byen blev flammernes bytte. Det var et meget alvorligt knæk for byen, men det førte til, at assurance blev mere udbredt.

Jens Nielsen Skræders liv faldt sammen med den florissante periode, hvor især byerhvervene blomstrede, og der er næppe tvivl om, at Aalborg bys velstand har smittet i nogen grad af på Sundby. Hvis Jens har stået i lære i Aalborg, har han haft glæde af sit fag, men var han en almindelig landskræder, har Sundbys beboere måske hellere købt deres klæder i Aalborg.

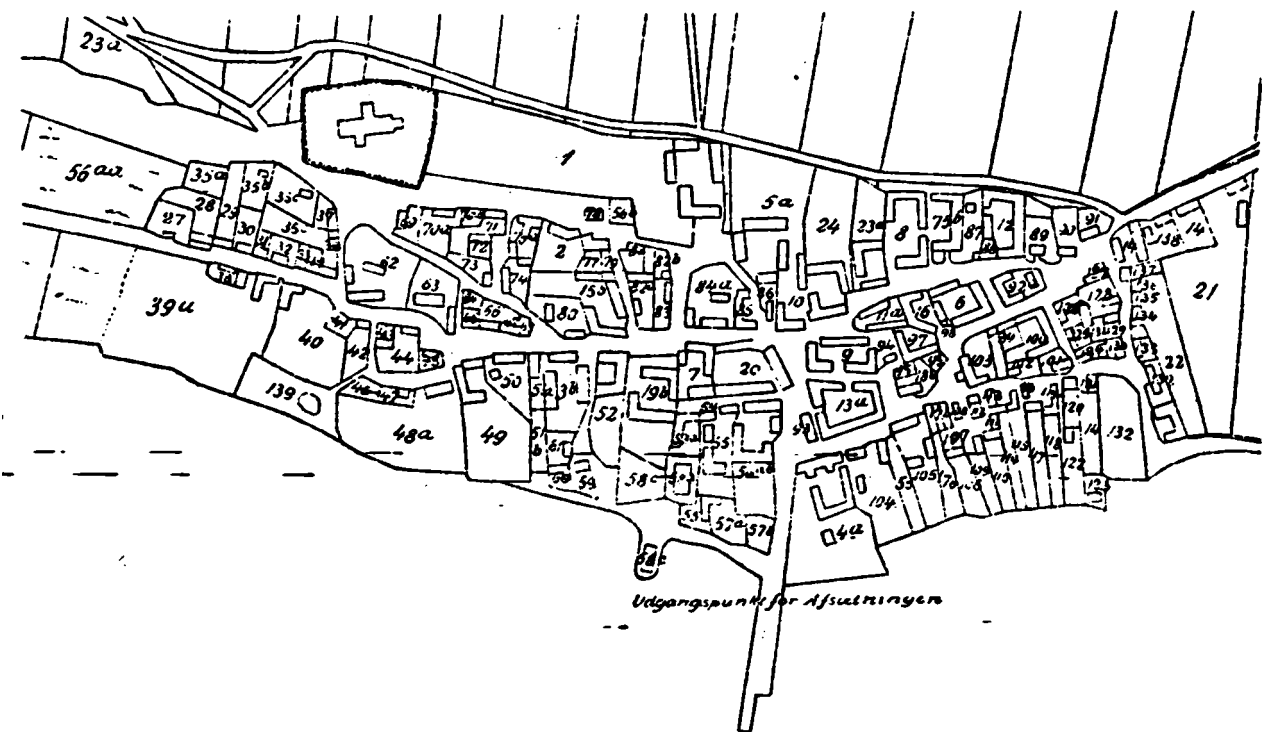
I 1801 står Jens som jordløs husmand og skræder i hus nr.136, 56 år gammel. Hans kone Dorothea Kirstine er opgivet at være 41 år, men det skal være 61 år. De har kun den yngste datter Karen på 16 år hjemme.

Jenses hustru blev ikke meget ældre. Hun døde i 1804 og blev begravet den 27.maj, 63 år gammel.

Julenat 1808 blev byen opskræmt af brandrøb, trommer og klokkekimen. Der var ildløs igen, men den begrænsedes til et enkelt hus. Det samme var tilfældet med et par andre brande i 1810 og 1811.

Englandskrægene har Jens Nielsen ikke personligt haft nogen del i, men hans søn Christen i Slingerup, der var blevet købmand, tjente tykt på leverancer til Englænderne.

Jens blev begravet den 3.januar 1813 iklædt sin bryllupsskjorte og hvid lærredshue.

Byplan over Nørresundby ved Aar 1812.

Anø nr.25: probandernes morfars farmor Dorothea Kierstine.

Det var midt i den pietistiske tid, hvor den sværmeriske lægmandsbevægelse havde fået gennemtvunget den sæbatsordning, der truede folk, som ikke passede deres kirkegang, med den gabestok, som blev sæt op ved siden af militsens træhest på kirkepladsen.

Det var også pietisterne, som havde fået indført den tvungne konfirmation, men i 1741 havde en mere moderat linie sejret, idet lægmandsmøderne var blevet lagt under præsternes tilsyn.

Det var på solsiden af Limfjorden, i Sundby nord for Fjorden, i et beskedent lejet gadehus hun blev født den 29.juni 1741. Hendes forældre var begge tilflyttere. Faderen Christen Vognsen var gårdmandssøn fra Thorndal i Horsens-Hammer sogn nordøst for Sundby, moderen Maren Christensdatter var født i Kjørret i Storvorde, der ligger øst for Aalborg søndenfjords.

Hun blev døbt med navnene Dorothea Kierstine i Sundby kirke den 9.juli samme år. Faddere var: Christen Sørensen, Christen Michelsen Drejer, Anders Jensen Brylow, Cathrine Margrethe Madz Vognsens Hustru af Store Vaarde og Johanne Jens Mortensens i Sundby.

Det var farbror Madses kone, der bar hende, og hun må nok være taget hjemmefra allerede før fødslen, for at nå turen til Sundby. Man har næppe kunnet nå at sende bud efter hende i den korte tid mellem fødsel og dåb.

Dorothea var det, man kalder en sildefødding. Ganske vist var hendes mor ikke stort mere end 32 år, men faderen var næsten 50, og det ser da heller ikke ud til, at Dorothea fik nogen søskende.

I 1756 blev der optaget en jordebog over Sundby gods, og heri finder vi gadehus nr.53, som Christen Vognsen lejer for en årlig afgift af 1 rdl.9 sk.

Der er intet at fortælle om Dorothea Kierstines barndom og første ungdom. Byen, hun voksede op i, var på en 4-500 indbyggere, og der var adskillige håndværkere og handlende i byen, som nød godt af Aalborgs samtidige fremgang. Hendes far har derfor sikkert haft rimelige muligheder for at få arbejde, så længe han kunde arbejde, og Dorotheas tilværelse har været tålelig, selv om både hun og moderen har måttet tage fat.

Den 22.februar 1767 døde Dorotheas mor Maren Christensdatter 55 år 2 mdr. 4 dage gammel efter kirkebogen. Hun var dog vist et par år ældre. Nu havde Dorothea kun sin gamle far tilbage.

Men den 3.januar 1768 blev hun trolovet med Jens Nielsen. Der blev lyst for dem den 13. den 20. og den 27.marts samme år, og 2.påskedag, som det år var den 4.april, blev de viet i Sundby kirke.

Nu var Dorothea blevet medlem af en af byens største slægter, Joen Rytterbondes efterslægt, og den 10.december samme år foregedede hun denne efterslægt med endnu et medlem, en lille pige, der dagen efter blev hjemmedøbt med navnet Maren efter Dorotheas nylig afdøde mor.

Ved lille Marens fremstilling i kirken den 18.december optrådte følgende faddere: Niels Jensen, som sikkert var barnets farfar, Lars Jensen, Lars Pedersen fra Brødland, Karen Mikkelsdatter, som var gift med farfars bror Joen Jensen, og Johanne Marie Nielsdatter, som var gift med Peder Olesen.

Dorothea flyttede ved sit giftemål fra et gadehus til et andet. Jens Nielsen havde lejet sit nr.17 for en årlig afgift af 1.rdl.2 mk. plus en årlig gående rejse på 6 mil.

I 1769 blev huset købt af Laurits Jensen Lindholm, som måske er en af Marens faddere.

Det var det år, man afholdt den første folketælling i Danmark, men alle papirerne blev ødelagt, efter at man havde uddraget nogle statistiske resultater af tallene.

Og så døde Dorothea Kierstines far, den gamle Christen Vognsen, 7 uger efter at han var blevet bedstefar, den 28. januar 1770, 78 år gammel på nær et par måneder. Han har måske boet sin sidste tid hos datteren og svigersønnen.

Den 15. september 1771 blev Dorotheas næste barn opkaldt efter sin morfar med navnet Christen. Den lille fyr var blevet født den 5. og hjemmedøbt den 8. samme måned.

Her var det måske på sin plads at spørge, om Jens og Dorothea Kierstine havde praksis som klog mand og klog kone, eller bare den ene af dem, for senere skulde den lille Christen Jensen komme til at praktisere i Slangerup som klog mand og forhandle medicinalia, og det var gerne noget som gik i arv.

Der gik 7 år før, Jens Nielsen og Dorothea Kierstine igen holdt barsel. Den 7. november 1778 fødte Dorothea en dreng, som efter hjemmedøb den 13. blev fremstillet i kirken den 29. november. Han kom til at hedde Joen efter sin forlængst afdøde farfars morfar, rytterbonden.

I 1783 kom den sidste. Den 22. marts fødte Dorothea en lille pige, som dagen efter ved hjemmedåben fik navnet Karen efter sin farmor. Fremstillingen i kirken var den 13. april.

Dengang var egnen hjem søgt af iskolde tåger på alle årstider, noget lignende havgusen, men de kom fra Store Vildmose, der havde stor indflydelse på hele egnens klima.

Idag er Vildmosen blevet drænet og afvandet, så den er helt tam. Derfra kommer ingen gus mere, men det var altså også en del af Dorotheas hverdag.

Vi ved ikke, hvornår Joen døde, men han er i hvert fald ikke hjemme ved folketællingen i 1787, og da skulde han jo bare være 9 år gammel.

Også storebror Christen er borte, men ham finder vi i Ålegade i Slangerup, hvor han er købmandsdreng hos vendelboen Schack Georg Krogh.

Jens og Dorothea havde bare de 2 piger hjemme. Maren var 18 år og Karen 4.

Dorotheas svigerforældre døde med 3 års mellemrum i 1788 og 1791, men der var familie nok endda i byen.

Endnu i folketællingen 1801 finder vi Dorothea, men hun var nu ved at være til års. Hun nåede at se sin ældste søn gift, uden at vi dog skal tro, at hun rejste til Sjælland og overværede det. Også slaget på Reden i 1801 har optaget hende, for Sundby hørte til de områder, der stillede folk til flåden, og der har sikkert været flere bekendte, som blev udskrevet og deltog i kampen.

Anno 1804 blev jordet fra Nørre Sundby kirke den 27. Maj, Jens Nielsen Skrædders Hustru gl. 63 Aar. Ikke engang hendes navn blev nævnt i kirkebogen.

Hendes ligdragt var pyntet med sorte bånd, og på hovedet fik hun som gift kone en sort hue. En sålmebog blev anbragt under hendes hage, en åben saks blev lagt på hendes bryst, og 3 halmkors ned langs kroppen. Derpå blev hun indsvøbt i sit bryllupslagen og lagt på strå på husets sikkert eneste bord.

Nu blev der indbudt venner og familie til kistelåge-gilde, hvor hun blev lagt i sin sorte kiste sammen med en mønt, til færgen over Lethe, men uden saksen. De indbudte gæster sad omkring kisten og fik kaffe m.m. Kistelåget blev ikke lagt på før dagen efter, hvor begravelsesgildet holdtes, og her nød man den føring, gæsterne havde haft med dagen før.

Der brændte 3 lys ved hendes kiste, mens gildet varede, så blev låget lagt på og pindet til. Hun blev båret ud med fødderne forrest op til kirke, hvis klokker ringede. En eller flere, efter hvad man havde råd til at betale.

Dorothea blev sikkert ført direkte til graven, hvor præsten efter en kort tale gav ordet til degnen, der læste hendes testamente, som ikke var det, vi forstår ved dette ord, men en livshistorie og en kort prædiken. Derpå de tre skovfulde jord. Følget kastede graven til og efterlod redskaberne overkors på graven.

Gravøllet var gerne med risengrød og klipfisk m.m. senere kaffe og om aftenen smørrebrød, alt med øl og brønde-vin i mængde. Det varede gerne 2 dage.

Ane nr.26 probandernes morfars morfar Rasmus Andersen Rugaard.

Det var et andet Sundby han først så dagens lys fra, Udesundby med Frederikssund og Sundby Færge. Her, hvor Roskilde Fjord er smallest, blev han født i gæstgivergården Bielidt ved færgens anløbsplads.

Et gæstgiveri med have bygget og anlagt i 1722 af købmand Lange, der dog måtte opgive det. Huset var 10-12 fag, grunden 36 gange 12 alen, men dertil var fæstet den betydelige færgeslette nord for vejen til Udesundby.

I Udesundby kirkebog for 1703-1807 side 40 Anno Domini 1756 under nr.3 kan man læse:

Anders i Bielidts Barn døbt kaldes Rasmus. Test den 28. December (1755) Madam Falck, Jomfru Bruun, Anders Rugaard, Monsr. Jørgen Smidt, Gudmann Skoemager og Niels Hansen. Lad os se lidt på disse personer.

Anders i Bielidt var født i Grenå i 1723. Hans fulde navn var Anders Larsen Rugaard. Han var udlært som skomager i Grenå og gift med Anna Rasmusdatter sammesteds.

De kom til Frederikssund o.1751, og i 1753 overtog han Bielidt efter sin fætter Anders Hansen Rugaard, som det er vanskeligt at skille ham ud fra i arkivalierne, da de begge oftest kun kaldes Anders Rugaard. Vi ved dog, at det er vores Anders, der har Bielidt i 1755-56.

Madam Falch, som var gift med styrmand Rasmus Mortensen Falch, drev købmandshandel i byen, hun var vistnok en datter af skipper Hans Rugaard, der var den første Rugaard i Frederikssund. Jomfru Bruun var formodentlig datter af møller Peder Bruun på Udesundby mølle.

Anders Rugaard var faderens fætter, Jørgen Smidt var købmand i Frederikssund, skomageren hed Gudmand Rasmussen Gielstrup, men Niels Hansen kan vi ikke finde ud af.

Allerede i påsken 1756 solgte Rasmuses far Bielidt til en bryggersvend fra København og flyttede ind til Frederikssund med familien.

Sundby Færge 1805, set fra Flaghøjen (med Færgemand H. C. Knudsen og Familie). Til Højre: Bielidt.

Anders Hansen Rugaard havde mistet sin hustru i 1752 ude på Bielidt, og det var måske årsagen til, at han solgte til Rasmuses far. Tragedien gentog sig for Anders Larsen Rugaard, ihvertfald blev han trolovet den 2.maj 1757 med Anne Jensdatter, som han blev viet til den 2.oktober samme år i Udesundby kirke.

Lille Rasmus var altså moderløs, da de flyttede ind til byen. Vi ved ikke, om han havde nogle ældre søskende, men der kom i hvert fald et par halv søskende.

I 1758 fødtes Peder, som senere fik stor betydning for Rasmuses familie. Hans dåb er ikke fundet, så fadderne er endnu ukendte.

Men i 1761 fødtes en lillesøster Dorethe, som blev døbt den 19.juli, båret til dåben af madam Lemming, som formentlig var købmand Poul Lemmings kone.

Faddere var Mons.Schiødt, Mons.Ole Smith, Hans Isachsen, Peder Bødiker og Baggerens Hustru.

Af disse var Schiødt en købmand, der var tilflyttet fra Slangerup, Ole Smith var ligeledes købmand og bror til den Jørgen Smidt, der var fadder for Rasmus, Hans Isachsen hed også Werdelin og var skomager, men havde desuden borgerkab som fisker, bødkeren hed Jacobsen til efternavn, og bageren Christian Rasmussen Seiler.

I 1770 døde også Rasmuses stedmor, der blev begravet den 5.december. De Øderske Efterretninger 1771 oplyser, at faderen er 49 år, enkemand med 4 børn, så der må enten være en bror eller søster, eller en mere af andet ægteskab, som vi ikke kender. Desuden får vi at vide, at faderen er brændevinsbrædder. Han bødte i matrikel nr.17 lige ved den udmærkede kilde, der tidligere havde været byens grænse.

Den 21.februar 1772 fik Rasmus en ny stedmor, Kirstine Kærup. Forlovere var en af købmandsbrødrene Smith og strymand Rasmus Falck.

Frederikssund var kun en meget lille by. Ved folketællingen 1787 kun 190 personer fordelt på 46 familier.

Der var ingen skole i byen, så den undervisning Rasmus skulde have, har han fået hjemme og senere ved konfirmationsundervisningen.

Forresten var det en driftig by, der i disse år førte en stædig kamp for "Lebensraum" mod myndighederne og de omkringboende bønder.

Den 12.januar 1779 blev Sr.Rasmus Ruugaard og Madam Kirsten Fritz sal.Berthel Hagendorns ægteviiede i Fredrichssund uden forudgaaende Troelovelse... Forlovere var for bruden, hendes tidligere svigerfar købmand Thomas Hagendorn og for brudgommen hans far, kægner og brændevisbrænder A.Rugaard.

Rasmus, der nu tog borgerskab som brændevisbrænder ligesom sin far, blev derved besvogret med byens bedste familier, de eksklusive Hagendorn og Lange.

Med sin kone fik han desuden børnene Peder Paulin Hagendorn, Thomina Simonina Hagendorn og Marianne Hagendorn, som var henholdvis 6, 4 og 3 år gamle.

Samme år, den 1.oktober blev Sr.Rasmus Rugaards datter døbt ved navnet Anna Bartholina. Degnens hustru bar det. Faddere var: Jomfru M.Margrethe Lange, Sr.Thomas Hagendorn, Hr. Consumpstionsforvalter Fanse, Hr.Controlleur Boye og Anders Rugaard.

Den lille pige var opkaldt efter sin farmor og sin mors første mand.

— Det må være ved denne tid, Rasmus' søster Dorethe bliver gift med garveren Niels Peter Suza, for ved næste barnedåb den 21.maj for Rasmus Rugaards anden datter Sophie Hedevig 1781, er garveren en af fadderne.

En anden af fadderne Peder Rugaard, Rasmus' bror, købte samme år en købmandsgård i Fromsgade i Slangstrup, hvor han siges at have sat en formue til, men ved at omstille sig til landbrug og brændevisbrænding, tjente han en ny.

Der er en ting, vi ligesågodt kan få rede på med det samme. Anders Hansen Rugaard, der var Rasmus Rugaards fars fætter, havde også en søn, Peder Andersen Rugaard, der var 2 år ældre end Rasmuses bror. Han har åbenbart fået en god skoleuddannelse, for han blev degn og skoleholder i Græse.

Han er altså halvfætter til Rasmus og Peder og Dorethe. Hans første søn af andet ægteskab var den kendte Daniel Eiler Rugaard, der var skolelærer, cand.phil., folketingsmedlem i 20 år, forfatter og redaktør af "Tiden".

2.påskedag 1783 fik Rasmus sin første søn, der fik navnet Thomas Welleius Rugaard efter sin mors morfar. Han blev båret af Madam Stauning, der var moderens grandtante.

Men Rasmus og Kirstine fik flere børn. Christine blev fremstillet i kirken 9.søndag efter Trinitatis 1785, Anders blev døbt 28.marts 1787.

Folketællingen 1787 viser, at Rasmus Rugaard og hans kone nu har 5 fællesbørn, og at kun den yngste af Hagedornerne bor hos sin mor.

Broderen Peder i Slangstrup har giftet sig med en meget ældre kvinde Anna Valsten, og de holder 6 tjenestefolk. Børn er der naturligvis ingen af, da hun er 62 år. Peder er nu brændevinsbrænder.

Garver Suza i Frederikssund fik det år en datter Christiane Frederikke, som blev fremstillet i kirken den 2.september.

Den gamle Rugaard, Anders havde 2 plejebørn boende, såkaldte tiltagne ægtebørn af familien, nemlig Anders og Agnethe Lindberg hhv. 12 og 8 år gamle. Disse børn er sikkert Anders Rugaards børnebørn, og den manglende søster i børneflokken har været gift Lindberg.

Det skulde nu ikke være idel lykke. I 1788 havde Rasmus og Kirstine en lille datter, der døde, før dåben blev klareret i kirken. To år efter døde den gamle brændevinsbrænder Anders Larsen Rugaard 68 år gammel og blev begravet i bedste jord den 21.april.

5 uger efter Anders Rugaards begravelse havde familien barnedåb igen. Rasmus og Kirstine havde fået en datter, som den 30.maj fik navnet Anne Regina. Hun blev den sidste af børneflokket. Vi ved ikke, hvad dødsårsagen var, men i 1796 døde Rasmus Andersen Rugaard kun 40 år gammel som værtshusholder i Frederikssund. Han blev begravet den 3.august.

Måske var det retssagerne mod hans kones svoger, degnen Jacob Husum, og mod hans halvbror Peder Rugaard, der sled på ham, så han ikke kunde mere. Dem vender jeg tilbage til.

Rasmus Rugaard havde levet en stilfærdig tilbagetrukken tilværelse i en lillebitte mensprællevende by. Folketallet var fordoblet i hans tid, men byens arealudvidelser skulde fravristes bondebyen Udesundby med møje og besvær, så det var småt med plads til den voksende befolkning.

Rasmus havde en grund, der gik ned til Stændflasken, den lille lavvandede vig, hvor småskibene i gammel tid lå i læ. Denne vig har han været med til at fylde op.

Han efterlod sig 6 børn, hvoraf den ældste var 17 år og den yngste 6. Han har nok følt på sit dødsleje, at hans opgave her i livet ikke var løst, men vi skal se senere, at hans kone klarede skærene.

Kirstine Jørgensdatter Fritz overlevede ham i næsten 35 år, men hun giftede sig ikke igen.

Men lad os følge hans søskende, Peder og Dorethe, og se, hvad der blev af dem.

Dorethe kan vi hurtigt gøre os færdige med. Hendes mand garveren døde i 1808, og siden haves ingen sikre efterretninger om hende. Hendes datter Christiane Frederikke Suza blev gift 1810 med kroejer i Bregnerød kro Johannes Friderich Lind. Det var den 12.maj i Frederikssund.

Det er dog nok muligt, at det er hende, der under sit pigenavn nævnes som fadder for nogle af Anna Bartholinas børn i Slangerup, sidst så sent som 1814, men mere ved vi ikke. Hendes død er ikke fundet.

Peder Andersen Rugaard levede knap så stilfærdigt. I 1790 indgav han et andragende om, at Slangerups jorder måtte blive udskiftet, men det viste sig, at der var flertal af byens borgere imod, da man anså udgifterne for at være for store.

I 1791 modtog han den 19. september en stævning fra de Wasserfallske arvinger, der sagsøgte ham for en gammel gæld på 278 rigsdaler, som han ved landstinget dømmes til at betale den 18. decembet 1793.

I denne sag oplyses det bl.a., at han som umyndig den 25. april 1781 har vundet borgerskab i Slangerup, hvor han havde egen gård. Købmand Wasserfall i København havde ydet ham kredit, og nu påberåbte Peder Rugaard sig, at han havde været umyndig ved handelens indgåelse. Den gik ikke.

I 1798 lykkedes det for ham, at få gennemført en udskiftning af Slangerups overdrev. Det er omtrent ved den tid hans første kone dør, for i 1798 føder hans anden kone ham det første barn, Anne Hvalsteen Rugaard.

I 1799 kom Bergite Maria Ruggård og 1800 sønnen Lars Andreas.

Det var også i 1798, hans gård, byskriver Gads gård i Fromsgade, brændte ned til grunden. Han havde dog andre ejendomme i byen og boede selv i Phrængers gård, som han i 1804 solgte til sin svigerindes nevø Gottlieb Fritz og sin nieces mand Christen Jensen, hvorpå han flyttede til krostedet Roskildehvile, hvor han døde i 1829.

Inden da, i 1818, havde han imidlertid anlagt sag mod Gottlieb Fritz for restancer på terminsbetalingen, og op-sagde lånet i gården, som han tog tilbage i 1819.

Det sidste vi hører til ham er en retssag mellem hans søn Lars Andreas Rugaard og forpagteren af Roskildehvile, D. Møller. Den er nok ført i Peder Rugaards ånd.

Ane nr.27: probandernes morfars mormor Kirstine Jørgensd.Fritz.

Skoleholderen i Sigerslevøster, Strø sogn, nord for Slangerup, student Jørgen Pedersen Fritz dyppede sin gåsepen i blækhuset og skrev med sirlig hånd en indførsel i familiebibelen, og hvis han ikke havde gjort det, vilde vi idag ikke vide, at den 28.marts 1749 fødte hans hustru ham datteren Kirstine. Kirkebogen for Strø begynder nemlig ikke før året efter.

1749 var det år, Berliggeren begyndte at udkomme, men der startede jo så mange små aviser, så det vakte ingen opsigt. Derimod blev det meget omtalt, at Kongens Nytorv blev anlagt på den såkaldte Hallands ås i København.

Det var parykkernes og krinolinernes tid, og skoleholderen har da også båret paryk over sit sorte tøj.

Lige nordvest for Kirstines barndomshjem hæver Strø Bjerge sin lange bakkeås stejlt over det lavere terræn og beskytter landet mod nordlige og østlige vinde, og her i dette gode læ voksede Kirstine op i det fattige skoleholderhjem.

Faderen var hattemagersøn fra Hillerød, moderen præstedatter fra Sønderomme i Jylland. Hun hed Kirstine Marie Wellejus.

I 1751 den 16.februar fødte skolemadammen en søn, der i dåben den 21.februar blev opkaldt efter sin morbror, der var købmandskarl i Horsens. Farfaderen Peder Pedersen kan dog også have været i tankerne.

Morfaderen, pastor Thomas Hansen Wellejus blev opkaldt den 13.maj 1753, da den lille dreng blev døbt, som var født den 8.samme måned. Han skulde senere blive præst som sin morfar.

Der kom en pige mere den 5.november 1755. Hun blev 4 dage efter den 9.november døbt Hille Fritz. Hun skulde gøre sin familie sorg.

Mens Kirstine er opkaldt efter både sin farmor og sin mor, kan vi ikke se, hvem Hille er opkaldt efter, men heller ikke de følgende børn ser ud til at være opkaldt efter den nærmere familie.

Den 11.maj 1758, 3 dage efter Thomas' 5 års fødselsdag nedkom madam Fritz med endnu en dreng, som i dåben den 16.maj fik navnet Eric. Han var den sidste, der blev født i Sigerslevøster.

Ved den østlige side af Bramsnæs-fjorden ligger mod syd Rye-Sonnerup pastorat i en meget naturskøn egn. Her havde hidtil været en sædeles flittig og interesseret degn Sr.Michael Müller i Rye, om hvem det siges, at hver gang han mødte et ungt menneske på vejene i sine 2 sogne, sagde han straks: "Begynd, begynd." Og så var det meningen, at den unge skulde gengive sin katekismus.

Denne degn red gerne, når han skulde omkring i sogne, og en dag da han passerede præsten i rask fart, råbte præsten: "Hvorhen, hvorhen." Hvortil degnen svarede: "Hvor Gud og hesten vil."

Sr.Michael Müller døde den 15.august 1759, og hans død blev Jørgen Fritz' brød.

Vi skal ikke komme nærmere ind på Jørgen Pedersen Fritz' embedsførelse og samarbejde med præst og skoleholder, men bare fortælle, at nu blev økonomien betydeligt bedre også for familien. Kirstine er nu 10 år og har 4 mindre søskende.

Den 11.søndag efter Trinitatis 1760 havde degnen Sr. Fritz af Rye igen en søn til dåben, som kom til at hedde Gotlieb. Faddere var degnen i Sæbye Sr.Winther, degnen i Hyllinge Sr.Bucchau, skytten til Egholm Sr.Winther og skoleholderen i Sonnerup Isach Leonhardt.

Det år havde man en forfærdelig oktoberstorm. 40 skibe blev kastet på land i Øresundsområdet, og på Amager drev der 20 døde iland.

1762 begyndte den kvægpest i Sjælland, der varede i 4 år og var en forfærdelig katastrofe for bønderne.

I 1762 døde Kirstines morfar Thomas Hansen Wellejus i Sønderomme og blev begravet inde i selve kirken 73 år gammel. Mormoderen Karen Poulsdatter Stauning flyttede ind til sin søn Peter Nicolaj Wellejus i Horsens.

Dominica 9. post Trinitatis samme år havde degnen Sr. Fritz for sidste gang en søn til dåben, båret af madam Aagesen. Blandt fadderne var birkedommer Trane på Egholm og forpagter Hansen på Ryegaard.

Da købmand Jens Jørgen Lindvig i Horsens døde i 1766, blev hans testamente imødeset med spænding, da han var en meget velhavende ungarl. Hans mor var Maren Pedersdatter Stauning. Blandt arvingerne var Kirstines bror Peter Nicolaj, der var kramboddreng i købmandsgården. Han fik 400 rigsdaler. Også Kirstines morbror Peter Nicolaj Wellejus arvede. "- været mange Aar i Huset, meget tro, flittig og vindskibelig i alle mine Forretninger, iboende Gaard næst vesten for Raadhuset."

Kirstines mormor Karen Poulsdatter Stauning og flere af hendes søskende nævnes også i testamentet. Hun arvede 1200 rigsdaler, degnen i Udesundby fik 500.

Men der var ingenting til Kirstines mor, som måske har indgået en mesalliance i købmand Lindvigs øjne, da hun giftede sig med hattemagerens søn.

Forresten gik årene i Rye uden alvorlige økonomiske bekymringer. Kirstines far fik tildelt en ny degnebolig i 1765, men ordet ny skal ikke tages bogstaveligt. Han havde jævnligt arbejde med at reparere på den. . . .

— Kirstines far var også en ivrig biavler, så der har nok altid været honning til børnenes mad, selv om det meste nok skulde sælges.

Thomas kom i latinskole i Roskilde, hvorfra han blev student i 1772. Det år blev Eric konfirmeret, og nu var det da også snart på tide, at Kirstine kom hjemmefra og fik sit eget at passe.

Dengang var markederne næsten den eneste forlystelse, man kendte på landet. Når en karl eller pige fæstede sig bort, var det altid med den betingelse, at der skulde gives en fridag til de og de markeder i omegnen.

Her mødtes man så fra nær og fjern med gamle venner og bekendte, og familierne kunde her mødes midtvejs, hvis de var flyttet langt fra hinanden.

Måske har Kirstine haft et stade i Frederikssund med faderens honning, måske har hun bare haft en fridag, som hun har tilbragt på markedet der. Hun traf i hvert fald en af byens mest eftertragtede ungarle, den unge købmand Barthold Hagendorn. Men inden vi gifter dem, skal vi lige se på den unge mands familie, for det gjorde man jo grundigt i gamle dage, og ganske vist er det ikke ham, vi stammer fra, men han er interessant.

Bedst kan vi måske præsentere Bartholds far, købmand Thomas Berthelsen Hagendorn i Frederikssund, ved at gengive festreferatet fra festen for Christian den Syvendes fødsel i 1749. Det er her taget fra Arne Sundbos bog om Frederikssunds og Købstaden Slangerups Historie.

"Det nye Bysamfund fik en sikkert kærkommen Lejlighed til at kappes med Slangerup og de andre gamle Byer ved Højtideligholdelsen af Festen for Kronprins Christians Fødsel 1749. Denne Fest blev gennemført med megen Kraft, næsten ubændigt, og det findes under disse Forhold ikke unaturligt, at et Referat fra den lille Plads har fundet Vej til det nystartede Blad "Københavnse Danske Posttidenders" (Berlingerens) Spalter, hvor der i Nr.24 findes følgende Beskrivelse af "Frederikssunds allerunderdanigste Glædes Bevisning over Nordens Lyksalighed ved vor Dyrebareste Cron-Prinz Christians højstforønskede Fødsel." Det hedder ordret: De 4 forenede Køb- og Handelsmænd i Frederikssund, Carl Plum, Chr. Smith, Thomas Hagedorn og Poul Lemming af Frederikssund, som Kongens liden Zoar (smykkesten), skulde og efter skyldigst Underdanighed lade se sin Glæde med andre glade Undersaatter og derfor udsendte Anno 1749 den 21. Februar en sirlig pyntet kgl. Krone, som blev holden, i Marechals Sted, af en dertil ordineret Person, og blev i en Paradevogn, bespændt med hvide Heste i Stads, samt Kusk og Lalaj med behørig Liberi, omkørt paa Byens Gade, da enhver blev indkaldet dertil at møde for i Underdanighed at anhøre den

til enhver af Borgerskabet gjorde Opmuntringstale til eenstemmig Glæde saavel som og den derpaa følgende Invitation til at møde udi Thomas Hagedorns Hus den 24de dato a.c. for der i fælles og underdanig Glæde som med let Hjerte at celebrere vor allernaadigste Kronprins Christians Fødselsfest, saavel som at anhøre en grundig, vellærd og ziirlig Tale, holden af Hr.Hans Lemming, Sognepræst til Ude- og Oppesundby, som og derefter at lade sig fornøje med et til samme Tid anrettet Maaltid.

Samme Dato blev et Kompagni af Borgerskabet udtaget og til Stadskaptajn Niels Gad udvalgt, da Hovedvægten blev hos ham i hans iboende Gaard, hvorfra Morgen og Aften blev givet Vagtskud.

Da Dagen nu fremdrød den 24. Februar, skete Paraden paa følgende Maade:

Kl. 8 om Morgenen blev Stadstambour udsendt for at slaa Alarm paa Byens Gade, da Løjtnant Niels Bøtger med de ved Kompagniet staaende 8 Livskytter starcks comparerede, og Fændriken Niels Waagensen, blev overleveret Stadens Fane under samme Vagt af Livskytter.

Stadens Fane præsenterede F 5tus med kgl. Krone over paa hver Side, hvorunder stod Byens Vartegn, som var en forgyldt Falk, og et C udi hvert Hjørne og betyder vor naadigste Kronprins Christian, som alt var bestykket med ziirligt Guldbaand og Brokade. Fanen i sig selv var hvid, 4re og en halv Alen lang og 3 Alen dyb.

Saasnart Fændriken annammede Fanen, saluterede Livskytterne med 3de Salver, hvorpaa tvende Skildvægter for Stadens Fane blev kommanderet, og forblev Fanen saaledes i Kaptajnens Gaard til Kl. 11, da den i følgende Orden til Alarmpladsen blev udført: 1. Kaptajnen i fuld Mondur, 2. Fændriken med udslagen Fane, 3. Trende Trompetere og tvende Hoboister, 4. De 8 Livskytter, 5. Løjtnanten.

Og da de under flyvende Fane og klingende Spil til Hovedvægten var ankommet og havde sat sig, saluterede Livskytterne efter Kommando med 3de Salver, og de øvrige af Kompagniet svarede med en Salve.

...

— hvorpaa de 4 Traktører mødte i fuldt Gevær og Satds
— med røde og hvide Kokarder i Hattene og vedhængende
røde og hvide Portepæer i Kaarderne, alle ens klædt,
hvilkes Ankomst blev af Livskytterne med en Salve saluteret."

Efter en times ekscersits og 2 timers klokkeringning med alle kirkens klokker afmarcherede man under flyvende fane med den førømtalte kongelige krone midt i kompagniet ned til enden af hovedgaden, derpå hele gaden igennem og retur til paradepladsen, afbrudt af flere salutter.

Da kompagniet marcherede bort fra paradepladsen udførte sangkoret fra Hagedorns altan en takkearie på 6 vers,

"Da foran anførte Parademarch havde Ende, begyndte Sangkoret, saavel som alle Musikanter, samme Aria at repetere, da den kgl. Krone blev forflyttet ind i Thomas Hagedorns store Sal og der for første Klasses Inviterede opstillet tillige med forhen anførte tvende smaa Pager, som blev efterfulgt af Byfoged Sr. Hessel og de 4 Traktører, hvilken Ceremoni blev saluteret..."

Borgerskabet var fordelt i 2 klasser, som hver havde sit paradehus. Hos Thomas Hagedorn holdt præsten en smuk takkeoration, indrammet og afbrudt af musik, sang og salut. Derefter marcherede sangkoret og musikken ud, og vinskænken blev sat frem både ude på pladsen og inde i salen. En raket gav signal til den fælles skåldrikning med hurraråb etc. efterfulgt af fanesvingning og salut. Derpå creperede endnu en raket som signal til sangkoret og musikken.

Sådan blev man ved med skåler og vivat og hurra, med musik og sang og saluterer.

"Imidlertid marcherede Kompagniet og gav først en Salve, i den Orden, som meldt er, tilbage til anden Klasses Paradehus hos Carl Plum, ..."

Her gentoges så hele skåleceremonien med 5 skåler for de høje herskaber og arier med en masse vers. Endelig marcherede kompagniet til hovedvagten, hvortil også kronen nu blev bragt, sammen med en invitation til officererne om at møde i første klasses paradehus til taffel. Her blev atter skålet til trompeters og paukers lyd.

"Da dette Taffel havde Ende, blev blæst 3de Gange til inviterede fornemme Gæsters Taffel, og Livskytterne gav dertil Signal ved trende Salver. Iligemaade fyrede Livskytterne ved hver Skaals Erindring for de kgl. Herskaber over Tafflet med 5 Salver."

Der blev holdt taler og oplæst vers, som blev uddelt, og tafflet endte med 3-salver. Hvorpå hele byen blev illumineret med lys i vinduerne.

Livskytterne kom ind og ekscerserede med sidegevær for første klasses indbudte inde i salen. Der blev affyret raketter, der blev spillet koncerter, marcher og arier, og vokalisterne lod sig høre med de tidligere fremførte glædesopmuntrings- og takkearier.

Hver gang en af de inviterede tog afsked, mødte livskytterne op på pladsen og præsenterede gevær. Og man blev ved hele natten.

Hagentorn. Tre tornestænger (= en tornebusk.)
 På hjelmen det samme. Farver ukendt • Imme
 Hagentorn, væbner, i Jylland 1465; Huse Mal-
 sen Hagentorn, væbner, i Skåne 1487. NDA side
 111.

Købm. Thomas Hage-
 dorns Segl. 1780.
 Fra et Brev til Amtman-
 den over Frederiksborg
 Amt.

Festen sluttede med, at kaptajnen tog sit mandskab med rundt til de 4 traktørers bopæl og ekscerserede der med siddedegevær. Kl. 8 om morgenen begyndte man så forfra, med parader, salutter, tafler, musiceren osv.

"Saaledes kontinuerede anden Dags Glæde til langt ud paa Natten, da enhver efter eget Behag absenterede sig. Og endte denne Glædesfest uden al Glædes Hinder og Uorden, hvorpaa en Del Raketter blev løsnede, og enhver gik til sit."

Arne Sundbo undrer sig over næsten udanske overdådighed og påpeger, hvor smukt man medtager Norge i ariernes tekster. Begge dele lader sig forklare.

Det fremgår tydeligt, at Thomas Hagendorn er primus motor i foretaget, og han er da også nordmand. Ganskevist fremgår det ikke af Arne Sundbos bog, og heller ikke kirkebogen afslører dette, men der var i 1600årene en rådmandsslægt i Christiania, hvor navnet Thomas Berthelsen Hagendorn forekommer på en mand, der fødes^{ca} 1680. Han må være forfar til vores mand, der er født ca 1720.

Den vågne læser vil have opdaget, at jeg hele tiden skriver Hagendorn, når jeg ikke citerer. Kirkebogen siger næsten hele tiden Hagendorn, og det har givet mig den tanke, at vi her muligvis har en uradelsslægt, som man har anset for uddød allerede i 1400årene, nemlig slægten Hagentorn. Jeg slog selvfølgelig denneslægts våben efter, og det ligner til forveksling det segl, Thomas Hagendorn i Frederikssund brugte i 1780. Den gamle slægt har fået påtvunget den stavemåde, der brugtes af en ny fra Tyskland indvandret slægt Hagedorn, sådan som det gik med slægten Mund, der kom til at hedde Munthe for de sidste generationers vedkommende.

Anno 1773 den 16. juli blev Barthold Hagendorn og Jomfru Kirstine Jørgensdatter Fritz uden forudgaaende troløvelse efter kongelig dispensation copulerede i Udesundby. Forlovere var Thomas Hagendorn og Peder Stauning.

Den 4. oktober samme år blev Barthold Hagendorns søn døbt og kaldet Peder Paulin. Kirstine var begyndt på en ny livsperiode.

Det var rokokotid, og Kirstine gik i krinoline, det vil sige, når hun gik, for som købmandsmoder havde hun jo vogn og bærestol. I hvert fald havde hendes svigerfar Thomas Hagendorn en bærestol, som hun sikkert har prøvet at blive båret i.

Onsdag den 26. juli 1775 havde Berthel Hagendorn en datter til dåben, som kom til at hedde Thomina Simonina. Måske nedkom moderen lidt for tidligt, for hun havde været til begravelse hjemme i Rye, hvor hendes far var død den 8. juni kun 52 år gammel.

På det tidspunkt var Peter Nicolaj købmandskarl i Horsens, Thomas studerede theologi i København, Eric gik hjemme, Gotlieb var hos forvalteren på Lindholm og Niels gik i latinskolen i Roskilde. Søster Hille, eller Helle, som hun gerne kaldes, anføres som trolovet med Anders Husum.

Samme år blev Gotlieb konfirmeret.

Det var nu ikke Anders Husum, Helle blev gift med. Den 31. august blev hun gift med sin fars efterfølger, degnen Jacob Husum, som vi senere skal vende tilbage til.

Selve skifteforretningen hører rettelig hjemme under Jørgen Fritz' eget vita, men vi kan da nævne, at degnen holdt heste og vogn, og at der blev 5 rigsdaler 1 mark og 2 skilling til Kirstine.

I 1776 fik Kirstine endnu en datter, som i dåben fik navnet Marianne. Det blev den sidste af Berthel Hagendorns børn. Han døde nemlig kun 31 år gammel og blev begravet den 6. maj 1778 i Udesundby. Nu sad Kirstine enke med 3 småbørn, men der har sikkert været en rigtig pæn arv til hende og de små.

Thomas Fritz blev theologisk kandidat samme sommer den 28. juli. Det skulde dog være mere end 4 år før han blev ordineret som præst.

Kirstine kunde ikke blive ved med at sidde enke med de 3 små. Hun var jo ikke 30 år endnu. Vi ved ikke, om der har været anvendt ægteskabsmægler, eller om det var den store kærlighed. Tirsdagen den 12.januar 1779 giftede hun sig med brændevinsbrænder Sr.Rasmus Rugaard uden forudgående trolovelse efter fremvist kongeligt vielsesbrev og skifterigtighed samt copulationsattest. Forlovere var Kirstines første svigerfar og hendes nye svigerfar, Anders Larsen Rugaard, der også ernærede sig ved brændevinsbrænding. Fredag den 1.oktober samme år blev deres datter Anna Bartholina døbt i Udesundby kirke.

Det var degnens hustru, madam Stauning, Kirstines grandtante, der bar barnet. Hun mistede sin mand Peder Poulsen Stauning få måneder efter, den 27,januar 1780.

Igen i 1781 fik Kirstine en datter, der den 21.maj kom til at hedde Sophie Hedevig. Blandt fadderne var madam Fritz fra Gerlev i Horns herred. Det må være Kirstines mor. Lillebror Niels blev student i Roskilde samme år.

Den 18.december 1782 var en stor dag for familien. Thomas blev da ordineret til præst i Mygind sogn i Jylland. Ugen efter blev han indsat i embedet, og så tog moderen ophold hos ham.

Det var måske på grund af ordinationen, at Kirstines anden søn blev kaldt Thomas med mellemnavnet Wellejus den 2.påskedag 1783. Grandtante bar ham.

Kirstines mormor Karen Poulsdatter Stauning døde 1784 på Årupgård i Tamdrup ved Horsens 85 år gammel og blev begravet den 5.april.

Sine sidste år havde hun boet her hos sin søn, Peter Nicolaj Wellejus, der ejede gården.

1785 var det år, Christine blev født og fremstillet i kirken den 9.søndag efter Trinitatis efter hjemmedåb.

Den gamle degns enke Anne Marie Stauning født Klie var ikke med Christine i kirken. Hun havde ellers været af den faste stab af fadderne. Men nu var hun ved at være for gammel. Hun døde da også den 23. januar 1787.

Samme år fødtes endnu en dreng, der den 28. marts fik navne efter sin farfar og sin morfar, nemlig Anders Georg. Det er muligt, at Kirstines far har kaldt sig Georg, som er samme navn som Jørgen. Det var i hvert fald den form, han brugte som student: Georgius Petri.

Kirstine, der nu var 38 år havde sat 8 børn i verden. De 2 ældste Hagendorner var dog flyttet hjemmefra, men Kirstine og Rasmus Rugaard havde dog 6 hjemme fra 11 til 1 år.

I Slangerup var der dukket en ung fyr op, Christen Jensen hed han og var købmandskarl hos Schack Georg Krog, en jydedreng på 16 år.

I 1788 fødte Kirstine en lille pige, som blev hjemmedøbt, men døde, før hun kunde blive navngivet i kirken.

Kirstines svigerfar Anders Rugaard døde den 21. april 1790 68 år gammel og blev begravet i den bedste jord. En måned senere fødte Kirstine sin sidste, en pige, der kom til at hedde Anne Regina, døbt 30. maj. Blandt fadderne var Kirstines næstældste, Thomina Simonina Hagendorn.

Med 10 barnefødsler havde Kirstine nu også gjort sin borgerpligt. Hun var fyldt 40 nu og kunde tillade sig at holde inde. Det var en uskreven lov i befolkningen, at en kvinde ikke måtte få børn efter de 40.

— "Svend Andersen, Sadelmager i Rye, havde et Stkø. Blaarlærred liggende paa Blegen i Gaardmand Christen Pedersens Have, hvilket sædvanlig blev taget ind om Aftenen. Men den 6te Julii 1793 blev dette glemt."

Sådan indledes referatet af en retssag mod degnen Jacob Husum i Rye, Helle Fritz' ægtemand og hendes fars efterfølger i embedet. Lad os se den nye præsts samtidige beskrivelse af ham, før vi følger retssagen videre.

"Jacob Husum var Student. Da denne Mand var i sit Slags meget mærkelig, maa jeg opholde mig noget mere ved ham. Allerede ved min Ankomst kondolerede Sjællands Biskop, hs.Højærværdighed Hr.Dr.Nicolay Edinger Balle, mig, fordi jeg havde en slem Degn at omgaas, en Plage, som var næsten almindelig i Sjælland, og som kunde krænke mig og mangen værdig Præst.

Bemeldte Jacob Husum var en liderlig Person og saa bevandret i VENERE og BACCHO, at han havde næppe sin Overmand deri. Hans Uforskammedhed gik saa vidt, at han ikke alene en Søndag, ved for Alteret at iføre min Formand Messeklæderne, undsagde ham, fordi han havde tvunget ham til at holde Skole, men ogsaa mig lod ham Bud skikke, at han paa min Sognerejse gennem Skoven ville saaledes mishandle mig, at jeg skulde føle det længe, fordi han i min Tid blev suspenderet fra sit Embede.

I den Mands Tid kunde Skolevæsenet i Rye ikke nyde nogen Fremgang. Et slet og forargeligt Eksempel gav han daglig baade for Børn og ældre, og næppe blev et Tyveri begaaet, uden at Degnen jo var enten mistænkt eller indviklet deri.

...en stor, stærk, med ildrøde Øjne blussende, u-forskammet Degn...

Hans Kone var drikfældig, al Ting i Huset var solgt eller pantsat, Tienden var med andre Indkomster i Forvejen optaget hos Sognefolket paa et eller flere Aar."

Sådan levede altså Kirstines lillesøster hjemme i det gamle barndomshjem. Og selvfølgelig har Kirstine ikke været uvidende om det, men hvad var der at gøre?

Lad os prøve at se på den retssag, der blev indledt ved Løjre herreds ret af landsdommer Galschiøt, og som førte til Jacob Husums endelige fald.

"Efter at Svend Andersens Kone var gaaet til Sengs, bragte Hundenes Gøen i Christen Pedersens Gaard hende i Erindring om Lærredet. Hun stod derfor op omtrent kl. 11 for at hente det, men da var det borte. Paa hendes Beretning herom, stod Sønnen Ole Svendsen op, og gik ud med Moderen, for at see om Lærredet, og fandt da Spor i Grasset paa, at Lærredet var slæbt hen til Degnen Husums Længde over et Hjørne af en mellemliggende Have, samt at endeel af Pindene, hvormed Lærredet havde været udspilet, vare traktede saaledes paa skraae, at de gave Formodning om det samme.

Begge saae derefter igiennem Degnens Sovekammer-Vinduer, at Degnen og hans Kone maalte Lærred med en Alen. Da de fortalte dette for Svend Andersen, stod han op, kaldte Christen Pedersen ud, og gik tillige med ham, Konen og Sønnen til Degnens Vinduer, hvorigennem de saae Degnen og hans Kone at have noget Lærred mellem sig, som de maalte.

Svend Sadelmager sagde da: Ni seer vi, hvor Lærredet er. I det samme søgte Degnen at skjule sig, og gik hastligen ud i den anden Stue, men Konen slukkede Lyset. Samme Nat skal Jacob Husum, efter hans Kones Udsigende, have bragt Lærredet, som blev skaaret i Stykker, op paa Rye Kirkes Vaabenhusloft, hvor det den 29de s.M. blev fundet af Muurfolkene, som reparerede Taget.

Efter Amtmandens Ordre er fornævnte Jacob Husum saggivet, og den 30 Martii d.A. inden Leire Herreds Ret af Herredsfogden, Hr. Landsdommer Galschiøt, og Meddomsmand dømt efter Forordn. 20de Febr. 1789 at hensættes til Arbejde i Kiøbenhavns Forbedringshuus 6 Maaneder, og betale sin Arrest, Forflegning og Varetægt, samt Actionens Bekostninger, efter Regning, at sin Boe, saavidt række kan, da det Manglende udredes af Amtet efter Øvrighedens Foranstaltning.

Jacob Husum appelerede til landsretten, der skærpede dommen til 2 års arbejde i forbedringshuset.

Vi skal ikke komme ind på forsvareren, professor Fischers defensorat, men bare gengive, hvad han siger om Helle Fritz.

"Imod Degnens Hustrue, at, dersom man for et Øieblik vilde antage hendes forandrede Udsigende i Forhøret mod Manden, saa følger jo deraf, at hun har været med i Gierningen. Var det ikke fatteligt, at hun hellere vilde fælde sin Mand, som hun desuden i adskillige oplyste Poster skal have handlet utilbørlig imod, og har sagt sig en aabenbare Uven af, end, ved ikke at vidne, underkaste sig selv den Tiltale, som maate blive en Følge..."

Det var jo ikke så smukt. Den skærpede dom faldt den 10. juni 1795, men allerede den 30. marts, da han var blevet dømt første gang, var han blevet suspenderet, han blev dog løsladt mod kaution, mens appelsagen gik på.

"I Tiden mellem de to Domfældelser fortsatte han sit lastefulde Liv til alle godes Forargelse og beboede Degneboligen, hvorfra han idelig mødte i Skolen for at yppe Trætte med den Substitut, som var antaget at forrette Embedet."

Da der ytrede tvivl om, at forbedringshusstraffen medførte en sådan infami, at degneembedet derved blev fortabt, besluttede Danske Kancelli, at der skulde nedsættes en provsteret, der formelt kunde dømme Jacob Husum fra embedet.

Provsteretten skulde træde sammen den 1. august 1796 med degnen J. Winther i Sæbye som defensor og degnen Iver Aubertin som aktor. Begge var beskikkede, da ingen brød sig om at deltage, men de slap, da Jacob Husum døde den 22. juli 1796 og blev begravet fra forbedringshuset.

Helle giftede sig den 1. august 1797 med sin mands anklager Iver Aubertin i Skibbye. Han var lige så drikfædig som den afdøde.

Det er vel ikke utænkeligt, at disse graverende forhold er gået Rasmus Rugaard i den grad til hjertet, at han er blevet syg. Han døde i hvert fald samtidig med Jacob Husum. Han blev i hvert fald begravet 12 dage efter dennes død, kun 40 år gammel.

I sine sidste år havde Rasmus Rugaard drevet værtshushold ved siden af brænderiet. Nu blev Kirstine altså den, der skulde drive værtshuset videre.

En forordning af 1695 fastsatte, at der i alle værtshuses gæstestuer skulde være opslaaet en prisliste, hvorefter de rejsende skulde betale, hvad de nød. Denne takst fastsattes 2 gange om året.

Den unge jyde i Slangerup købte i 1796 en gård på Hovedtorvet nr.89 for 410 rigsdaler. Han var da 25 år og myndig efter den tids regler.

Kirstines svoger Peder Rugaard, der også boede i Slangerup, kunde godt se, at der var krummer i den fyr, og han fik arrangeret et bryllup mellem sin brordatter, Kirstines Anna Bartholina, og det håbefulde unge menneske.

"Anno 1799 d.8. Februar bleve Ungkarl Her Kiøbmand Christen Jensen og Velædle Jomfrue Anna Bartholina Rugaard begge af Slangerup, efter køggelig Allernaadigst Vielse Brev af Dato 17. Januar dette Aar, uden forudgaaende Tillysning af Prædikestolen ægteviiede udi Hr Peder Rugaards Gaard her i Byen..."

Det var dengang mondant at blive gift pr.kongebrev og i hjemmet, og det har vi da også set praktiseret i Kirstines eget tilfælde.

Året efter købte Christen Jensen en af Peder Rugaards gårde i Slangerup, den såkaldte Damgaard, for 2560 rigsdaler, og samme år gjorde han og Anna Bartholina vores Kirstine til bedstemor. Hun var jo også nu rundet de 50 og var gået ind i de voksnes rækker.

Kirstine var nu ikke fadder til barnet. Hun havde sendt Thomina Hagendorn.

I 1801 kom slaget på Reden, og man har sikkert kunnet høre kanonaden helt til Frederikssund. Folk er gået rundt med stive ansigter, til sikre nyheder kom frem, men så har Kirstine nok givet en gratis omgang til værtshusets gæster.

Samme år døde hendes lillebror pastor Thomas Fritz i Mygind, Krogsbæk og Skørring menigheder og efterlod sig en hustru og 7 mindreårige børn. Hans mor var også i huset.

Kirstines yngste søn Anders Georg tog ophold hos sin søster i Slingerup, den ældste Rugaard-søn, Thomas var i bødkerlære i København. Kun Kirstines yngste datter Anne Regina var hjemme. Og så holdt Kirstine en tjenestepige på 18 år, som hed Anne Margrethe Olsdatter.

Ved folketællingen er Kirstine opført under adressen Strandgaden nr.26. Hendes første svigerfar, den dynamiske købmand Thomas Hagendorn lever endnu, men er 80 år og enkemand.

Det ser ud til, at også Thomas Fritz' svigermor har haft sit ophold på Mygind præstegård, for i 1802 averteres afgangne madam Mohrs og søster afgangne jomfru Brøchners efterladenskaber til auktionssalg.

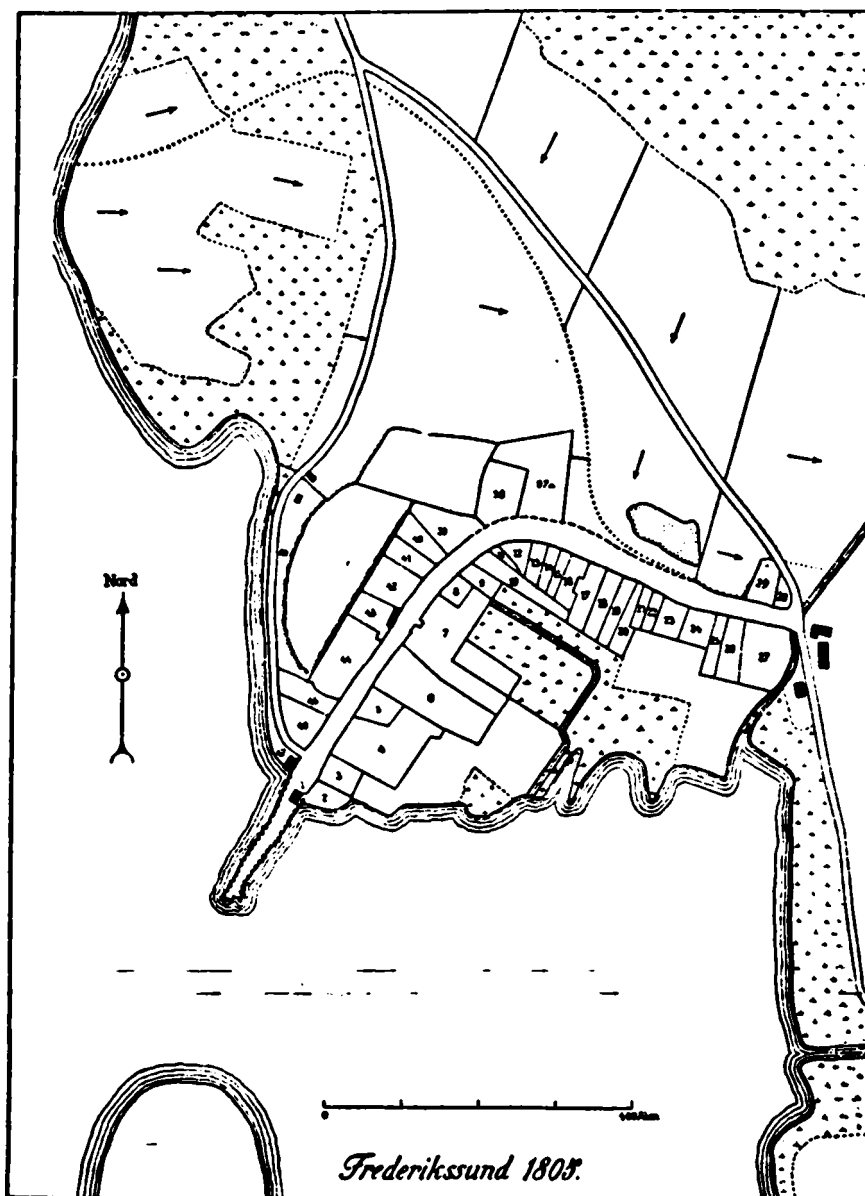
Den 17.januar 1803 dør Kirstines mor sammesteds og bliver begravet den 25.s.m.

For hvert dødsfald i familien synes Anna Bartholina at føde et barn til erstatning. I 1803 har hun 3 børn.

I de gamle tæt sammenbyggede bysamfund med de brandfarlige bygningsmaterialer gik folk rundt i en evig skræk for ildbrand.

Frederikssund havde længe været forskånet for denne forfærdelige svøbe, men den 4.august 1805 lød det frygtede brandråb gennem gaden, trommen gik, og klokkerne kimedede fra kirketårnet.

Det var kl.10 om aftenen ilden opstod i garver Chr. Didrichsen Smiths baghus, og 2 timer efter var håle byens nordlige del lagt i aske.

Kort over Frederikssund Bygrunde. Matr. Nr. 1 er Sprøjtehuset. Vest for Matr. Nr. 38 er Langes Ejendomsvænge, Nord derfor Langes Fæstevænge. Markskifterne som før Udskiftningen 1782.

I 2 timer stod Kirstine, der nu var 56, og så, hvordan ilden antændte det ene hus efter det andet. Nærmere og nærmere kom det brølende flammehav, mens brandkorpset kæmpede fortvivlet, og de udbrændte beboere skræmt fra viv og sans flygtede forbi hendes hus.

Ilden blev først slukket, da den havde fat i nr.24, der dog ikke brændte helt ned. Kirstine slap med skrækken. Der nedbrændte 11 gårde og 7 huse, en samlet brandskade på 27000 rigsdaler.

Den uhyggelige nat kom til at koste 3 menneskeliv: skomager Niels Gudmandsen Gielstrup, en søn af Rasmus Rugaards fadder, skomager Chr.Vibes enke, Ane Marie, og Kirstine Podemand, der var enke efter Anders Hansen Rugaard, som var fætter til Kirstines svigerfar.

Det år fødte Anna Bartholina endnu et barn.

Den 29.juni 1807 køber Christine Fritz for 400 rigsdaler gården nr.16 på Hovedtorvet i Slangerup, samt 3/11 tdr. land på åsen.

Der er næppe tvivl om, at det er Kirstine, der nu er flyttet til Slangerup, hvor også hendes bror Gotlieb Fritz nu bor, idet han sammen med Christen Jensen i 1803 har købt nr.88 på Hestetorvet af Peder Rugaard.

I 1807 tjente Christen Jensen en masse penge i gedigen guldmønt på Engländerne, men der fulgte ingen anklage mod ham, og han fik lov til at beholde sin fortjeneste.

— Gotlieb giftede sig den 1.juni 1811 med Bente Marie Hansdatter, men under den økonomiske krise, der fulgte efter statsbankerotten, kom han bagudmed terminsrenterne til Peder Rugaard, der straks krævede hele prioriteten udbetalt. Retten gav ham medhold, og Gotlieb Fritz og Christen Jensen måtte afhænde gården på Hestetorvet.

Få måneder efter døde Gotlieb Fritz den 18.februar 1819 og blev begravet den 27.februar 1819.

Imidlertid føder Anna Bartholina stadig børnebørn til Kirstine, 1811, 1812, 1814, 1815, 1817, 1818, 1819, 1821.

I 1822 bliver Christen Jensen kirkevæрге, og den 22. januar 1826 dør Anna Bartholina kun 45½ år gammel.

Både Thomas Wellejus Rugaard og Anders Georg Rugaard slog sig også ned i Slangerup som købmænd, så i sine sidste år kunde Kirstine Fritz Hagendorp Rugaard se det meste af sin familie samlet om sig i Slangerup.

Hagendorperne blev dog i Frederikssund, hvor Peder Paulin også drev købmandshandel.

Den 29. Marts 1830 kunde man i "Den til Forsendelse med de Kongelige Rideposter privilegerede Danske Statstidende" læse følgende dødsannonce:

"Med dybeste Veemod maae jeg paa egne og Sødskendes Vegne bekjendtgjøre, at det behagede det alvise Forsyn, den 16de Marts, at bortkalde ved en blid og rolig Død, efter et langvarigt Sygeleie, min inderlig elskede Moder Kierstine sal. Rugaard i Slangerup, i hendes Alder 83de Aar. Aleene finde Beroligelse ved det glade Haab engang igien at samles og forenes med hende i de salige Boliger, Slangerup, den 22de Marts 1830,
A. Rugaard, Kiøbmand."

Anders Rugaard overlevede kun sin mor i 3 måneder, og hans bror Thomas døde 3 år senere.

I gamle dage, før vi fik et udbygget sundhedsvæsen, optrådte præsterne ofte, ja næsten altid som kloge mænd, og deres hustruer som kloge koner. Når Christen Jensen i 1832 bliver dømt for kvaksalveri, er det måske noget han har lært af sin svigermor, der jo var af gammel præsteslægt. Hun kan have praktiseret i Frederikssund og Slangerup, og der var da heller ikke noget apotek i Frederikssund før 1815. Den første læge nedsatte sig sammested i 1825

Ane nr.28: probandernes mormors farfar Peder Sørensen

Vi kender desværre ikke hans oprindelse. Han kommer ud af ingenting ligesom Pasquinel i Colorado-sagaen og gifter sig til en gård i Kongens Lyngby.

Der er næppe tvivl om, at da Vorherre på den 5 dag af skabelsen om aftenen så alt, hvad han havde gjort og fandt det såre godt, da må han have stået med udsigt til Furesøen og Frederiksdal. For man finder næppe nogen skønnere plet på denne jord.

Her kom han fra, da han gik på frierfodder hos den unge enke, Ellen Poulsdatter i den gård, der senere kom til at hedde Lindegården.

Han var bondeklædt, med flere trøjer og veste, men bare med et par tynde, hvide lærredsbenklæder uden for, for sådan gik de nordsjællandske bønder klædt.

Desuden bar han hat ved denne lejlighed, for det brugte man også i Nordsjælland, mens mandfolk til hverdag gik med strikhue.

I 1978 er der i Lyngby-Bogen udgivet en artikel om Lyngbys bønder, der viser, at navneskikken kan tages som udtryk for folks selvforståelse, om de føler sig som bønder eller som købstadsfolk.

Peder Sørensens børn kom alle til at hedde Pedersen, med det såkaldte patronymikon, dog Pedersdatter for pigens vedkommende. Derfor ved vi, at hans livsstil var bondens.

Han er sikkert kommet til vogns, og ved sin side har han haft sin forlover krøejer og møller i Frederiksdal Rasmus Galberg.

Ellen Poulsdatter har fundet ham acceptabel, for den 2.marts 1786 står deres bryllup i Lyngby kirke efter kongebrev af 23.februar. Forlover for bruden var Christen Jensen af Lyngby.

Vi kan kun gætte, men mon ikke det er sandsynligt, at Peder har været kroforpagter på Frederiksdal, når det i kirkebogen siges ungarl Peder Sørensen på Frederiksdal.

Ellen Poulsdatter havde ikke skænket sin afdøde første ægtemand nogen børn, så hun har nok kun arvet halvparten af gården, mens resten er gået til den afdødes familie.

Gården, der lå lige ud for gadekæret, havde matrikel nr.10. Ved kronens bortsalg af godset til selveje, var den blevet købt af Niels Jacobsen. Det var i 1767.

I 1777 blev jorderne udskiftet, så gårdene fik dem så vidt muligt samlet, og i 1785 havde så Niels Jacobsen afhændet gården til Hans Davidsen, som var en yngre søn af en anden af byens gårde. Ham var det, Ellen Poulsdatter var gift med.

Peder Sørensen kom dog ikke tomhændet til gården, hvis vi kan tro Lyngbys tidligere stadsingeniør J.A.C.Rastrup, der fortæller, at han ved sit giftermål ejede Søborghus kro, som han havde til 1802, hvor han solgte den.

Han har dog nok haft en prioritet i den, siden hans søn senere kan købe den tilbage.

Egentlig er det forbavsende, at en kroejer som Peder Sørensen holder fast ved den landlige livsstil, men faktisk var de velhavende nordsjællandske bønder meget selvbevidste, og måske var der også lidt beregning i det, for Københavnerne kunde bedst lide at blive betjent af folk i såkaldt nationaldragt eller egnsdragt.

Vi har før været inde på den særlige blanding af forfinet kultur, industriel aktivitet og landskabelig skønt bondeland, som gjorde denne egn til noget helt specielt.

Der er noget stolt ved under disse forhold at fastholde sin bondearv.

Peder Sørensen var ikke nogen årsunge, da han første gang indlod sig i ægteskab. Han snyder da vist også lidt i folketællingen 1787, da han angives at være 36 år. I virkeligheden må han da være 40. Hans kone Ellen angives at være 26 år, og hun er født i 1762, så det passer. Så har de en lille søn, Hans, som er 0 år, og 5 tjenestefolk.

Den lille Hans var født den 10. december 1786 og var opkaldt efter moderens første mand.

Mange tog turen til den landlige idyl, som Gladsakse kommune var. Det var efter den tids trafikforhold langt fra hovedstaden med apostlens heste, så vandreren var glad for den gamle Søborghus kro som et herligt bedested, hvor man fik en god hjertestyrkning og dejlig mad. I lange tider var Søborghus kro et samlingssted for egnen, men den, som så meget andet, måtte vige for den rivende udvikling.

Den nu nedrevne, i sin tid betydningsfulde Søborghus kro med rejsestalden

Næste søn kom i 1790 den 27.maj og blev opkaldt efter sin ukendte farfar Søren. Da imidlertid den første hans døde, måtte den næste i rækken have hans navn, og det fik han den 22.april 1792.

I 1795 kom endnu en dreng, som fik navn efter sin afdøde morfar Povel, den 2.januar. Nok en dreng fik de i 1799 som den 27.februar fik navnet Jørgen efter sin mormors far.

Året 1801 gav en lille forsmag på, hvad vi kunde vente os fra Engelskmanden. Fra forskellige udsigtpunkter kunde man følge hele udviklingen og slaget på Reden, men man slap for en invasion i denne omgang.

Den 27.august 1802 døde Ellen Poulsdatter kun 40 år gammel, og da Peder for at kunde gifte sig igen var nødt til at skifte med sine børn, solgte han Søborghus kro.

Som enkemand midt i 50erne kunde Peder ikke sidde ene med 4 smådrenge, og den 26.november 1803 giftede han sig efter kongelig bevilling med pigen Johanne Marie Andersdatter, som nok har gået til hånde i huset, for den 15.januar 1804 har de en lille pige til dåben, som smukt opkaldes efter den afdøde hustru Ellen.

Forlovere var dennegang Jens Madsen fra Krogbjerggård og børnenes morbror Hans Poulsen.

Den 14.august 1804 døde den lille Jørgen $4\frac{1}{2}$ år gammel, og jeg tror, at også Hans må være død, uden at jeg har set nogen indførsel i kirkebogen.

Der kom en søn Anders, døbt 3.august 1806 efter sin morfar, og året efter fik vi krig.

Fastlandsspærringen, som Napoleon havde iværksat overfor England, gjorde dette rige så afhængigt af herredømmet på havet, at ingen konkurrenter, selv ikke et lille land som Danmark-Norge, kunde tolereres; vores flåde måtte ikke flade i hænderne på Napoleon.

Den 15.august 1807 stillede England os et ultimatum: enten udlevering af flåden - eller krig. Vi valgte krigen, og den 16.august gik Englænderne i land i Vedbæk.

Peder, der nu var 60 år gammel, har hæppe været med i landeværnet, der nu blev sendt ud på den sørgeligt mislykkede kampagne, der endte ved Køge.

Hans ældste søn, Søren kan måske været taget til hæren og med den være blevet indesluttet i København.

Kongens Lyngby havde den 26. marts 1802 fået en præst, Bone Falch Rønne, der viste sig at være en ægte hyrde for sin flok. Han gik straks igang med at arbejde for landbrugets udvikling, for skolevæsenet og for kommunens fattigvæsen, men først og fremmest for fædrelandets vel.

Dette sidste viste han i denne krigstid.

Englænderne udsendte en proklamation om, at de måtte have så og så mange levnedsmidler hver dag, og hvis ikke de fik dem ad frivillig vej, vilde rekvisitioner være uundgåelige. Iøvrigt var de villige til at betale en rimelig pris for, hvad de fik.

Alle civile embedsmænd var nu i København, og ingen var berettiget til at danne komiteer, hvortil rekvisitionerne kunde rettes, og der forekom ikke så få uordener i den første tid, når tropperne tog, hvad de skulde bruge.

Der øvedes således voldtægt på en kvinde i Søborghus, og de 2 skyldige soldater blev henrettet, men disse uordener kunde ikke fortsætte, så Bone Falch Rønne påtog sig at skaffe militæret på Sorgenfri fødevarer og furage til hestene, men i længden kunde han ikke klare sagen alene.

Ved et møde i hans præstegård blev han, sammen med greve Schulin på Frederiksdal og etatsråd de Coninck på Dronninggård, bemyndiget til at optræde på samtlige beboeres vegne, og således blev der en rimelig ro og orden i det besatte område omkring den belejrede hovedstad.

Vi skal ikke komme mere ind på disse forhold eller retssagen, der fulgte, men bare vende tilbage til vores egen Peder Sørensen, der levede midt i begivenhederne.

Han og hans overlevede besættelsen og bombardementet, og i 1808 købte han Lindegården, dvs han indfrie de formentlig de sidste prioriteter i gården. De gode fødevarerpriser har sikkert hjulpet ham godt.

Johanne Marie skænkede ham endnu en søn, der den 6. august 1809 fik navnet Jørgen efter den afdøde bror. Det var ham, der senere blev ejer af hele 3 gårde i kommunen, stamfar til slægten Jørgensen.

Samme år blev hans halvbror Povel Pedersen konfirmeret søndag efter Påske. Han ændrede sit navn til Paul Petersen, og hans børn fik dobbelte fornavne og samme efternavn som han. Han følte sig ikke som bonde, men som købstadsmand, og han har nok gået i købetøj fra hovedstaden.

Peders søn Anders døde i 1815 kun 9 år gammel og blev begravet den 19. april. Cirka 10 måneder senere udåndede Peder Sørensen af Lyngby 68 år gammel og blev begravet den 22. februar.

Hans unge enke overlevede ham i godt et halvt år.

Som supplement til hans børns historie skal her anføres en avisnotits fra Aarhus Stiftstidende No. 55 Aar 1824:

"I en Kroe paa Strandveien omtrent $\frac{1}{2}$ Mil fra Kjøbenhavn skal have tildraget sig følgende: Henimod Aften kom en Vogn kjørende og holdt udenfor bemeldte Kroe. Tre Personer steg af og gik ind i Kroen, hvor de efter at have fortæret noget, bade Verten om han vilde tillade, at de maatte lade en stor Foustage, som de havde paa Vognen, staae hos ham Natten over, da den var i Veien paa Vognen. Verten tog da imod den, hvorpå de kjørte afsæd.

Kort efter kom en Slagter ind i Kroestuen med en stor Hund, der vedblev uophørligen at gjæse og snuse ved Foustagen, hvilket vakte Mistanke; idet man vilde aabne den, gik et Pistolskud af, og man opdagede en stor Karl, der starx bekiendte, at han var forsynet med en Pibe for ved Midnat at give de andre tre et Signal, paa hvilket de skulde komme til og plyndre hele Huset, saavidt det stod i deres Magt.

Ved Hjælp af Piben skal man rigtig have faaet fat paa de tre andre Spidsbuber og over antvordet dem til Øvrigheden."

Det må være Slukefter kro, hvor Ellen tjente senest 1823.

Peder var, hvad Ena Hvidberg i sin artikel i Lyngby-bogen 1978 kalder en bondearistokrat. Han fastholdt i sin tid det landlige livsmønster: hjemmevævede stoffer, egnsdragt, hue til daglig og træsko, den ensartede kost, grød, øl, kål, kogt flæskekød, og ingen dug på bordet.

Han sagde DU til folk, og han var eftergivende i sin børneopdragelse.

Alt det, viser nyere undersøgelser, kan man aflæse af den navneskik, som Peder Sørensen lod gå videre til sine børn. Der var bare en ting, vi kan sige om Peder med sikkerhed, der ikke passede til livsstilen.

Han giftede sig sent, og det var købstadsstil, men måske har han prøvet tidligere forgæves.

Diligencen passerede Lyngby 3 gange om ugen, hvor den gjorde holdt ved kroen Holland, der senere i folkemunde fik navnet Mold-an.

Ane nr.29: probandernes mormors farmor Ellen Povelstdatter.

Det var ikke uden grund, Lyngby i Sokkelund herred i sin tid hed Kongens Lyngby, for sognet havde været krongods fra før 1370, hvor Valdemar Atterdag gav sognet dette tilnavn. Anderledes var det med Gentofte, der i hvert fald på den tid, vi interesserer os for, var Bernstorffernes ejendom.

Her blev hun født i 1762. Påsken faldt det år på den 11.april, og hun blev døbt i Gentofte kirke søndagen efter den 18.

Faddere var Hans Jensens kone, Jørgen Jørgensen, Niels Nielsen, alle af Gjentofte.

Sin far kom hun ikke til at kende. Han døde kort efter kun 29 år gammel. Det står i Gentofte kirkebog for 1651-1814: d.3die Junii begravet med Ceremonie Skomager Povl Jensen 29 Aar gl.

Hendes forældre var blevet gift i 1758 den 19.søndag efter Trinitatis, som det år faldt på den 15.oktober. Moderen hed Kirsten Jørgensdatter.

Året efter havde de fået en søn, Hans, som var Ellens eneste bror.

Inden Ellen kunde begynde at forstå, døde også hendes mormor, Jørgen Jørgensens hustru Karen Hansdatter af Gentofte, og uden ægtemand og uden sin mor kunde Ellens mor ikke klare sagerne. I 1765 blev hun 14 dage efter påske trolovet til skomagersvend Christen Olsen. Deres vielse er ikke indført i Gjentofte kirkebog.

Lille Ellen var i hvert fald fyldt 5 år, da hendes morfar, gårdmand i Gjentofte Jørgen Jørgensen døde i 1767. Han blev 77 år gammel, og begravelsen fandt sted 5.søndag efter påske.

På det tidspunkt var Gentofte bys udskiftning allerede gennemført, og Ellens morfar var blevet tvunget til at overtage en af de udmærkede gårde, som senere skulde blive rene guldgruber, hvis han ikke var gået på aftægt.

Sagen var, at bønderne var rædselsslagne ved tanken om at forlade fællesskabet og flytte ud på deres jorder. De tryglede kongen i flere breve om at blive fri, men, da de først opdagede, hvad det betød for deres økonomi, vilde de selvfølgelig ikke bytte igen, selv om det var på bekostning af landsbyens øvrige beboere.

Der var dog flere, der straks solgte deres gård for nogle få hundrede rigsdaler og blev boende i byen.

I sognet var en helligkilde, Vangede kilde, som man havde valfartet til gennem århundreder. I 1709 blev der opstillet en såkaldt blok, dvs en sparebøsse, hvori de kilde-rejsende kunde lægge en gave, som så skulde gå til oprettelse af et hospital i Gentofte. I 1712 blev det overladt præsten i Gentofte-Lyngby at åbne blokken, og i 1738 havde den nye stiftelse sin egen bygning i Gentofte.

Hospitalet var en lang lav bygning langs byens hovedgade, lige syd for præstegården, mellem den og kroen. Her i Gentofte hospital boede Ellens farmor, Anne Sørensdatter fra Teglgården i Ordrup, i sine sidste år, og her døde hun 76 år gammel på Kristi Himmelfartsdag 1771. Da var Ellen 8 år gammel.

Der blev efterhånden bedre plads i byen, for selv om nogle af gårdejerne byggede helt nye bygninger på deres jord, og solgte de gamle bygninger inde i byen, så var der andre, der brød bygningerne ned og flyttede dem ud og efterlod sig en bar tomt.

Der kom dog snart nye folk til, og for Ellen har det været en spændende tid, hvor udviklingen løb meget stærkt.

I 1778, da Ellen var 15 år blev hun konfirmeret som nr.5 på sit hold. Hun var selvfølgelig i hjemmevævet hvergarnskjole, med bredt-hjemmevævet forklæde, og på hovedet havde hun et såkaldt flettetøj, der meget lignede den guldnakkehue, hun senere skulde anskaffe sig. Pandestykket var en guldgalon, pulden var besat med glasperler, og dertil kom en mængde røde silkebånd i et mylder af små læg og en stor silkesløjfe ned ad nakken.

LUNDTOFTE

EREMITAGEN

SORGENFRYD SLOT

LYNGBY

Lyngby
Mose

BOVESKOV

TÅRBAK

Fortunen

Løfthøj

Springdam

Hunde Sø

JEGERSBORG

Jegersborg

Snerthøj

Sølpebjergsø

Hul Sø

Refsgårds Bakke

Smakthøj

Bræskovhus (Smøt (øndehus)

BERNSTORF PALAIS

Løfthøj

Barnshøj

Ordrup Moss

ORDRUP

HVIDØRE

OVERDREY

VANGED

Gjen-
tofte
Sø

GJENTOFTE

SKOVSHOVED
(Egepl.)

Skjoldhøjens

CHARBULTENLUND

OVER-
(Bregnevælde)
DREY

Constantia
Bonna Esperances
Marienlyst

Løfthøj

Ellshøj

Orshøj

Hollerup

Ny Mariendals

Mariendals

EMDRUP

Emdrup

Lundehuset

Tuborgs

Bryggerens Vanghus

Lille Tuborgs

G. V. Vester

Raadmandsgaard

Vanghus

Tyke Klavs Hus

Kilendal

Bagerens Hus

Kilendal

Alle Bagerens Mølle

Store Vibenshus

Store Vibenshus

Lille Vibenshus

Tagenshus

Eggen
ved
BERNSTORF

omtrent ved Aar

1763.

EFTER P. WILSTER

Man brugte dengang en særlig konfirmationsbøn, der begyndte således:

"For dit Aasyn, alvidende Gud, er da nu det hellige Løfte gentaget, som i vor Barndom paa vore Vegne af andre er aflagt ved vor Daab..."

Og så skulde Ellen ud at tjene, for en guldnakke måtte hun have, og den var dyr. Det var professionelle syersker, der broderede disse pragtfulde hatte, der ofte kostede op til 2 års løn for en tjenestepige. Men så holdt den også livet ud.

Som ung pige havde Ellen røde bånd på sin guldnakke, men da hun blev gift, skiftede hun båndene ud med sorte, og syede en guldgalon om huen. Denne guldgalon var tegnet på hendes værdighed som gift kone.

En velhavende gårdmandskone måtte have en guldnakke til fint brug og en sølvnakke til søndag-eftermiddags-gå-i-byen-brug. Fattige koner måtte nøjes med en sølvnakke.

Efter en uheldig traktat med England må Bernstorff gå af som udenrigsminister, og han færdes nu daglig på sit gods i Gentofte, hvor Ellen ofte må have set ham og nejet, når han kørte eller væd forbi. Det var i 1780.

I 1783 opsendte apoteker Mühlenstedt Danmarks første luftballon fra Utterslev mose, en begivenhed som nok kunde tiltrække folk også fra egnen.

Vi ved ikke, hvornår eller hvor, men den unge gårdmand Hans Davidsen i Lyngby kastede sine øjne på Ellen, som næppe har været noget særlig godt parti - steddatter af en skomagersvend, som hun var, og uden forudgående troløvelse efter kongebrev af 18.maj tog hende til ægte i Gentofte kirke den 3.juni 1785.

Ellen var da 23 år, Hans var 28. Lindegården, som han havde købt samme år, var blevet udskiftet i 1777, og jordene var fordelt på 3 steder i bymarken, det største stykke i direkte forbindelse med gården, der således forblev inde i byen. Hans Davidsen døde kort efter.

Nu var Ellen et godt parti, ung enke på en prægtig gård, som tilmed lå centralt i byen, tæt ved kirke og kro, lige overfor gadekæret og dyrenes vandingssted i Mølleåen.

Hun var en kone, som kunde præsentere sin galonerede guldnakke med stolthed i kirken om søndagen.

Vi kan ikke vide, hvor mange bejlere Ellen har givet en kurv, før ungarl Peder Sørensen på Frederiksdal dukkede op. En stout fyr har han sikkert været - bøved hedder det vist på sjællandsk - kroejjer til Søborghus og formentlig samtidig forpagter af Frederiksdal kro, som ejedes af Rasmus Galberg, som selv var møller.

Det har nok været mølleren, der første gang henvendte sig til Ellens lavværge om et eventuelt ægteskab, og så er Peder Sørensen mødt i stadsklæderne med hårhårshat og fint bundet halsklud og har anmodet om hendes hånd.

Brylluppet stod i Lyngby kirke den 2.marts efter indhentet kongebrev af 23.februar. Allerede året efter ved folketællingen 1787 havde Ellen og Peder en lille søn, opkaldt efter Ellens første ægtemand Hans.

De holdt 5 tjenestefolk: Lars Jensen på 22 år, Hans Pedersen på 37 år, Inger Christensdatter på 14, Jørgen Hansen på 17 og Ole Hansen på 11 år. Ellen havde 8 mennesker daglig til bords at sørge for. Der har været en del at bestille, og så var der fødslerne.

Hans var blevet døbt den 10.december 1786, Søren var med i kirke den 27.maj 1790, og da Hans døde, kom den næste den 22.april 1792 også til at hedde Hans.

Den 2.januar 1795 blev Povel opkaldt efter Ellens afdøde far. Endelig den 27.februar 1799 fik Ellens sidste barn i dåben navnet Jørgen.

Fem sønner fødte Ellen Poulsdatter til verden, og selv om i hvert fald de to døde, har hun dog fået en stor efterslægt, skønt hun selv kun blev 40 år gammel.

Den 27.august 1802 kimede Lyngby kirkes klokker ud over det skønne landskab, som Ellen elskede, og hendes sorte kiste blev båret til sit sidste hvilested.

Ane nr.30: probandernes mormors morfar Hans Johannes Nic.Koops.

Et godt stykke oppe ad Elben, men ikke længere end, at en brise fra havet næsten daglig kan friske op i gaderne, og ikke længere end, at selv de største skibe kan gå der op, der, hvor der til alle sider fandtes et stort opland, netop der grundlagde Karl den Store en befæstet by, der skulde holde øje med de undertvungne Sachserne, og samtidig holde Danerne i skak.

Hamborg hed byen, og selv om Danerne brændte den af, dukkede den op igen, for beliggenheden varsimpelthen for god. Og selv om Danerne i perioder havde overhøjheden over byen, trivedes den godt.

Hamborg har altid været en moderne by, til tider næsten for progressiv, og nu og da ovenikøbet revolutionær. Det skyldes naturligvis den evige tilstrømning af folk fra alle sider, der bragte nye tanker og ideer til.

Her blev han født i det indtil da måske blodigste år i Nordeuropas historie, den preussiske Syvårskrigs andet år, 1757. Måske var hans slægt gammel i byen. Der fandtes i hvert fald i 1680erne en Bürgerkapitän Johan Koop i Hamburg, der førte følgende våben: I hvidt skjold et grønt træ på grøn fod, tilhøjre en rød rose og tilvenstre en rød eger vendt mod træet.

Om det nu var ham selv eller hans far, der tog op til Danmark, er uvist. Men det har sikkert været de urolige tider i Tyskland, og den florissante periode i Danmark, der har været afgørende for flytningen.

Jeg vil gætte på, at han er identisk med den Nicolai Kos, soldat ved Prins Frederiks Regiment, der i 1787 logerede i Aabenraa nr.255 i Rosenborg kvarter i København. Han var da 29 år gammel. Desværre findes der ingen mandskabslistes bevaret for dette regiment, så formodningen kan ikke bekræftes. En anden Koops, Heinrich, der ved den tid søgte dansk indfødsret, var også militærperson, så det er vel ikke helt umuligt, at han er den rette.

Faktisk gik det ikke særlig godt for ham. Dengang som nu måtte fremmedarbejderen tage, hvad der faldt for og være glad til. I 1793, da han indbetaler kopulationsgebyr på rådhuset, kaldes han daglejer, men han har fundet den rigtige livsledsager, for da vielsen fandt sted den 6. februar 1793 i Garnisons kirke, er han betegnet som købmand.

Hans brud var også fremmedarbejder. Anna Maria Lange eller Ljungström var svensk og var født ca 1765. Hun var kommet til København o. 1780 og var snart begyndt at ernære sig som klog kone, og det er sikkert hende, der har finansieret mandens borgerskab.

I Københavns borgerskabsprotokol for perioden 1795 - 1804 ses på side 270 følgende indførsel:

"Hans Johannes Nicolai Kops fød i Hamborg vandt Borgerskab at handle med Sukker, Sirup og Caffebønner efter Bevilling af 1. Marts 1793."

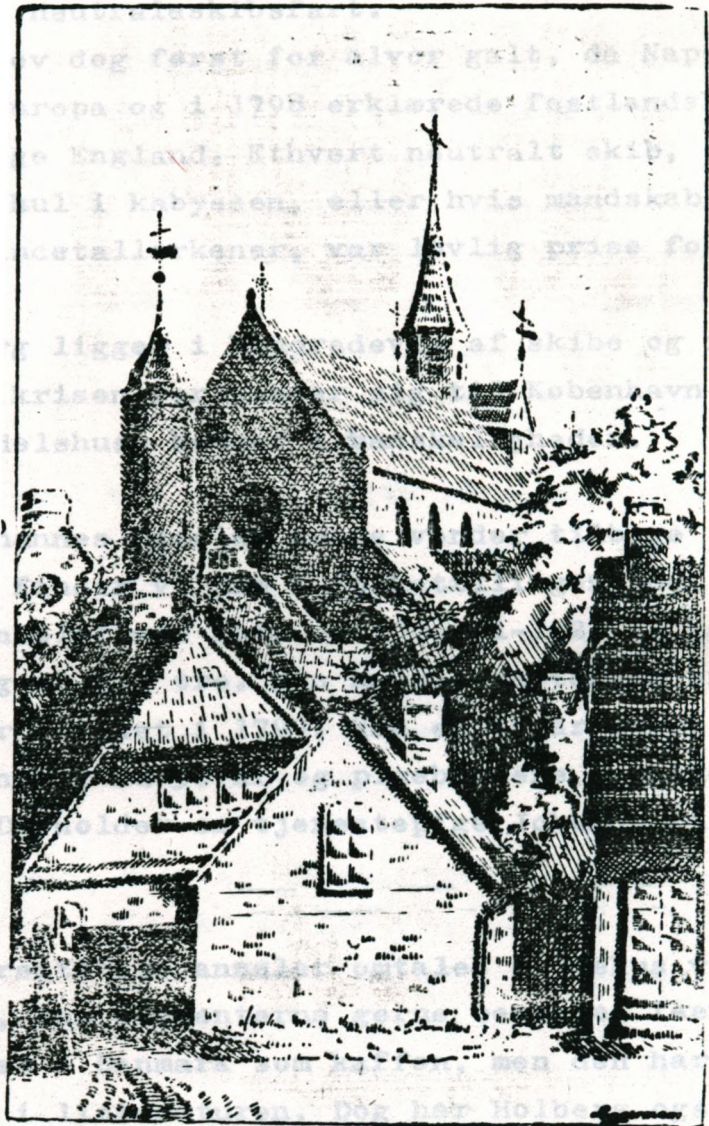
Samme år nedkom hans kone med datteren Marie.

I de finere kredse var kaffedrikning blevet indført i Danmark mådt i 1700årene, men omtales dog allerede i 1669 i Danmarks første avis Den danske Mercurius, som noget næsten ukendt. Holberg var en ivrig kaffedrikker og fortæller i et brev, at han drikker 4-5 skåle om dagen.

Forresten betragtede man både kaffe og te som medicin, og det er da ikke usnadsynligt, at retten til at forhandle kaffebønner også gav ret til at føre andre urter.

Vi ved ikke engang, hvor hans første forretning lå i København, men ret længe havde han den ikke, for den 5. juni 1795 bryder der en voldsom brand ud i København, som på 2 døgn lægger 941 gårde og huse i aske.

Hans og Anna Maria er så blevet husvilde, men ikke rådvilde, for året efter finder vi dem i Haderslev, hvor Hans er blevet mester på sukkerkogeriet på Stadsgrunden.

HADERSLEV

Her fødtes den 30. juni 1796 datteren Margaretha Magdalena, som den 21. juli blev døbt i Vor Frue kirke, Der Haderslebener Dom zu St. Marien.

Her oplyses det, at moderen hedder Anna Maria Liungström, og at hun er født i Malmö i Skåne.

Faddere var: Frau Ratsverwandterin Hiort, Mademoiselle Ambrosius und Herr Amtsverwalter Lorenzen.

Den første europæiske koalition mod det revolutionære Frankrig var begyndt i 1792. England var trådt ind i koitionen i 1793 - og havde derved forvoldt store vanskeligheder for den neutraleskibsfart.

Dette blev dog først for alvor galt, da Napoleon havde besejret Europa og i 1798 erklærede fastlandsblokaden mod det stædige England. Ethvert neutralt skib, som fyrede med engelske kul i kabyssen, eller hvis mandskab spiste af engelske fajancetallerkener, var lovlige prise for de franske kapere.

I Hamborg ligger i hundredevis af skibe og rådner op i havnen, og krisen forplanter sig til København, hvor adskillige handelshuse kommer i vanskeligheder.

Hans Johannes Nicolai Koops vender tilbage til København, og her finder vi ham i folketællingen 1801 den 1. februar i Lavendelstræde matr.nr.100-101-102, en ganske betydelig bolig må man tro. Han kaldes da tehandler, og hans borgerskab er fornøjet i 1799. Han er 44 år gammel.

Hans kone er nu 36 år og pigebørnene henholdsvis 8 og 5 år gamle. De holder en tjenestepige Johanne Birch, som er 24 år.

I universitetets annaler omtales et tehus ved Nicolai kirke i 1689, som studenterne gerne besøgte. Teen er altså lige så gammel i Danmark som kaffen, men den har ikke fået samme omtale i litteraturen. Dog har Holberg også omtalt den, og det synes som om, man drak den af glas på hans tid.

Slaget på reden var en voldsom begivenhed, der satte alle sind i bevægelse. Hans Johannes Nicolai Koops var dog ikke deltager i slaget eller medlem af borgervæbningen.

Kun nogle få måneder endnu skulde han få lov til at leve. Om efteråret 1801 blev han angrebet af en mærkelig kraftesløshed, tilsyneladende uden årsag, undertiden var svækkelsen så stor, at han knap kunde gå, ja næppe sidde oprejst uden at blive afmægtig.

Han blev meget deprimeret og fuld af bange forventninger. Derpå begyndte han at kaste galde op.

Hans kone, der jo havde givet sig af med at kurere på folk, iagttog alt dette med stigende angstelse. Der var ingen tvivl om, at han havde forrådnelsesfeber.

Øjnene blev røde og betændte, og han følte en heftig smerte i øjenhulerne, en stærk hovedpine med svimmelhed og susen for ørerne lagde ham til sengs.

Her klagede han over en smerte omkring maven og i ryg og lænder. Tungen blev først hvid senere gråmt broget og sprukken. Han fik stærk diarrhee og sorte pletter på huden.

Til sidst kunde han ikke tale, men forsøgte med kraftløse hænder at løsne klæderne i halsen for at få luft.

Sygeværrelset kom til at lugte råddent, og vinduerne skulde helst hele tiden stå åbne, og Anna Maria stænkede daglig gulvet og sengen med vinedikke.

Småpigerne fik strenge ordrer til at være musestille, da den mindste støj gav ham hovedpine, og Anna Maria sørgede for at gaden udenfor blev bestrøet med sand, så vognenes rumlen ikke forstyrrede den syge.

Hans Johannes Nicolai Koops blev kun 43 år gammel. Den 15. december 1801 døde han af den nys beskrevne forrådnelsesfeber, og den 19. s.m. blev han begravet på Assistens kirkegård på Nørrebro, fra Vor Frue kirke.

Forrådnelsesfeber var den gamle betegnelse for tyfus, og beskrivelsen af symptomerne er taget fra et samtidigt hus- og skibsapotek.

Ane nr.31: probandernes mormors mormor Anna Maria Ljungström.

Hun blev født omkring ved 1765 i det svenske, men det har ikke været muligt at finde frem til, om det var det ene eller det andet sted, eller hvad hendes pigenavn var.

I sit lille skrift, "Af Lægevæsenets Historie i Københavns Amt" meddeler medicinalhistorikeren Kristian Carøe, at hun skal være født i omegnen af Stralsund i det daværende svensk Pommern, og at hendes efternavn var Lange.

Dette bekræftes af årbogen, "Høiesteretsdomme afsagte i Høiesteretsaaret 1834" samt af den dødsannonce, som blev indrykket af hendes børn i "Kjøbenhavns Adresse=Contoirs Efterretninger" i 1835.

Herimod taler imidlertid flere arkivalier: Garnisons kirkes kopulationsprotokol 1793, der meddeler navnet Jungström; Haderslev Vor Frue kirkes dåbsprotokol 1796, der har navnet Liungström og fødestedet Malmö i Skåne; og endelig folketællingen for Københavns Vester Kvarter 1801, der siger Jongström.

I sit værk, "Gentofte I-III" kalder L.Gotfredsen hende i 3.bind ligeledes med navnet Ljungström, og her bliver vi så stående.

Enten hun nu er fra Stralsund eller fra Malmö, så hed hun i hvert fald Anna Maria til fornavn, og hun kom som ganske ung til København for at søge tjeneste.

Folketællingen 1787 har imidlertid ingen unge piger, der hedder Ljungström eller lignende til efternavn, men et par stykker, der hedder Lange, så vi kan ikke finde frem til hende på den tid.

Carøe mente dog, at hun kom til København allerede o. 1780, da hun bare var 15 år gammel, men hun kan da have set sig lidt mere om i verden.

Hun oplyser selv i 1816, at hun allerede tidligt begyndte at praktisere som klog kone, og efter det vi senere hører, har hun sikkert haft en eller anden uddannelse som bader.

Hun var ikke bademester, men det, det på latin hedder balneoterapeut, idet hun gav terapeutiske bade. Der var en tid, da man ved siden af bartskeererne, som var kirurger, også havde såkaldte badere.

Herhjemme stod det sløjt til med renligheden, men i dele af Sverrig, samt i det finsk-russiske område, var den gamle badekultur stadig levende, og netop det, at hun var bader, viser, at hun må være kommet fra det svenske.

Tidligere havde baderne eget lav i København med fastslåede rettigheder, men faget var ved at uddø, og de sidste badere kunde ikke komme til orde overfor myndighederne, der nu kun regnede med læger og bartskeerere som praktiserende indenfor sundhedssektoren.

Disse 2 kategorier bekæmpede kvaksalveriet med hjælp af myndighederne, og til kvaksalverne regnede de også de tilbageværende badere.

Vi skal senere se, hvordan det gik med Anna Marias praksis som bader.

I februar 1793 kom daglønner Hans Johannes Nicolaus Koops, en født Hamborger, op på rådhuset, det gamle rådhus, som lå mellem Gammeltorv og Nytorv, for at betale kopulationsgebyr, så han kunde gifte sig med sin udkårne.

Og den 6. februar førte han Anna Maria til alteret i Garnisons kirke på St. Annæ plads. Han kaldes da købmand, og der er næppe tvivl om, at hun har finansieret det købmandskab.

Borgerskab fik han den 1. marts til at handle med sukker, sirup og kaffebønner. Det sidste var i hvert fald en luksusvare, da der i 1783 var kommet en forordning, der forbød den danske almue at drikke kaffe. Det var altså kun det bedre borgerskab, der havde lov til denne nydelse.

Forresten måtte folk selv riste og male deres kaffe, det var de hele bønner, der blev forhandlet i forretningen.

Anna Maria var nu kommet i gode og passende omstændigheder, og det var godt nok, for nu strammede nettet om de kloge folk.

I 1793 nedkom Anna Maria med en lille pige, som kom til at hedde Maria. Vi ved bare ikke, hvor familien boede, eller hvor barnet blev døbt.

Og så kom den kongelige forordning, som senere skulde bringe Anna Maria i vanskeligheder.

"Forordning angaaende Straf for Qvaksalvere, hvilke, under Navn af kloge Mænd eller Qvinder, paatage sig at helbrede Sygdomme iblandt Almuen, uagtet de ere aldeles ukyndige i Lægekunsten, og de, ved uretteligen anvendte Medicamenter, ødelægge de ulykkelige Menne-skers Sundhed og Førlighed, der ere saa eenfoldige at søge Hielp hos dem, og underkaste sig deres Kuur, med videre Forholdsregler, til at afværge, standse og læge smitsomme og andre Sygdomme.

Friderichsberg Slot den 5te September 1794. C.7."

Anna Maria og hendes mand fik andet at tænke på, og det gjorde både kongen og kronprinsen også.

Når forordningen er skrevet på Frederiksberg slot, er det fordi Christiansborg brændte den 26.februar, og kongefamilien måtte finde andre steder at bo.

Det var ganske vist midt i den florissante periode, og velstanden strømmede til landet, men risikoen var blevet større, og selv konvojpolitiken var nu blevet en farlig affære. Alligevel var det et chock, at det pragtfulde monument over enevælden, som Christiansborg var, gik op i luer. Men det skulde blive værre.

Forsommeren 1795 var både varm og tør, og byens brandmajor J.P.Boye Junge var taget ud på sin sommerbolig på Gl. Kongevej for at nyde det gode vejr, da der den 5.juni kom ridende bud om eftermiddagen, at der var udbrudt en større brand på Gammelholm. Man må formode, at det har været selv-antændelse i nogle kulbunker, i hvis nærhed branden først blev opdaget.

Det blev snart klart, at Dellehavens oplag, hvor ilden var, ikke kunde reddes, så man koncentrerede sig om at redde Holmens hovedmagasin.

Ingen frygtede endnu for byen, da der dengang var en kanal mellem Gammelholm og resten af byen, den nuværende gade Holmens Kanal.

Imidlertid blæste det kraftigt op, og snart var der tale om en storbrand, kun smedjen, den nuværende Holmens kirke, blev reddet. Hovedmagasinet gik op i flammer, og så fik ilden fat i sejlmagasinet, hvorfra brændende lærredsflager blæste ind over hovedstaden.

I det stærke solskin var det svært at følge gnisternes flugt, men klokken halvseks opdagede man, at det røg fra en lille tagrytter på Nicolai kirke. Snart bredte ilden sig, og den mægtige kirke med de uerstattelige kulturskatte stod i lys lue. Ved halvnitiden styrtede det store spir ned over et hus i Kirkestræde. Et øjeblik efter stod alle huse omkring kirken i flammer.

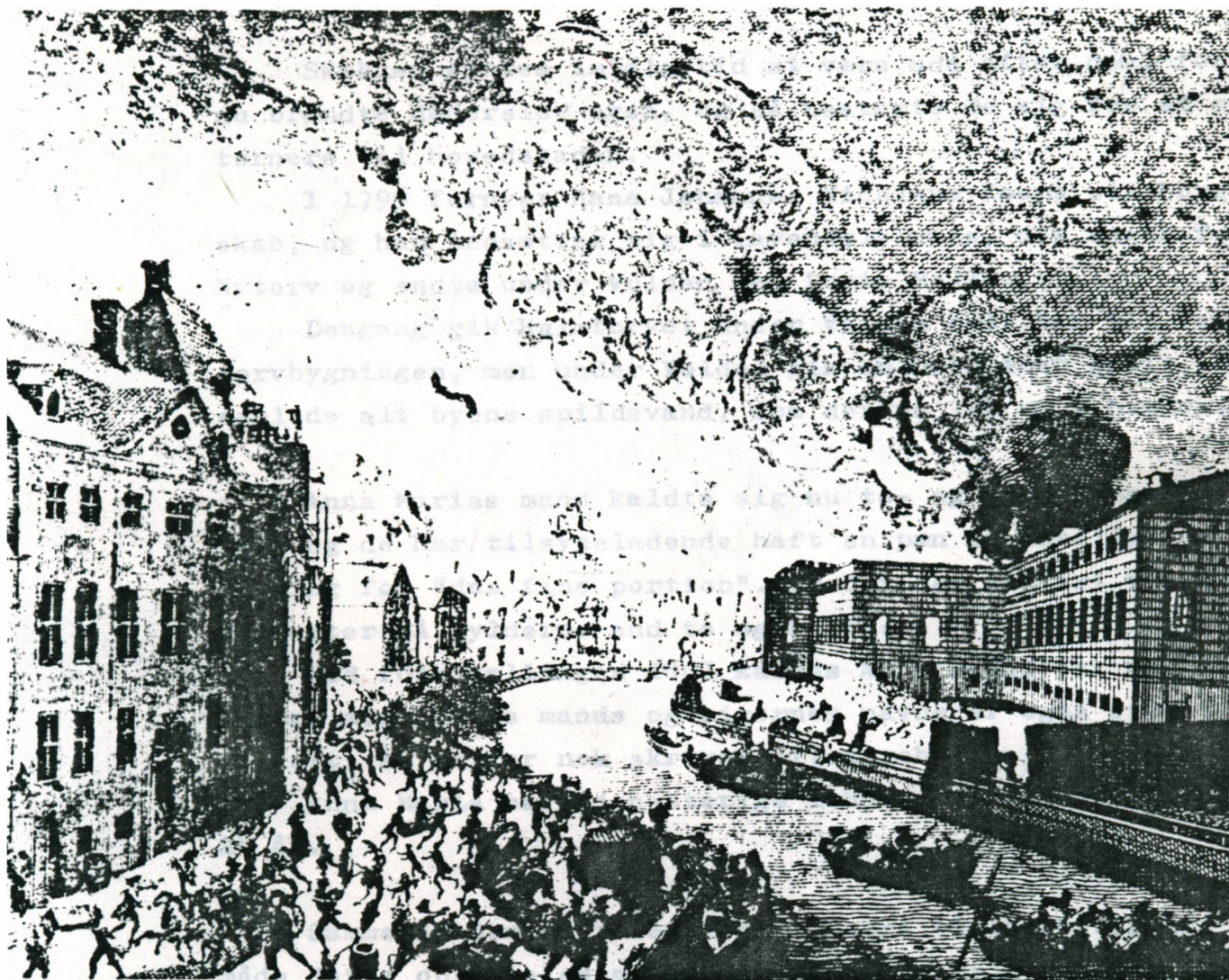
Der blev nu en sanseløs, almindelig flugt fra kvarteret, der hæmmede slukningsarbejdet i høj grad. Gaderne opfyldtes af flygtende beboere og deres vogne. Alle tænkte bare på at redde sit eget, og selv hestene for brandvognene blev spændt fra, for at blive brugt til den hovedkulds flugt fra ilden.

Man fik alligevel held til at standse ilden ved Vingårdsstræde og Østergade, men nu vendte vinden, og ilden begyndte nu sin ubønhørlige fremmarch over en bred front mod Strandkvarteret, hvor kampen stod fra hus til hus i et fortvivlet forsøg på at begrænse katastrofen. Alt forgæves.

Lørdag morgen var Strandkvarteret en rygende tomt. Kun nogle få huse var reddet, bl.a. det nuværende kulturministerium. Om formiddagen vendte vinden igen og nu kom nye kvarterer i farezonen, og man måtte se Frue kirke truet.

Lørdag eftermiddag nåede ilden Gammeltorv og kort efter brændte rådhuset. Nu kunde brandmajoren ikke mere. Han havde været på benene i næsten 30 timer, og han var 60 år og reconvalescent. Alt blev nu panik, og slukningsbestræbelserne gik i opløsning.

Ved en vældig anstrengelse blev Frue kirke reddet, men så løb ilden ellers helt igennem til Nørrevold, hvor den

Branden i 1795.

døde af mangel på næring. Tabene var forfærdelige. Over 900 gårde og huse var brændt ned til grunden og 75 var beskadiget. Hele byen var uudholdelig varm i lange tider, og lugten var frygtelig.

Ved denne lejlighed er Anna Maria og hendes lille familie blevet hjemløs, og de søgte bort fra den hærgede hovedstad, til et andet hjem og et nyt udkomme.

Vi finder dem helt ovre i Haderslev i sommeren 1796, da de har en lille pige over dåben. Hun var født den 30. juni, og den 21. juli blev hun døbt Margaretha Magdalena Koops.

Hans Johannes Nicolaus Koops kaldes her "Meister bei der Zuckersiederei, auf Stadtgrund sieselbst".

Skæbnen syntes imidlertid at være ude efter dem, for nu brændte Haderslev også, og så bestemte de sig for at returnere til hovedstaden.

I 1799 fornyer Hans Johannes Nicolaus Koops sit borgerskab, og han nedsætter sig i Lavendelstræde, der udgik fra Nytorv og endte under Volden ved Lucie Mølle.

Dengang gik Halmtorvet under Volden helt hen til Vartorvbygningen, men under Volden gik en bred åben grøft, der samlede alt byens spildevand, som derfra løb ud i havnen.

Anna Marias mand kaldte sig nu te- og porcellænshandler, og de har tilsyneladende haft en pæn og anselig forretning for "den fine portion". Og der har sikkert været andre urter på hylderne end te og kaffe.

Ved folketællingen 1801 kaldes Anna Maria for Jongstrøm, men hendes mands og pigernes navne er også stavet forkert, så det er nok skrevet efter gehør.

Anna Maria har tjenestepige i huset, Johanne Birch på 24 år.

Samme år demonstrerede englænderne på overbevisende måde deres opfattelse af havenes frihed. Hele foråret var byen, ja hele landet blevet finkæmmet for dagdrivere og subsistensløse, derskulde hjælpe med at sætte flåden i en sådan stand, at skibene i hvert fald kunde slæbes ud på reden. Mangen brav husfar på afveje er nok kommet med i farten, når der var razzia på et værtshus.

Det år blev Anna Maria alene med børnene. Hendes mand gennem 8 år, Hans Johannes fik tyfus og døde den 15. december og blev begravet lørdag den 19. i jord til 2 rigsdaler. Han blev bare 43 år gammel.

Nu var Anna Maria enke og som sådan kunde hun drive sin mands forretning videre på hans borgerskab, og hun opnåede mands myndighed og rådighed over sit bo.

Det var en voldsom tid. Anna Maria havde oplevet Christiansborg slots brand, Københavns brand og slaget på reden, og nu kom dertil en ny trussel.

I 1807 begyndte det at trække sammen. Adskillige store engelske flådeafdelinger sejlede ned gennem sundet, men på et vist tidspunkt blev man klar over, at hele Sjælland var i belejringstilstand, og efter forgæves forsøg på at få de engelske forhandlere til at afstå fra deres krav om udlevering af flåden, måtte man den 16. august se de engelske tropper under ledelse af general Cathcart gå i land i Vedbæk.

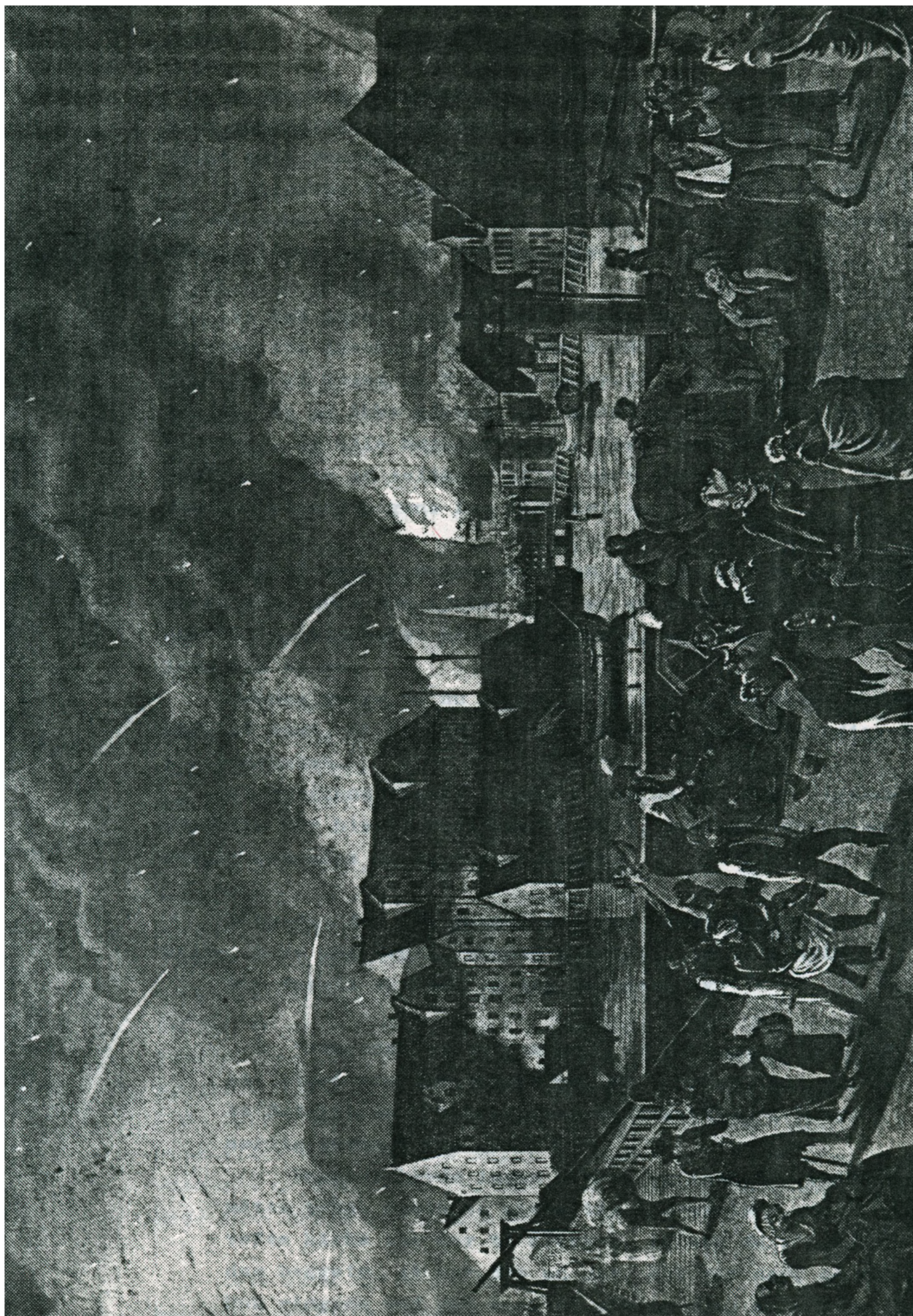
30.000 mand blev landsat, og snart var hovedstaden indesluttet. Bag voldene var man stort set rolige. Hvad kunde disse frække Englændere gøre en stor velbefæstet by? - det skulde man snart få at se.

Anna Maria havde ikke ret langt til den gamle Langebro, og hun og hendes pigebørn har nok været blandt de første, der er flygtet over denne i sandhed lange, men også smalle træbro, der førte over til Christianshavn.

Hun har været rystet, og de små piger har klynget sig til hende i rædsel over det, der skete for deres øjne. De var 11 og 14 år og modtog i disse forfærdelige døgn, indtryk, der varade hele livet.

Anna Maria har muligvis hjulpet, hvor hun kunde. Hun har vel ikke for ingenting været klog kone siden sin ungdom.

Bagefter er de så vendt hjem og har måske fundet deres hjem plyndret. Det var imidlertid ikke ramt af nogen bombe, og kvarteret rundt om var også intakt.

Disse begivenheder førte imidlertid også til, at det blev vanskeligt at skaffe te og kaffebønner, og i det hele taget alle oversøiske varer.

Alligevel fortsatte Københavnerne at leve det søde liv på ruinerne. Iøvrigt klarede man sig med suorogater, og man vendte tøjet og syede det om efter det nyeste snit.

Vi ved ikke, hvornår Anna Maria og hendes piger er flyttet fra Lavendelstræde, men i 1811 nævnes madam Koops som ejer af huset på Vesterbøld nr.72 i indkvarteringsmandtallet. Vi må ikke glemme, at København hele tiden var garnisonsby, og alle husejere måtte være rede til at modtage indkvartering af soldater eller officerer, hvad der ofte var til alvorlig gene for familielivet.

Det må være statsbankerotten i 1813, der berøver Anna Maria alt, hvad hun ejede. Det var en meget hård kur, den enevældige statsmagt her gennemførte, men Anna Maria var ikke til at kue.

Hendes døtre er nu 17 og 20 år gamle, og måske er det ikke så dumt, at få dem fjernet lidt fra det letsindige liv i hovedstaden.

Vi genfinder hende i 1814 i Vangede by, der ligesom Gentofte var blevet udstykket i 1765, hvorpå befolkningen straks begyndte at skifte karakter.

Vangede, der fra gammel tid var kendt for sin hellige kilde, blev dog aldrig mondæn som Gentofte og Lyngby.

Dan Turell skriver om sin barndoms by:

"Vangede var en bondeby, en fattigby kendt for sit store brændevinsforbrug, en lilleby, som man kaldte Sutskobyen i omegnen, fordi ingenting i Vangede gik særlig fornemt til...

Vangede havde ingen kirke, og folk fra Vangede måtte bruge Gentofte kirke til begravelser, og i Gentofte kirke var der to klokker, og når de ringede med dem begge, så var det en rig, der var død, og når de kun ringede med den ene, så vidste man, at det var en

fattig. Og i Vangede kunde man høre dødsringningen tværs over Gentofte Sø og Lyngbyvejen, og når fattigklokken ringede, så tog man huen af, for så vidste man, at det var en af vore."

Sådan var det altid. Vangede bys jorder var ringere end resten af egnen, og bønderne her kom ikke til at spinde noget guld, men det gjorde Anna Maria til gengæld.

Inden Kirsten Pils kilde blev det store trækplaster for Københavnerne, var det kilden i Vangede, der var deres foretrukne og mest besøgte helligkilde. Det var til den man rejste i kildetiden, hvor Nørreport stod åben hele natten, og det er overvejende sandsynligt, at det er den Holberg har haft i tankerne, da han skrev sin komedie, Kilderejsen.

Det var således et traditionsrigt sted, Anna Maria her havde valgt at slå sig ned, et godt sted for en klog kone, der til dels skulde leve af folks overtro.

Allerede dengang var Vangedes betydning dog stærkt på retur, og den bøsse, der var opstillet til indsamling af midler til fordel for Gentofte hospital, gav kun skuffende resultater, men Anna Maria kunde ikke godt klage.

I 1815 foreligger der en ansøgning fra hende til Sundhedskollegiet i København, hvori hun beder om tilladelse til at kurere for gigt, krampeslag, ledsætning og benbrud.

Der eksisterede faktisk dengang en lov, der tillod folk at praktisere indenfor nærmere fastsatte rammer, når de kunde påvise en vis erfaring i førstehjælp og brug af visse husråd. Der var jo nemlig en fortvivlende mangel på læger, og disse kunde slet ikke nå rundt til hele deres distrikt.

Dertil kom, at de jo ikke var særlig gode. Videnskabens stade var ikke for højt. Vi skal senere se, hvad man udsendte af buletiner fra det Sundhedskollegium, som anklagede Anna Maria for kvaksalveri.

Også Anna Maria havde et stort distrikt, for sammen med sin ansøgning, indsendte hun en del attester, der viste, hvor udbredt hendes praksis var.

Allerede i 1814 havde hun fået tilladelse til at forsøge at helbrede et par blinde. Først var det en blind dreng, senere en blind kone. Begge forsøg var mislykkedes, men som det gik skrædderen, der påstod, at han kunde løfte 2 tønder korn på en gang, og som så blev beundret, fordi han var "lige ved", så var Anna Maria også blevet kendt for sine forsøg, og nu i 1815 havde hun attester fra Buddinge, Lyngby, Husum, Nyholte, Utterslev, Usserød, København; og læge Randrup i Lyngby, der dog kun anbefaler hende til at give lavement.

Sundhedskollegiet meddelte imidlertid, at hun engang havde behandlet en kvinde i København for gigtsmerter, endskønt hun led af kræft i underlivet.

Behandlingen havde været varme bade og indgnidning af underlivet med enebærolie. Kort efter var kvinden død, og nu kunde man konstatere, at det var kræft, hun led af.

Anna Marias ansøgning blev derfor afslået.

Dette vise råd, Sundhedskollegiet, der var så klogt med hensyn til madam Koops' kvalifikationer, udtalte i 1808 følgende forklaring på dødeligheden i København: den ualmindelig kolde vinter og de høje priser på godt øl, specielt for børnedødeligheden på Fødselsanstalten: den ringe rekruttering af raske mødre fra landet.

Formanden for Sundhedskollegiet mente, at fnat var en indvendig sygdom, der slog ud, og at man ikke måtte behandle den, da den så vilde slå ind.

Samtidig kunde man i almindelige populære Hus- og skibsapoteker læse, hvad man fornuftigvis skulde gøre mod denne ubehagelighed.

Man kunde remse en masse andre eksempler op på videnskabens daværende lave stadi, men ikke desto mindre var de gode læger lige så arrogante i deres selvoverturdering, som lægevidenskaben er idag.

Så næste år forsøgte Anna Maria sig igen med et nyt andragende, hvori hun fremfører nogle af sine talenter.

Hun anfører, at hun ikke er uøvet i simple kirurgiske operationer og udvortes midler, hvorved hun havde hjulpet mange; særligt søgte hun dog om at få lov til at behandle syge med et dampbad med fordelende urter, hvori hun var øvet fra sin ungdom, og hun fremhævede, at hun ved læsning og lang erfaring var i stand til at bedømme, om det kunde være gavnligt for den syge.

Hun anmodede om, at der måtte blive sat en fast takst for sådanne bade, alt efter om de blev anvendt i hendes eller den syges eget hjem: badet varede 24 timer.

Vi får her klar besked om, at hun faktisk er uddannet bader, en bestilling, der ellers nu er uddød i Danmark. Begrebet "fordelende urter" er godt kendt idag. I Axel O. Hansens meget efterspurgte bog: Helbredelse, kan man i 1. bind side 151 finde følgende forklaring:

"Nr.37: fordelende urter.

Bukkeblade, humle, pebermynte, kamille, lavendel og merian, lige dele af hver. Disse urter kan anvendes i alle tilfælde, hvor det drejer sig om tørre natomslag; kan også i alle tilfælde, hvor man er i tvivl, bruges til at opvide varme omslag i.

De kan også i mange tilfælde drikkes som te."

Denne bog, som haves på Statsbiblioteket, er til stædighed udlånt, og man må ofte vente længe, da der kan være ekspektanceliste på den.

Anna Maria kendte altså også disse urter og brugte dem.

Sundhedskollegiet udtalte i sin visdom, at varme bade i adskillige tilfælde kunde være meget skadelige. Vi skal huske, at det nittende århundredes største opfindelser, hygiejnen og den friske luft, endnu ikke var kommet frem.

Enkemadammen måtte derfor ikke behandle alle og enhver med disse bade, men kun give dem efter lægeordination, og på den betingelse fik hun tilladelsen den 19. marts 1816.

Samme år solgte hun sit hus i Vangede og købte Gentofte kro for 21.000 rigsdaler.

Det lyder helt fantastisk, at hun skulde kunde spare 21.000 rigsdaler sammen på 2½-3 år, men vi må nok regne med, at det var seddelværdi. Kurserne svingede det år mellem 750 og 555, så taget som et gennemsnit har det vel svaret til en pris på 3500 rigsdaler sølv.

Men det vil sige, at Anna Maria har kunnet lægge mere end 100 rigsdaler sølv tilside hver måned. Også på det område var den gode madam Koops en klog kone.

Når man kom sydfra til Gentofte, lå kroen på højre side af gaden lige før kirken. I nord var den sammenbygget med regimentsmedens hus og mod syd med Maltegården, der i 1770 blev *indlemmet i kroen.*

Det var en arvefæsteejendom under Bernstorffs gods, og der har sikkert været pålagt kroen en afgift til godset.

I Landsarkivet for Sjælland findes en synsforretning af 1772 i anledning af brandforsikringen, og her følger den detaljerede beskrivelse af kroens bygninger:

"Stuebygningen var af Mur og Bindingsværk, 16 Fag lang og 4 dyb. Bygningen havde Rørtag. Den rummede 1 Kammer, 2 Stuer og 1 Bryggers med aaben Skorsten, og 1 Maltkølle.

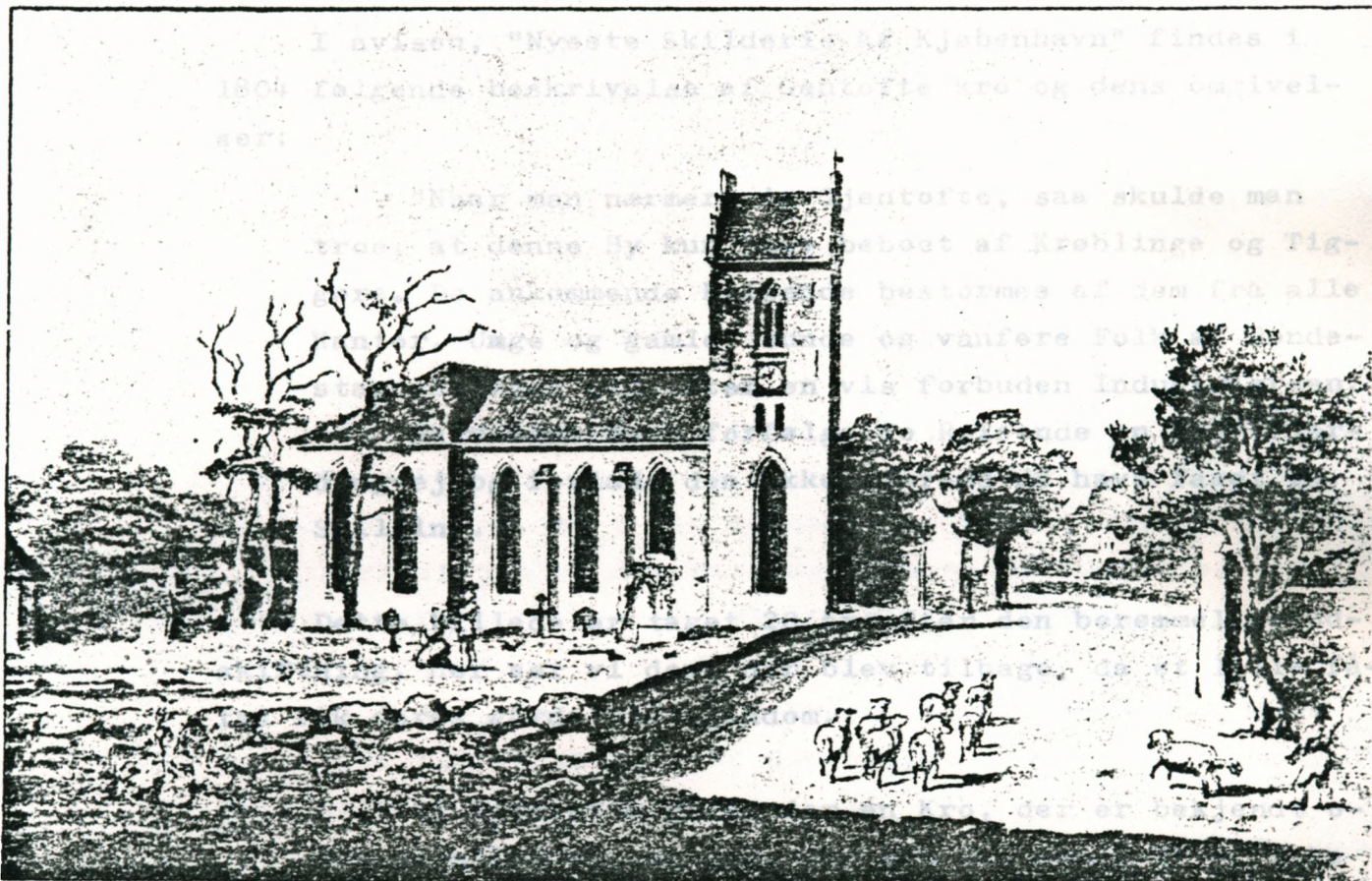
Der nævnes en Indkørsel og et Materialehus. Der var en Kælder paa 3 Fag under Huset. I Værelserne var der to Jernbilæggerovne og i den ene Stue var der Brædegulv. Vurderingssum 960 Rigsdaler.

Der var endvidere en Bygning, 9 Fag lang og 3 Fag dyb, indrettet til Bageovn og Køkken med aaben Skorsten, et Spisekammer, et Kammer og en Rullestue, ligeledes Bindingsværk. Vurdering 270 Rigsdaler.

Saa var der en rørtækket Bindingsværksbygning, 6 Fag lang og 3 dyb til Lo, Lade, Hestestald og Vognskur vurderet til 120 Rigsdaler.

Et Bindingsværksfaarehus med Straatag 2 Fag lang og 1 dyb - til 10 Rigsdaler.

I Gaarden en Brønd opsat af Tømmer med Vinde, og saa var der 36 Fag Plankeværk.

Tegning.

Gjentofte Kirke (1820erne).

Tilh. Overretssagfører Ole F. Olsen

Kromanden (i 1772) havde tillige et nybygget Hus lige ved, en Bygning af Mur og Bindingsværk, 8 Fag lang og 4 dyb, med Rørtag, rummende 2 Stuer, 2 Kamre og 2 Køkkener med aabne Skorstene og 2 Tørrehuse. Der var 2 Bilæggerovne, og Stuernes Træværk var malet med Perlefarve. Dørene var 2 halve Porte med Beslag. Dette Huses Gaard og Have var indgægnat med 43 Fag Plankeværk af bedste Slags, Vurdering 530 Rigsdaler.

Af Brandslukningsmateriel nævnedes 1 Haandsprøjte, af Træ, 6 Brandspande af Læder, 1 Brandstige og 2 Brandhager.

Til Kroen laa en Tønde Land Markjord."

Sådan var de herligheder Anna Maria Koops købte i 1816, Men lad os se, hvordan byen og kroen tog sig ud for den rejssende. Den var, som vi har set en trefløjet gård med indkørsel gennem hovedbygningen, der havde facaden til bygaden.

Foruden krohold, måtte Anna Maria også drive høkerhandel og Gæstgiveri. Hun har sikkert også selv brygget sit øl.

I avisen, "Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn" findes i 1804 følgende beskrivelse af Gentofte kro og dens omgivelser:

"Naar man nærmer sig Gjentofte, saa skulde man troe, at denne By kun blev beboet af Krøblinge og Tigere. De ankommende Reisende bestormes af dem fra alle Kanter. Umge og gamle, sunde og vanføre Folk af Bondestanden lægge sig efter en vis forbuden Industrigreen.

Halvnøgne Børn forfølge de Reisende en halv Fjerdingvej og forlade den ikke, førend de have faaet en Skilling. - "

Dette billede er taget 20 år efter den berømmelige udskiftning. Her ser vi dem, der blev tilbage, da et lille fåtal fik deres gårde til ejendom.

"I Gjentofte gives der en Kro, der er bekjendt over hele Landet, og den, der kom til denne By og ikke tog ind i Kroen, vilde begaae lige saa stor en Sottice, som den, der kommer til Paris og ikke vil see dets Mu-

seum, eller til Kjøbenhavn og ikke vil see dets Nationaltheater paa Vesterbro. - Jeg gik altsaa ind i Kroen.

Hvilken Luft kom mig ikke her i Møde, da jeg traadte ind i Stuen! En Physiker havde her haft Leilighed til at udfinde en ny Gasart, og en Ægypter til at udruge Kyllinger.

Dersom Krostuen havde været en Ballon, saa kunde den gaaet i Veiret af sig selv."

Danmarks første luftballon var blevet opsendt i 1783 over Utterslev mose, så avisens læsere var klar over, hvad der her menes.

"Alt dette uagtet blev der her dog drukket, spillet og politiseret ganske drabeligen. I det korte Pusterum, jeg var her, hentede Kjelderpigen utallige Kruse Gammeløl og utallige fløre Sopkener.

Jeg placerede mig paa Bænken og havde her Leilighed til at høre en vigtig politisk Discours. Disputanterne bestode egentligen af to Bønder og Opponenten var en Tydsk Skorstensfejersvend fra Hohenlohe. Berlingsavisen laae paa Bordet som en Lovbog i Retterne.

Stridspunkten angik egentligen Hannovers Besættelse af de Franske."

På den tid kostede en Sopken brændevin 2 skilling, almindelig Godt-øl kostede 2 skilling potten og tyndt øl 1 skilling potten.

Jeg er sikker på, at Anna Maria, der kendte til renlighedens betydning, har sørget for, at luften i krostuen er blevet bedre end i den ovenanførte beskrivelse.

Forresten blev det mere og mere et udflugtssted for Københavnerne og mindre og mindre et tilflugtssted for de lokale beboere.

Den jord, der hørte til kroen, blev anlagt som have, og i 1834 får vi oplyst, at den årlige afgift til godset er 50 rigsdaler, for hele herligheden.

Men ved den tid er enkemadam Anna Maria Koops ikke mere besidder af kroen.

I 1817 måtte Anna Maria udrede medgift til sin yngste datter Margaretha Magdalena, som på det tidspunkt var hjemme på kroen. Hun blev gift med en søn af gårdejer Peder Sørensen i Lindegården i Kgs.Lyngby, Povel Pedersen, som var kroejer på Søborghus kro, og som havde ændret sit navn til en mere bymæssig form, Paul Petersen.

Brudgommen var kun 22 år og forældreløs, bruden var 21, og havde kun sin mor, men de kom godt i vej med kroen.

Vi ved ikke, hvordan det gik med Maria Koops, som det år var 24 år gammel, men endnu i 1824, da hun var passeret de 30 år, var hun ugift, og boede på kroen hos sin mor.

Det blev en lang periode Anna Maria kom til at tilbringe i Gentofte kros lokaliteter. Fra 1816 til 1830 var madam Koops et af egnens kendte ansigter, og der har daglig holdt vogne fra det halve Nordsjælland udenfor kroen med patienter til den kloge kone.

Det har sikkert været sådan, at datteren Maria har taget sig af krogæsterne.

Vi må tro, at det har været ikke bare en travl tid, men også en lykkelig tid. Margaretha Magdalena i Søborghus fødte en hel flok unger, og Anna Maria har været en interesseret bedstemor.

Børnebørnene har nok moret sig over Bedstes svenske dialekt, for lidt har der nu nok været tilbage trods de mange år i Danmark.

En værdig matrone har hun været, Anna Maria, med sit hvide hovedtøj og sine kniplinger, og en solid indflydelse har hun haft på arvepræget hos sine efterkommere, for hendes ^{to}tipoldebørn, de 2 fremragende gymnastik- og svømmepædagoger Ingeborg og Magdalene Paul-Petersen, der førte vore svømmepiger frem til verdenseliten, var begge hendes udtrykte billede.

Det tunge værdige ansigt, vi ser på omstående portræt, gik igen hos disse 2 energiske damer.

I svatre Ingeborg og Marial... begge
den kongelige fortjens... Inge-
borg for sine dygtige svende... sine man-
ge gymnastikpiger. Det er Ingeborg... ligner
begge i forbløffende grad disse... Koops.

De 2 søstre Ingeborg og Magdalene Paul-Petersen, som begge fik den kongelige fortjenstmedalje i guld med krone, Ingeborg for sine dygtige svømme piger, Magdalene for sine mange gymnastikpiger. Det er Ingeborg med hat, men de ligner begge i forbløffende grad deres tipoldemor, madam Koops.

Der havde været andre kloge folk i Københavns amt, før Anna Maria kom til. Degnen i Søllerød, Nikolai Gottschalck Müller, praktiserede således i næsten 40 år, fra han i 1761 blev kaldet til degn og til han døde den 8. januar 1800.

Han havde bl.a. en fast kontrakt med mølleåens værker, Ørholm, Rådvaddam, Stampen og Strandmøllen, samt med grevinde Schulin på Frederiksdal, hvorved han havde over 100 rigsdaler om året.

I 1788 blev der ansat en distriktskirurg Kongsted, der straks anmeldte Müller, der imidlertid arbejdede i nært samarbejde med livmedicus Jensenius. Sagen faldt naturligvis, men senere blev han igen anmeldt, for der var aldrig fred for kvaksalvere.

I Lyngby sad i mange år en barber Daniel Corfitz, der ved siden af sit faste erhverv praktiserede blandt de fattige for lidet eller intet som klog mand.

Også han blev anklaget - af læge J.A.Münster, der i 1798 havde nedsat sig som læge i Lyngby - men han slap for videre tiltale og fik bevilling til at årelade, kopsætte, sætte igler og yde nødhjælp, til en autoriseret læge kunde komme til. Daniel Corfitz døde 5. oktober 1802.

Hele landet var meget tyndt besat med autoriserede læger og kirurger, og disse var alt for dyre for menigmand, så man gik hellere til den kloge mand eller kone.

Dette vakte naturligvis vrede og jalousi hos de lærde, og Anna Maria blev da også anklaget flere gange

Vi har set, at Kongsted blev distriktskirurg i 1788, hvor han tog bolig i Ballerup. J.A.Münster blev afløst i Lyngby i 1809 af læge H.A.Randrup, og ved dennes bortflytning i 1818, blev der oprettet et distriktsmøddikat for Lyngby og omegn med en løn af 200 rigsdaler om året, og dette blev besat af C.Leth, der i 1825 blev afløst af T.C.Mürer.

Bortset fra Amager, der havde både kloge mænd og en kirurg, var der ikke andre læger eller kirurger i Københavns amt i den tid, Anna Maria praktiserede der.

Derimod var jo København godt forsynet med læger efter den tids forhold.

Anna Maria, madam Koops, har sikkert ikke bare taget imod patienter hjemme på kroen. Hun er sikkert ofte taget ud i vogn til sine patienter, og lokalt i byen har hun nok også aflagt visitter, ikke mindst hos barselkoner.

Vi ved ikke, om hun har praktiseret som jordemor, men selv uden det, er hun sikkert blevet tilkaldt til alle barselstuer. Følgende barselstuedigt er fra 1809, her noget forkortet.

"Naar vore Koner kun faaer Bud
fra Maren eller Inger,
De da, som gammel Hørs for Skud
Og Haaresvøben, springer.

Da bliver de saa let paa Fod,
Begynder saa at rende,
At, kommer dem et Barn imod,
Det løbes over Ende.

Thi naar til Barselhuus de maae,
Som sandseløs de bliver,
Og som de skulle Kaalden faae,
Saa ryster de af Iver.

Strax Huen rives af i Hast,
Og Hovedtøy opledes,
Paa Pigen kaldes: Kom, kom fast!
Her maae ej længe redes.

...

Har du seet nogen gaae forbi
Af Koner, som du kiendte?
"Ja vist, vor Moer! jeg troer, vel ti,
"De ikke gik, men rendte."

...

Og skiønt død er almindelig
I hver Mands Huus og Boelig,
At Konen altid klager sig:
Snart sover hun ei roelig.

Snart troer hun, hun er lever groet,
Har ondt i Ryg, i Lænder,
I Laar, i Liv, i Been, i Fod,
I Hoved og i Tænder.

Men naar de skal til Barselhuus,
Jeg ingen har hørt klage;
Men vel har seet, at de en Ruus
har slæbt med sig tilbage.

I 1830 solgte Anna Maria Gentofte kro til handelsfuldmægtig Ole Ferdinand Olsen. Måske har hun fået sin ældste datter gift, og har nu følt, at det blev for meget, at passe både kroen og badevæsenet.

Hun var jo nu midt i 60erne, og kunde nok trænge til at trappe lidt ned.

I Sct. Annegade på Christianshavn fandt hun et hus, der passede hende. Det var matr.nr.276, der lå på venstre hånd, næst efter hjørnet, når man kom fra Prinsessegade mod lille vold. En pæn og præsentabel ejendom, men lige overfor lå en karre af de elendigste lejeboliger, tæt sammenbygget og uhyggeligt overbefolket.

Hun var tilsyneladende stadig i fuldt vigør, og hun fortsatte sin badeforretning på den nye adresse, indtil hun i 1834 blev sat under tiltale for uagtsomt manddrab, en anklage, der dengang kunde have ført til dødsstraf, hvis den havde kunnet bevises.

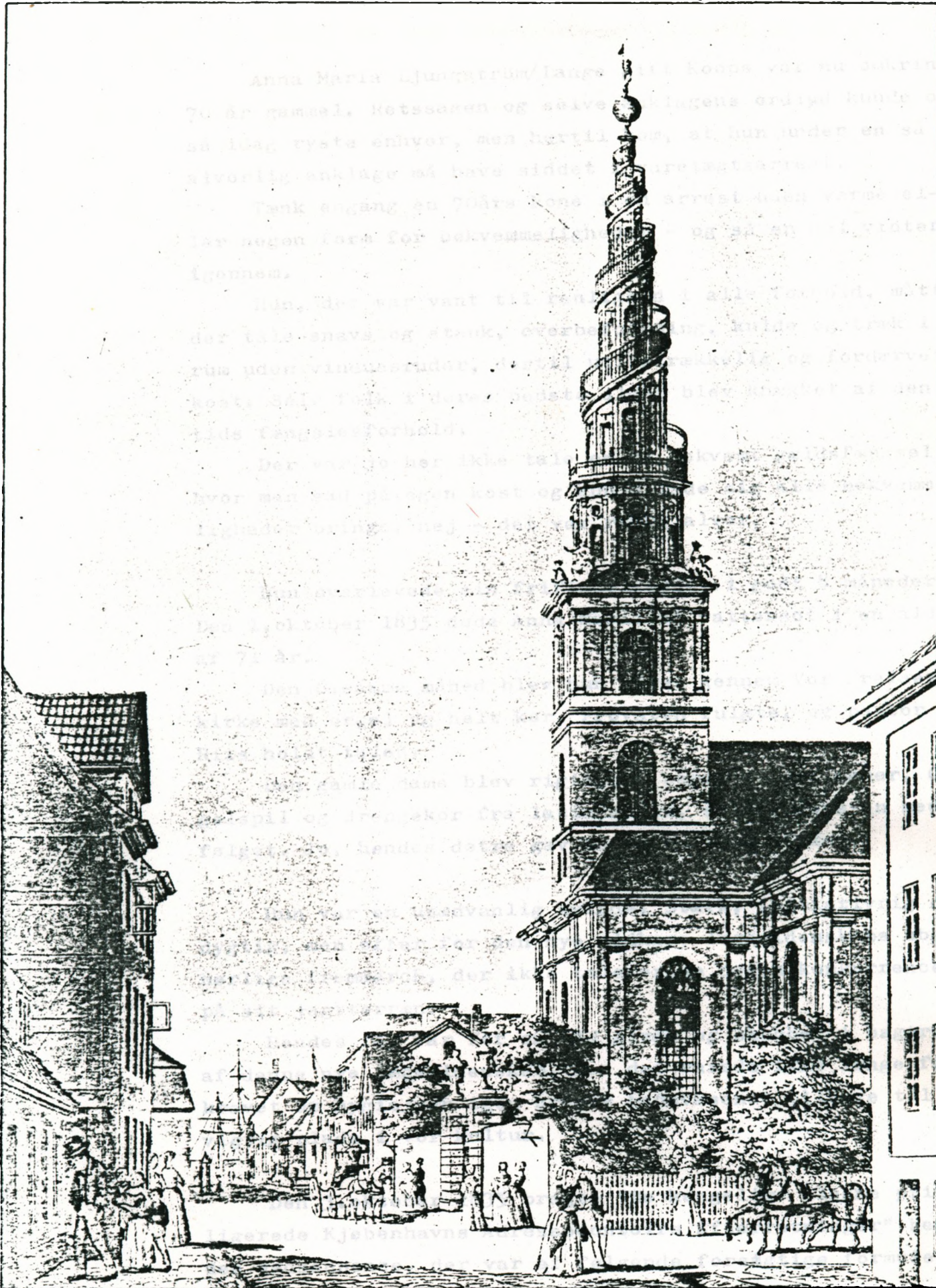
Anklagen, der blev fremsat af Stadsfysikus, hovedstadens højeste lægelige myndighed, lød i sin fulde udstrækning på - uberettiget lægepraksis, særlig for at have ordineret stikpiller og børnepulver - og for ved et dampbad at have forvoldt et barns død.

Der havde imidlertid ikke kunnet foretages obduktion på det døde barn, og dr.med. Julius Diderik Momme, læge ved Opfostringshuset, der tidligere havde behandlet barnet, udtalte som vidne, at han anså det for sandsynligt, at barnet var død af krampe.

Ved Københavns^{Lands} Over- samt Hof- og Stadsret blev hun frikendt for manddrabanklagen og dømt for kvaksalveri, men sagen blev appelleret til Højesteret, hvorfra den igen blev hjemvist til stadsretten, hvor den første dom blev stadfæstet. Den 17.februar 1835 efter mere end et halvt års sagsbehandling, blev hun idømt en bøde på 20 rigsdaler.

Som anklagen lød, var det næsten lige så godt som en fuldstændig frifindelse.

Men sejren var dyrekøbt.

Tegning.

St. Annegade paa Christianshavn med „Vor Frelsers Kirke“.

Tilh. Overretssagfører Ole F. Olsen

Anna Maria Ljungström/Lange gift Koops var nu omkring 70 år gammel. Retssagen og selve anklagens ordlyd kunde også idag ryste enhver, men hertil kom, at hun under en så alvorlig anklage må have siddet i varetægtsarrest.

Tænk engang en 70års kone i en arrest uden varme eller nogen form for bekvemmeligheder - og så en hel vinter igennem.

Hun, der var vant til renlighed i alle forhold, måtte der tåle snavs og stank, overbefolkning, kulde og træk i rum uden vinduesruder, dertil utilstrækkelig og fordærvet kost. Selv folk i deres bedste alder blev knækket af den tids fængslesforhold.

Der var jo her ikke tale om et bekvemt gælds fængsel, hvor man sad på egen kost og kunde lade sig alle bekvemmeligheder bringe, nej - det var ramme alvor.

Hun overlevede sin frifindelsesdom i godt 8 måneder. Den 1. oktober 1835 døde Anna Maria af vattersot i en alder af 71 år.

Den 6. samme måned blev hun båret gennem Vor Frelzers kirke med orgel og helt kor. Provsten fulgte, og pastor Riis holdt talen.

Den gamle dame blev rigtignok begravet med maner. Orgelspil og drengekor fra latinskolen, selve provsten med i følget. Jo, hendes døtre gav hende en smuk afsked.

Hun var en usædvanlig kvinde. Stærk, initiativrig og dygtig, men offer for den nye nidkære lægevidenskabs ubønhørlige fremmarch, der ikke tolererede nogen konkurrence på sit jagtterræn.

Hendes fag var for en tid glemt og skubbet i baggrunden af denne nye lægevidenskab, men det varede ikke længe, før kravet om hygiejnen igen bragte badevæsenet tilbage til en vigtig plads i vor kultur.

Den 3. oktober 1835 bragte "De kongelige aleene privilegerede Kjøbenhavns Adressecontoirs Efterretninger" hendes dødsannonce, der var af følgende forsigtige formulering. Hele byen kendte jo sagen.

Sørgeligst bekjendtgjøres,
at vor elskede Moder og
Bedstemoder, Ane Marie
Koops, født Lange, endte
ved en stille og rolig Død
sit virksomme Liv Torsda-
gen den 1ste October, i en
Alder af 71 Aar.

Med from Taalmodighed, sin
himmelske Faders Villie
tro hengiven, bar hun med
stille Rolighed sine lang-
varige Lidelser.

Christianshavn, den 3die October, 1835.

Den Afdødes Børn og Børnebørn.

I det følgende personregister er navnene på bondefødte personer i udstrakt grad normaliseret.

Navne som Paul, Powel, Pofuel o.lign. skal alle findes under POUL.

Petersen, Pedersen, Pedersdatter, Pedderssøn osv. er alle samlede under Pedersen.

Morthen, Mortthen, Morthenssøn o.lign. findes under Morten/Mortensen.

Kvinderne er alle optaget både under deres pigenavn og deres ægtefælle(r)s efternavn, så de skulde være lette af finde uanset fra hvilken "side", man søger dem.

Alle småfolk, der bare nævnes, er taget med i registret, da alene deres tilstedeværelse på en lokalitet kan være en vigtig oplysning for slægtsforskeren.

Derimod er historiske personer kun medtaget i det omfang, de "griber ind" i handlingen.

PERSONREGISTER

Aagesen, madam i Rye: 100; Achton, præst i Magleby: 73; Ambrosius, mademoiselle i Haderslev: 133; Andersdatter, Anne af Aistrup: 8; Andersen, Christen tjenestekarl Udbyover: 20; Andersen, Hans af Fanefjord: 45; Andersen Jens af Udbyneder: 8; Andersdatter, Johanne Marie af Kgs.Lyngby: 120,122; Andersen, Niels tjenestekarl Udbyneder: 20; Andersen, Svend sadelmager i Rye: 108,110; Appel, Cathrine Margrethe Hansdatter af Storvorde: 87; Arenstorff, von: 4-5,7-8,17-20; Aubertin, Helle f.Fritz: 98-99,106,108-111; Aubertin, Iver degn i Skibby: 111; Balle, Nicolay Edinger biskop: 109; Barfoed, Hans Herman godsforvalter på Møn: 56; Beiler, Anders af Nørresundby: 83; Beiler, Jens af Nørresundby: 83; Bernstorfferne: 125,128,147; Binderup, Jens af Udbyover: 16; Birch, Johanne tjenestepige Kbh: 133,140; Bodum, Jørgen i Udbyneder: 20; Bodum, Peder i Udbyneder: 19-21; Bodum, Søren tjenestekarl Udbyneder: 20; Borg, Christian Christensen af Mandemarke: 59,62; Boye, kontrollør Frederikssund: 94; Bradtes, Karen Udbyneder: 19-21; Bradt, Mads Udbyover: 8; Bruun, jomfru Udesundby: 91; Bruun, Peder møller Udesundby: 91; Bruun, Peder af Magleby Møn: 55; Brylov, Anders Jensen af Nørresundby: 87; Brøchner, jomfru i Mygind præstegård: 113; Buchau, degn i Hyllinge: 99; Bødker, Peder Jacobsen Frederikssund: 93; Bøtger, Niels stadsløjtn.Fr.sund: 102; Casparsdatter, Karen af Sømarke: 55; Cathcart, eng.general: 141; Christensen, Anders af Kastbjerg: 36,37; Christensen, Christen af Kastbjerg: 36; Christendatter, Dorothea Kierstine af N.Sundby: 83-85,87,90; Carøe, Kr.medicinalhistoriker: 135; Christendatter, Inger tjenestepige Kgs.Lyngby: 129; Christensen, Jens tjenestekarl Udbyover: 20; Christensen, Jørgen af Fanefjord: 45; Christendatter, Karen af N.Sundby: 81,84,85; Christendatter, Leene af Udbyover: 8,17,18,24,27-34; Christendatter, Maren af Storvorde: 87,88; Christensen, Niels tjenestekarl Udbyover: 20; Christensen, Søren tjenestekarl Udbyover: 20; Christensen, Inger Mortensdatter: 17,24,31,33; Christensen, Niels Revsbeck: 24,33; Christophersen, Samuel Udbyover: 19,24; Conanck, etatsråd de: 121; Corfitz, Daniel barber i K.Lyngby: 153; Dall, Anders godsforvalter Klintholm: 59,62,64,65; Danielsen, Anne Nielsdatter Kastbjerg: 36,37,39,40-43; Danielsen, Niels af Kastbjerg: 42,43; Danmark, Anders Pedersen af Udbyover: 7,24,33; Danmark, Mette Mortensdatter: 24,31,33;

Danmark, Morten Andersen af Udbyover: 33; Danmark, Peder Andersen af Udbyover: 24,33; Davidsen, Ellen Poulsdatter i Kgs.Lyngby: 117,118,120,125-129; Davidsen, Hans gårdejer i Kgs.Lyngby: 118,128; Dorph, herredsfoged på Møn: 64,67; Drejer, Christen Michelsen af N.Sundby: 87; Ralck, madam født Rugaard: 91; Falck, Rasmus Mortensen styrmand af Fr.sund: 91,93; Fanøe, Lauge Severin konsumptionsforpagter Fr.sund: 94; Fanøe, Marie Margrethe født Lange: 94; Fischer, professor: 111; Flindt, Anne Regina født Rugaard: 96,108,113; Flindt, Henrik købmand gift med foregående; Frandsen, Ole af Busene: 55; Frederiksdatter, Ane af Magleby Møn: 80; Frederiksen, Holger af Magleby Møn: 80; Fritz, Anna Lassen født Mohr: 113; Fritz, Bente Marie født Hansdatter: 115; Fritz, Eric født i Strå: 99,100,106; Fritz, Gottlieb købmand: 97,99,106,115; Fritz, Helle gift m.Jacob Husum og Iver Aubertin: 98-99,106,108,109,110,111; Fritz, Jørgen Pedersen, degn i Rye-Sonnerup: 98,99,100,106,108; Fritz, Kirstine gift m. Berthel Hagedorn og Rasmus Rugaard: 94,95,96,98-116; Fritz, Kirstine Marie født Wellejus: 98,99,100,107,113; Fritz, Niels født i Rye: 100,106,107; Fritz, Peter Nicolaj købmand i Horsens: 98,100,106; Fritz, Thomas præst i Mygind: 98,99,100,106,107,113; Gad, Johan Peter præst i Magleby Møn: 65; Gad, Niels stadskaptajn Fr.sund: 102; Gad, Svend byskriver: 97; Galberg, Rasmus møller og kroejer i Frederiksdal: 117,129; Galschiøt, landsdommer: 109,110; Gielstrup, Gudmand Rasmussen skomager i Fr.sund: 91,115; Gielstrup, Niels Gudmandsen: 115; Godtfredsen, L. forfatter: 135; Green, Enoch Enochen degn i N.Sundby: 81; Hagedorn, Berthel (el.Barthold) købmand Fr.sund: 94,101,105,106; Hagedorn, Kristine født Fritz: 94,95,96,98-116; Hagedorn, Marianne født i Fr.sund: 94,106; Hagedorn, Peder Paulin købmand i Fr.sund: 94,105,108,116; Hagedorn, Thomas Berthelsen købmand i Fr.sund: 94,101-107,113; Hagedorn, Thomina Simonina af Frederikssund: 94,106,108,112; Hagedorn en dansk uradelsslægt: 104,105; Hansen, forpagter på Ryegård: 100; Hansen, Axel O. homøopat: 146; Hansdatter, Bente Marie gift Fritz: 115; Hansdatter, Bodil gift Jørgensen: 45,46,48-51; Hansen, Hans af Magleby Møn: 67,76; Hansdatter, Jydelivine af Magleby: 79; Hansen, Jørgen af Aalebæk Møn: 58,67,73,76; Hansen, Jørgen tjenestekarl Kgs.Lyngby: 129; Hansdatter, Karen af Gentofte: 126; Hansdatter, Karen indsidder Magleby Møn: 58,75; Hansdatter, Kirsten af Magleby: 68,76; Hansdatter, Maren af Udbyneder: 16; Hansen, Niels af Frederikssund (måske Rugaard): 91; Hansen, Ole tjenestekarl Kgs. Lyngby: 129;

Harboe, Jens fuldmægtig på Overgård: 7; Hardt, Richard von der, birkedommer på Overgård: 19,21,22,23; Hattemager, Peder Pedersen i Hillerød: 98; Heegaard, Poul, politimester Slangstrup: 2; Hemmings, Kirstine, Magleby Møn: 58,73; Hemmingsen, Niels af Magleby Møn: 72; Henningsen, Jørgen af Magleby Møn: 68,76; Henningsen, Maren af Magleby Møn: 68,76; Henrichsen, Christian skomager Magleby Møn: 58,75; Henrichsen, Hans af Budsemarke: 68,70,77; Henrichsen, Jørgen af Budsemarke: 68,70,76,77; Henrichsdatter, Karen af Budsemarke: 67,70,76,77; Henrichsen, Karen født Jørgensdatter af Budsemarke: 53,56-60,75; Henrichsen, Lars af Budsemarke: 68,70,76,77; Henrichsen, Lauritz af Budsemarke: 53,56,65,73; Henrichsdatter, Maren gift Madsen: 58,70,71,77,78; Henrichsen, Marie født Pedersdatter: 71,79; Henrichsen, Peder af Magleby Møn: 70,71,79; Hiort, Mathsverwandterin Haderslev: 133; Hiort, Peder af Kastbjerg: 36; Holgersen, Friderich af Østre Mølle: 59-63,67,68,76; Holgersen, Maren født Larsdatter: 55,56,59,61,62,67,73,75,76; Hunæus, generalkrigskommissær: 71; Husum, Anders: s.106; Husum, Helle født Fritz: 98-99,106,108-111; Husum, Jacob degn i Skibby og Rye: 96,106,108-112; Hvidberg, Ena historiker: 123; Hvorup, Dorthe Marie født Sørensdatter: 84; Hvorup, Jens af N.Sundby: 84; Jacobsen, Hans af Budsemarke: 58,73; Jacobsdatter, Maren af Nørresundby: 84; Jacobsen, Niels gmd.i Kgs.Lyngby: 118; Jacobsen, Peder bødker i Fr.sund: 93; Jensen, Anders Kragh af Udbyneder: 4,7,8,17,18,21,24,29,33,43; Jensdatter, Anna gift Rugaard: 93; Jensdatter, Anne af N.Sundby: 84; Jensen, Anne født Nielsdatter af Kastbjerg: 36,37,39,40,43; Jensen, Anna Bartholina født Rugaard: 94,96,107,112,113,115,116; Jensen, Christen købmand i Slangstrup: 2,84,85,89,97,108,112,115,116; Jensen, Christen af Udbyover: 34; Jensen, Christen af Kgs.Lyngby: 117; Jensen, Christen tjenestekarl Udbyneder: 20,21; Jensen, Christen(Store C.)af Udbyneder: 8,16; Jensen, Christopher tjenestekarl i Udbyneder: 19,20,21; Jensen, Hemming tjenestekarl i Magleby Møn: 70,77; Jensen, Jens(Store J.)af Udbyneder: 7; Jensen, Jens Kragh af Udbyover: 34; Jensen, Joen af N.Sundby: 83,84,88,89; Jensen, Johannes købmand i Stege: 67; Jensdatter, Karen af N.Sundby: 84,85,89; Jensdatter, Karen af Udbyneder: 25,34; Jensen, Karen født Christendatter: 81,84,85; Jensen, Karen født Mikkelsdatter: 83,88; Jensen, Kirsten født Jørgensdatter: 125; Jensen, Lars, tjenestekarl Kgs.Lyngby: 129; Jensen, Lars af N.Sundby: 83,88; Jensen, Lauritz af Lindholm: 83,88; Jensdatter, Leene af Udbyneder: 34;

Jensen, Leene født Christendatter: 8,17,18,24,27-34; Jensen, Mads af Raabymagle: 72; Jensdatter, Maren af N.Sundby: 83,84,88,89; Jensdatter, Maren gift Mortensen Udbynder: 34; Jensen, Morten af Udbyover: 4-25,28,29,31,33,34; Jensen, Morten af Udbynder: 25,34; Jensen, Niels(Kragh)af Udbyover: 8; Jensen, Niels Waagkarl af N. Sundby: 81,83,84,85,88; Jensen, Ole af Udbynder: 8; Jensen, Peder sognefoged af Busene: 59; Jensen, Poul skomager af Gentofte: 125,129; Jensen, Poul gmd.af Kastbjerg: 35-39,40,42; Jensen, Rasmus af Udbynder: 34; Jensen, Samuel af Udbynder: 34; Jensen, Søren af Udbynder: 16; Jensen, Søren tjenestekarl af Udbynder: 19,20,21,22; Jensen, Tøger tjenestekarl af Udbyover: 19-23; Jensenius, livmedicus: 153; Jespersen, Jørgen af Udbynder: 8,16; Johansen, Hemming af Budsemarke: 60; Johansen, Kirstine født Pedersdatter af Magleby Møn: 72,73,76,77; Johansdatter, Maren af Udbynder: 34; Johansen, Peder af Magleby Møn: 76,77; Jongström, se Ljungström. Junge, J.P.Doye, brandmajor: 137; Jungström, se Ljungström. Jørgensen, byfoged og herredsskriver Møn: 64; Jørgensen, Bodil født Hansdatter Fanefjord: 45,46,48-51; Jørgensen, Hans af Mandemarke: 58,73; Jørgensen, Jørgen gmd.af Gentofte: 125; Jørgensdatter, Karen af Magleby Møn: 53,56,57,58,59,60,75; Jørgensen, Karen født Hansdatter af Gentofte: 125; Jørgensdatter, Kirsten af Gentofte: 125; Jørgensen, Mads tømmermand af Fanefjord: 44-46,50,51; Jørgensen, Peder af Sømarke: 58,68,73,76; Jørgensen, Peder tjenestekarl Budsemarke: 71,79; Kauring, Anders af Kastbjerg: 37; Kibsgaard, Christian af Mandemarke: 62; Klie, Anne Marie gift Stauning: 95,107,108; Kollerød, Ole røver: 2; Komdrup, Anders af Kastbjerg: 36; Kongsted, distriktskirurg i Ballerup: 153; Koop, Johan bürgerkapitän: 130; Koops, Anna Maria født Ljungström: 131,133,134,135-158; Koops, Hans Johannes Nicolaus te og porcellænshandler: 130-134,136,140,141; Koops, Heinrich: 130; Koops, Margaretha Magdalena: 133,140,151; Koops, Marie: 131,137,151; Kos, Nicolai: 130; Kragh, Anders Jensen af Udbynder: 4,7,8,17,18,21,24,29,33,43; Kragh, Anders Mortensen af Glenstrup: 43; (Kragh), Jens Jensen: 34; Kragh, Jens Mortensen: 4,7,8,17,27,31,43; Krag, Kjeld til Trudsholm: 35; (Kragh), Maren: 4,8,18; (Kragh), Morten Jensen: 4-25,28,29,31,33,34; (Kragh),Niels Jensen: 8; Kragh, Peder Pedersen birkeskriver på Overgaard: 43; Krogh, Schack Georg købmand i Slangstrup: 84,89,108; Kærup, Kirstine gift Ruugaard: 93;

Laahn, Anders af Udbyneder: 18; Laahn, Peder af Udbyneder: 18; Lange, familien af Fr.sund: 94; Lange, købmand af Fr.sund: 91; Lange, Anna Maria, se Ljungström og Koops. Lange, Marie Margrethe gift Fanøe: 94; Laursdatter, Else Marie af Budsemarke: 58,68,72,75,77; Larsen, Hans af Magleby Møn: 56,63,67,68,76; Larsen, Hans af Fanebjerg: 45,48; Larsen, Henrich af Busene: 53-71,73,75,76,77,78,79; Larsen, Jens af Magleby Møn: 55,56; Laursen, Joen, rytterbonde N.Sundby: 81,88,89; Larsen, Jørgen i Elmelunde: 68,76; Larsdatter, Karen af Magleby Møn: 55; Larsen, Kirsten født Pedersdatter: 57,58,67,68,70,71,72-80; Larsdatter, Maren gift Holgersen: 55,56,59,61,62,67,73,75,76; Larsen, Peder af Magleby Møn: 53,55; Larsen Peder af Magleby Møn: 55,56,58,61,62,63,67,68,75,76; Laursen, Peder af Raabymagle: 72; Lemming, madam af Frederikssund: 93; Lemming, Hans præst i Udesundby: 102; Lemming, Poul købmand i Fr.sund: 93,101; Leonhardt, Isach skoleholder i Sonnerup: 99; Leth, C. distriktsmedicus i Kgs.Lyngby: 153; Lind, Christine Frederikke født Suza: 95,96; Lind, Johs.Frid.af Bregnerød kro: 96; Lindberg, Agnethe af Fr.sund: 95; Lindberg, Anders af Fr.sund: 95; Lindberg, Anne Cathrine gift Rugaard: 97; Lindholm, Lauritz Jensen: 83,88; Lindvig, Maren født Stauning: 100; Lindvig, Jens Jørgen købmand i Horsens:100; Ljungström, Anna Maria gift Koops: 131,133,134,135-158; Lorentzen, Amtsverwalter i Haderslev: 133; Ludwig, Rasmus af Busene: 72; Lystrup, Jens tjenestekarl i Udbyneder: 20; Mackeprang, læge: 71; Madsdatter, Anne Margrethe af Raabymagle: 72; Madsen, Christoffer af Fanebjerg: 45,51; Madsdatter, Ellen af Fanebjerg: 45,46,51; Madsen, Hans af Fanebjerg: 45,46,51; Madsen, Jens af Kastbjerg: 36; Madsen, Jens af Kgs.Lyngby: 120; Madsen, Jørgen af Fanebjerg: 45,50; Madsdatter, Kirsten af Udbyneder: 8; Madsen, Mads af Fanebjerg: 45,46,51,70,71,77,78; Madsen, Mads Jørgen: 46,78; Madsen, Maren født Henrichsdatter: 58,70,71,77,78; Madsen, Marie Kirstine gift Mortensen; 70,71,78,79; Madsdatter, Sidse: 78; Madsen, Niels af Kastbjerg: 36; Madsen, Peder af NyBorre: 55; Madsen, Sidse af NyBorre: 55; Marsvin, Otte til Trudsholm: 35; Marsvin, Peder til Trudsholm: 35.36; Mechelsdatter, Maren af Udbyneder: 8; Michaelsen, Jens af Sømarke: 67; Mikkelsdatter, Karen af N.Sundby: 83,88; Mohr, Anna gift Fritz: 113; Mohr, madam født Bröchner: 113; Momme, Julius Diderik dr.med.: 155; Mortensen, Anders Kragh: 43; Mortensdatter, Anne af Udbyneder: 33,34,43; Mortensen, Christen af Udbyover: 8,31; Mortensen, Christen af Udbyover: 16,17,31; Mortensen, Christen af Udbyover: 18,24,31; Mortensdatter, Dorthe af Udbyneder: 25,34;

Mortensen, Dorthe født Poulsdatter: 25,33,36,40,43; Mortensdatter, Inger gift Revsbech: 17,24,31,33; Mortensen, Jacob af Udbyover: 4,8,17,31; Mortensen, Jens Kragh af N.Onsild: 4,7,8,17,27,31,43; Mortensen, Jens af Udbyover: 18,24,31,33,34; Mortensen, Jens af N.Sundby: 87; Mortensen, Johanne af N.Sundby: 87; Mortensdatter, Karen gift Skou og Møller: 24,25,31,34; Mortensdatter, Kirsten af Udbyover: 17,31; Mortensdatter, Kirsten af Udbyover: 18,24,25,31,33,34; Mortensen, Kirsten født Poulsdatter: 25,34,37,42,43; Mortensdatter, Leene af Udbyneder: 25,33,34,43; Mortensen, Maren født Jensdatter: 34; Mortensen, Marie Christine født Madsdatter: 70,71,78,79; Mortensdatter, Mette gift Danmark: 24,31,33; Mortensen, Morten af Udbyover: 23,24,25,31,33,34,43; Mortensen, Niels af Udbyover: 8; Mortensen, Poul af Udbyneder: 2,39; Mortensen, Rasmus af Udbyover: 18,24,31; Mühlenstedt, apoteker: 128; Müller, Michael degn i Rye-Sonnerup: 99; Müller, Nicolai Gottschalk degn og klog mand i Søllerød: 153; Münster, J.A. læge i Kgs.Lyngby: 153; Mürer, T.C. distriktsmedicus i Kgs.Lyngby: 153; Møller, D. forpagter af Roskildehvide: 97; Møller, Jens af Kastbjerg: 36; Møller, Karen født Mortensdatter: 24,25,31,34; Møller, Kirsten af Kastbjerg: 36; Nielsen, Anders af Overgaard: 18; Nielsdatter, Anne gift Jensen og Danielsen: 36,37,39,40-43; Nielsen, Ane født Frederiksdatter: 80; Nielsdatter, Anne Marie af Nørresundby: 81,84; Nielsdatter, Bodil Marie gift Nielsen Waagkarl: 84; Nielsen, Christen Waagkarl: 81,84; Nielsen, Christian af Overgaard: 18; Nielsen, Daniel af Kastbjerg: 42,43; Nielsen, Dorothea Kirstine født Christendatter: 83,84,85,87-90; Nielsen, Ellen født Pedersdatter af Kgs.Lyngby: 120,122; Nielsen, Gregers af Udbyneder: 8,16; Nielsen, Hans parcellist på Møn: 80; Nielsen, Henrich af Budsemarke: 58,73; Nielsen, Jens skrædder i N.Sundby: 81-85,88,89,90; Nielsen, Joen af N.Sundby: 81,84; Nielsdatter, Johanne Marie gift Olesen: 83,88; Nielsen, Jydeline født Hansdatter: 79; Nielsdatter, Karen tjenestepige i Magleby Møn: 58,75; Nielsdatter, Karen(egtl.Poulsdatter) gift Mortensen: 25,34,37,42,43; Nielsdatter, Kirsten af Magleby Møn: 72; Nielsdatter, Kirsten af Udbyneder: 8,16; Nielsdatter, Kirstine af N.Sundby præstegård: 84; Nielsdatter, Maren af Udbyneder: 29; Nielsen, Maren født Poulsdatter af Kastbjerg: 37,40,43; Nielsen, Niels af Kastbjerg: 42,43; Nielsen, Niels ag Gentofte: 125; Nielsen, Peder af Nebstrup: 43; Nielsen, Peder ladeføged i Magleby Møn: 79; Nielsen, Pouel af Kastbjerg: 36; Nielsen, Søren fisker af N.Sundby: 81,84;

Olsdatter, Anne Margrethe tjenestepige Fr.sund: 113; Olsen, Christian skomager i Gentofte: 125; Olsen, Johanne Marie født Nielsdatter: 83,88; Olsen, Kirsten født Jørgensdatter i Gentofte: 125; Olsen, Ole Ferdinand kromand i Gentofte: 155; Olesen, Peder af N.Sundby: 83,88; Ottedatter, Johanne af N.Sundby: 84; Paludan, Johan præst i Fanefjord: 48,49,50,51,53,65; Paul-Petersen, Ingeborg: 151,152A; Paul-Petersen, Magdalene: 151,152A; Pedersen, Anders af Kgs.Lyngby: 120,122; Peders, Anna af Buseene: 67,76; Pedersdatter, Anna Sophie af Magleby Møn: 76,77; Peders, Anna Sophie af Sømarke: 67,76; Pedersen, Caspar af Sømarke: 55; Pedersen, Christen gmd, i Rye: 108,110; Pedersen, Claus af Fanefjord: 45; Pedersdatter, Ellen af Kgs.Lyngby gift Nielsen: 120,122; Pedersen, Hans af Kgs.Lyngby: 118,129; Pedersen, Hans af Kgs.Lyngby: 120,129; Pedersen, Hans tjenestekarl i Kgs.Lyngby: 129; Pedersen, Hans tjenestekarl i Magleby Møn; Pedersen, Hans af Udbynder: 16; Pedersen, Jens af Magleby Møn: 71,79; Pedersen, Jens af Magleby Møn: 58,72,75,77; Pedersen, Jens tjenestekarl Magleby Møn: 58,75; Pedersen, Jørgen af Kgs.Lyngby: 120,129; Pedersen, Jørgen af Kgs.Lyngby: 122; Pedersen, Jørgen af Magleby Møn; 71,79; Pedersen, Jørgen af Magleby Møn: 72; Pedersen, Jørgen af Mandemarke: 60; Pedersdatter, Karen af Magleby Møn: 58,68,72,75,76,77; Pedersdatter, Kirsten gift Larsen af Budsemarke: 57,58,67,68,70,71,72,80; Pedersdatter, Kirsten af Magleby Møn: 71,79; Pedersdatter, Kirstine af Magleby Møn gift Johansen: 72,73,76,77; Pedersen, Lars af Brødland: 83,88; Pedersen, Lars af Mandemarke: 62,63; Pedersen, Mads af NyBorre: 68,76; Pedersen, Maren af Magleby Møn: 55; Petersen, Margaretha Magdalena født Koops: 133,140,151; Pedersdatter, Marie gift Henrichsen: 71,79; Pedersen, Peder hattemager i Hillerød: 98; Pedersen, Peder af Magleby Møn: 71,79; Petersen Poul kroejer Søborghus: 120,122,129,151; Pedersdatter, Sidse af Magleby Møn: 72; Pedersen, Svend af Magleby Møn: 55; Pedersen, Søren af Kgs.Lyngby: 120,121,129; Pedersen, Søren af Kastbjerg: 37; Pedersen, Søren ladefoged af Overgaard: 23; Phaff, forpagter på Klintholm: 67; Plessen, Samuel Christoph von, amtmand Møn: 44; Plum, Carl købmand i Fr.sund: 101,103; Podemand, Kirstine gift Rugaard: 115; Poulsen, Anne født Sørensdatter i Gentofte: 126; Poulsen, Christen af Kastbjerg: 42; Povlsdatter, Dorthe af Kastbjerg gift Mortensen: 25,33,36,40,43; Poulsdatter, Ellen af Gentofte gift Davidsen og Sørensen: 117,118,120,125-129; Poulsen, Hans af Gentofte: 120,125; Poulsdatter, Johanne Kirstine tjenestepige i Budsemarke: 71,79; Poulsdatter, Karen af Kastbjerg: 37;

Poulsdatter, Kirsten af Kastbjerg gift Mortensen: 25,34,37,42,43;
 Poulsen, Lars af Kastbjerg: 36,37,39,40,42,43; Poulsdatter, Ma-
 ren af Kastbjerg gift Rasmussen: 36,40,43; Poulsdatter, Maren af
 Kastbjerg gift Nielsen: 37,40,43; Poulsen, Niels af Kastbjerg: 37;
Ranch, Mads Jensen af Binderup: 24,33; Ranch, Mette født Mortens-
 datter af Udbyover: 17,24; Ranch, Søren af Kastbjerg: 36,37; Ran-
 drup, H.A.læge i Kgs.Lyngby: 153; Rasmusdatter, Anne af Grenaa
 gift Rugaard: 91; Rasmussen, Christen af Hou: 43; Rasmussen, El-
 se Maria født Laursdatter: 58,68,72,75,77; Rasmusdatter, Karen
 tjenestepige Budsemarke: 58,75; Rasmussen, Maren født Poulsdæt-
 ter af Kastbjerg: 36,40,43; Rasmussen, Peder af Budsemarke: 57,
 58,68,70,72,73,75,76,77; Rassen, Peder af Udbynder: 20; Rastrup,
 J.A.C.stadsingeniør: 118; Reenberg, justitsråd: 7; Reenberg
 Schmidt, Morten degn i Fanefjord: 45; Revsbech, Anders Nielsen
 af Udbynder: 33; Revsbech, Christen Nielsen af Udbynder: 33;
 Revsbech, Inger født Mortensdatter af Udbyover: 17,24,31,33;
 Revsbech, Jens Nielsen af Udbynder: 33; Revsbech, Kirsten Niels-
 datter af Udbynder: 33; Revsbech, Leene Nielsdatter af Udbyne-
 der: 33; Revsbech, Morten Nielsen af Udbynder: 33; Revsbech,
 Niels Christensen af Udbynder: 24,33; Riis, præst ved Vor Fæl-
 sers kirke: 157; Rugaard, jomfru gift Falck og Brockmann: 91;
 Rugaard, Anders Georg købmand i Slangerup: 95,108,113,116; Ru-
 gaard, Anders Hansen fisker og brændevinsbrænder: 91,93,95,115;
 Rugaard, Anders Larsen brændevinsbrænder i Fr.sund: 91,93,94,95,
 96,107,108; Rugaard, Anna født Jensdatter af Fr.sund: 93; Ru-
 gaard, Anne født Rasmusdatter af Grenaa: 91; Ruggard, Anna født
 Valsteen: 95; Rugaard, Anna Bartholina gift Jensen: 94,96,107,
 112,113,115,116; Rugaard, Anne Cathrine født Lindberg: 97; Ru-
 gaard, Anne Hvalsteen af Slangerup: 97; Rugaard, Anne Regina gift
 Flindt: 96,108,113; Rugaard, Bergite Maria af Slangerup: 97;
 Rugaard, Christine af Fr.sund: 95,107,108; Rugaard, Daniel Eiler
 cand.phil.folketingsmand: 95; Rugaard, Dorethe gift Suza: 93,94,
 96; Rugaard, Hans Andersen skipper: 91; Rugaard, Kirstine født
 Fritz: 94,95,96,98-116; Rugaard, Kirstine født Podemand: 115;
 Rugaard, Lars Andreas Pedersen af Slangerup: 97; Rugaard, Lenne-
 che af Fr.sund: 91; Rugaard, Peder Andersen købmand i Slangerup:
 93,94,95,96,97,112,115; Rugaard, Peder Andersen degn i Græse: 95;
 Rugaard, Rasmus Andersen af Fr.sund: 91-97,107,108,112,115; Ru-
 gaard, Sophie Hedevig af Fr.sund: 94,107; Rugaard, Thomas Welle-
 jus købmand i Slangerup: 95,107,113,116; Rytterbonde, Joen Laur-
 sen af N.Sundby: 81,88,89; Rønne, Bone Falch: 121;

Samuelsen, Jens af Udbynder: 25,34; Samuelsen, Kirsten født Mortensdatter af Udbyover: 18,24,25,31,33,34; Sandal, præst i Magleby Møn; 65,75; Saxesdatter, Karen af Magleby Møn: 58,75; Scavenius, godsejer Klintholm: 68,71; Schiødt, købmand i Frederikssund: 93; Schmidt, Morten Reenberg degn i Fanefjord: 45; Schulin, greve: 121; Schulin, grevinde: 153; Schmidt, Hans Larsen degn i Magleby Møn: 55; Seiler, Chr.Rasmussen bager i Frederikssund: 93; Skott, Knud præst i N.Sundby: 83; Skou, Karen født Mortensdatter af Udbyover: 24,25,31,34; Skou, Karen Marie af Udbynder: 34; Skou, Morten Sørensen af Udbyover: 34; Skou, Peder Sørensen: 34; Skou, Søren Sørensen: 25,34; Smith, Chr. købmand i Fr.sund: 101; Smith, Chr.Didrichsen garver: 118; Smidt, Jørgen købmand i Fr.sund: 91; Smith, Ole købmand i Frederikssund: 93; Staal, Ditlev hofagent: 56,58,59,68,70,73; Stauning, Anne Marie født Klie: 95,107,108; Stauning, Karen Pøulsdatter gift Wellejus: 100,107; Stauning, Maren Pedersdatter gift Lindvig: 100; Stauning, Peter Poulsen degn i Fr.sund: 95,105,107; Sundbo, Arne: 101,105; Suza, Christiane Frederikke gift Lind: 95,96; Suza, Dorethe født Rugaard: 93,94,96; Suza, Niels Peter garver i Fr.sund; Svendsen, Ole af Rye: 110; Sørens datter, Anne gift Poulsen af Gentofte: 126; Sørensen, Christen af N.Sundby: 87; Sørensen, Christen af Udbynder: 16; Sørensen, Christen tjenestekarl i Udbynder: 33; Sørens datter, Dorthe Marie gift Hvorup: 84; Sørensen, Ellen født Pøulsdatter af Gentofte: 117,118,120,125-29; Sørensen, Johanne Marie født Andersdatter af Kgs.Lyngby: 120,122; Sørensen, Peder af Kgs.Lyngby: 117,123,129,151; Thomasen, Anders af Udbynder: 8; Thomasdatter, Maren af Udbynder: 17; Trane, birkedommer på Egholm: 100; Trudsleff, Anders Thomæsen: 84; Trudsleff, Cathrine af N.Sundby: 84; Turell, Dan: 143; Waagsen, Niels fændrik i Fr.sund: 102; Waagkarl, Anne Marie Nielsdatter: 81,84; Waagkarl, Bodil Marie født Nielsdatter: 84; Waagkarl, Christen Nielsen fisker i N.Sundby: 81,84; Waagkarl, Joen Nielsen fergeskipper i N.Sundby: 81,84; Waagkarl, Maren født Jacobsdatter: 81,84; Waagkarl, Niels Jensen af N.Sundby: 81,83,84,85,88; Waagkarl, Søren Nielsen fisker i N.Sundby: 81,84; Wasserfall'ske arvinger: 97; Wellejus, Karen født Stauning: 100,107; Wellejus, Kirstine Marie gift Fritz: 98,99,100,107,113; Wellejus, Peter Nicolaj købmand i Horsens: 100,107; Wellejus, Thomas Hansen præst i Sdr.Omme: 98,100; Werdelin, Hans Isachsen skomager i Fr.Sund: 93; Westenholz, J.D.W. præst i Gjerlev: 27,28,29,32,41; Vibe, Anne Marie skomagermadam: 115; Vibe, Chr. skomager: 115;

Winther, skytte på Egholm: 99; Winther, J. degn i Sæby Sjælland: 99,111; Vognsen, Cathrine Margrethe født Appel af Storvørde: 87; Vognsen, Christen husfæster af N.Sundby: 83,87,88,89; Vognsen, Mads af Storvorde: 87; Vognsen, Maren født Christendatter af Storvorde: 87,88;

SÆDREGISTER

Heri medtages kun de lokaliteter, hvor historierne udspiller sig, ikke bipersoners bopæl, som tilfældigt nævnes.

Fanefjord sogn, Hårbølle by, Møn: s.44-52
 Frederikssund med Udesundby: s.91-97,101-108,112-115
 Gentofte sogn med Bernstorff: s.125-128 og 143-155
 Haderslev købstad: s.131-133 og 140
 Kastbjerg sogn med Trudsholm, Gerlev herred: s.35-43
 Kongens Lyngby: s.117-124, 128-129 og 153
 København: s.130-131, 133-143 og 155-158
 Magleby sogn med Klintholm, Møn: s.53-80
 Nørresundby, Kær herred: s.81-90
 Rye-Sonnerup sogne, Voldborg herred: s.99-101 og 108-111
 Slangstrup købstad: s.2, 112-113 og 115-116
 Strø sogn og herred: s.99-99
 Udbyneder sogn med Overgaard, Gerlev herred: s.4-34

Aneliste for senere bind af Prosapia nr.6.

32. Jens Mortensen(Kragh) født i N.Onsild, død 1752 Udbyneder
 33. Maren, hans kone, død i Udbyneder 1763

 44. Lars Henrichsen af Magleby Møn, født 1718, død 1782
 45. Karen Jørgensdatter af Magleby Møn, født 1726, død 1787
 46. Peder Rasmussen af Magleby Møn, født 1735, død 1801
 47. Else Maria Laursdatter af Magleby Møn, født 1734, død 1798
 48. Niels Jensen(Waagkarl) af Nørresundby, født 1716, død 1791
 49. Karen Christendatter af Nørresundby, født 1723, død 1788
 50. Christen Vognsen, født 1697 i Sulsted, død 1770 i N.sundby
 51. Maren Christendatter født 1712 i Storvorde, død 1767 ""
 52. Anders Rugaard, født 1723 i Grenaa, død 1790 Frederikssund
 53. Anne Rasmusdatter, født i Grenaa, død 1756 i Frederikssund
 54. Jørgen Pedersen Fritz, født 1722 Hillerød, død 1775 i Rye
 55. Kirstine Marie Wellejus født 1722 Sdr.Omme, død 1803 Myrind

 58. Poul Jensen, født 1733 i Gentofte, død 1762 sst.
 59. Kirsten Jørgensdatter født 1732 i Gentofte

 64. Morten(Pedersen Kragh) død 1742 i Glenstrup

 88. Henrich Pedersen af Magleby Møn, født 1680 død 1735
 89. Maren Hansdatter af Magleby Møn, født 1675 død 1748
 90. Jørgen Pedersen af Magleby Møn,
 91. Mareh Pedersdatter Karebye

 96. Jens Sørensen Vestbjerg
 97. Ane Joensdatter af Nørresundby

 100.Vogn Madsen af Torndal, Suldrup
 101. Dorethe Jensdatter

 104.Lars Rugaard af Grenaa, født 1686, død 1759

 108.Peder Pedersen Hattemager af Hillerød, død 1744
 109.Kirsten Hansdatter
 110.Thomas Hansen Wellejus, født 1689 Hvidding, død 1762 S.Omme
 111.Karen Poulsdatter Stauning, født 1699, død 1784

116. Jens Poulsen af Gentofte
 117. Anne Sørensdatter af Gentofte
 118. Jørgen Jørgensen af Gentofte, født 1691, død 1767
 119. Karen Hansdatter af Gentofte, født 1693, død 1763

 128. (Peder Kragh)

 176. Peder Hendrichsøn af Magleby Møn, 1656-1710
 177. Karen Lauridtzdatter af Magleby Møn, 1659-1728

 182. Peder Sørensen Karebye, død 1710
 183. Pernille Ipsdatter, død 1729

 192. Søren Jensen Vestbjerg, død 1710
 193. Anne Thomasdatter, død 1721
 194. Joen Laursen Rytterbonde, død 1707
 195. (Else Eriksdatter)

 208. Anders Rugaard af Grenaa, født ca 1650, død 1715
 209. Birette Lauritsdatter, død 1720

 216. Peder Pedersen Hattemager af Hillerød, død 1708

 220. Hans Thomsen Weile, født ca.1651, død 1706 i Hvidding
 221. Anna Christine Thoer, født 1661, død 1732 i Hvidding
 222. Poul Pedersen Stauning, død 1722
 223. Kirstine Pedersdatter Hegelund

 232. Poul Skomager i Vangede, død 1693

 234. Søren Jacobsen af Gentofte
 235. Ellen Pedersdatter af Gentofte, død 1728
 236. Jørgen Jensen af Gentofte,
 237. Birrete Larsdatter af Gentofte
 238. Hans Hansen af Gentofte, født 1659
 239. Kirsten Jensdatter af Gentofte, født 1670, død 1731

352. Hendrich Hanssøn Staunbo
 353. Marene Jensdatter

 384. Jens
 385. Maren Terkelsdatter

 388. Lars Christensen

 416. Hans Rugaard af Grenaa, død 1680

 440. Thomas Henrichsen Weile, 1616-1686
 441. Karen Hansdatter Havervad
 442. Conrad Thordsen, død 1662
 443. Marin Jacobsdatter Jessen af Aabenraa
 444. Peder Jørgensen Jelling, 1612-1684
 445. Dorothea Jensdatter
 446. Peder Jørgensen Hegelund, død 1659
 447. Sophie Laugesdatter Øderup

 474. Lars Jørgensen af Gentofte, 1598-1675

 476. Hans Hansen af Gentofte, død 1701
 477. Inger Nielsdatter af Gentofte, død 1700
 478. Jens Pedersen af Gentofte, død 1704
 479. Maren Pedersdatter

 776. Christen Laursen af Lindholm(1568)

 882. Hans Andersen Havervad, død 1651
 883. Mette Jespersdatter, 1588-1658
 884. Johannes Thordsen af Flensborg, død 1658
 885. Engeborg
 886. Jacob Jessen af Aabenraa
 887. Kirstin Lousen af Aabenraa, 1592-1655
 888. Jørgen Pedersen Lemvig, død 1679
 889. Maren Jensdatter(Løvenbalk)

890. Jens Christensen Mørch, død 1669
 891. Vibeke Jensdattet
 892. Jørgen Pedersen Hegelund, 1583-1653
 893. Marine Kjeldsdatter af Ribe, 1591-1658
 894. Lauge Jensen Øderup, død 1628
 895. Magdalene Buch, død 1630

 1552. Lars Nielsen af Lindholm (1505)

 1764. Anders Nielsen Havervad

 1766. Jesper Pedersen af Tønder
 1767. Ane Hansdatter af Hajstrup

 1772. Jes Martensen af Aabenraa
 1773. Marin Stake af Aabenraa, død 1588
 1774. Jens Lousen af Aabenraa, død 1618
 1775. Ingeborg Lorentzen af Aabenraa

 1778. Jens Pedersen (Løvenbalk) død 1609
 1779. Inger Jensdatter Bloch
 1780. Christen Mørch, død 1586

 1782. Jens Andersen, død 1640
 1783. Barbara Pedersdatter (1653)
 1784. Peder Jensen Hegelund, 1542-1614
 1785. Margrethe Jørgensdatter Petræus, 1562-1591
 1786. Kjeld Jørgensen af Ribe, død 1623
 1787. Anne Ibsdatter Tornum af Ribe

 1790. Søren Jensen Buch, død 1608

 3528. Niels Mikkelsen Holm (1580)

 3534. Hans Nissen Hajstrup 1535-1574
 3535. Marine Redlefsen af Tønder 1535-1594

 3550. Martin Lorentzen af Aabenraa, død 1597

3556. Peder Thøgersen(Løvenbalk) 1531-95
 3557. Margrethe Jensdatter, død 1603
 3558. Jens Nielsen Bloch, død 1592
 3559. Anna Jensdatter Høg
 3560. Jens Christensen Mørch, død 1570/78

 3568. Jens Christensen Hegelund, død 1571
 3569. Marine Pedersdatter, død 1600
 3570. Jørgen Petræus, død 1585/87
 3571. Elisabeth Meiger, død 1603

 3574. Ib Jensen Tornum af Ribe, død 1602
 3575. Marine Thøgersdatter, død 1611

 3580. Jens Buch

 7056. Mikkel Pedersen Holm, død 1546

 7068. Nis Henriksen Hajstrup, død 1554
 7069. Anna af Vellerup (1517)
 7070. Peter Redlefsen af Tønder (1541,1550)

 7112. Thøger Jensen(Løvenbalk) død 1538
 7113. Anna Pedersdatter
 7114. Jens Hansen, død 1558
 7115. Maren Knudsdatter
 7116. Niels Bloch, død 1773/74
 7117. Kirsten Jensdatter Høy
 7118. Jens Høg

 7120, Christen Mørch

 7136. Christen Hegelund af Viborg
 7137. Offvens Pedersdatter
 7138. Peder Ibsen
 7139. Anne

 7142. Johan Meiger
 7143. Wobika

7148. Jens Tornum af Ribe

... ..

7150. Thøger

7151. Maren Archesdatter, 1483-1579

... ..

14136. Henrik Petersen Hajstrup (1450-1500)

14137. Ellen af Vollerup

... ..

14224. (Jens Lauridsen Løvenbalk)

14225. (Helene Pedørsdatter Munk)

... ..

14234. Jens Høy

... ..

14274. Peder

14275. NN Jessdatter Sochfod af Viborg

... ..

14302. (Lasse Arch)

... ..

28272. Peter Petersen (Hajstrup)

... ..

28550. Jess Sochfod af Viborg

... ..

Mikkel Fosie: Tiggerske. Stik fra 1700-tallet.
Disse kvinders klædedragt ændrede sig ikke meget gennem århundreder

Jeg har fundet en masse oplysninger i de følgende bøger etc.

- Aakjær, Svend, Mogens Lebøch og Otto Norn: København før og nu.
 Achen, Sven Tito: Danske Adelsvåbener, 1973.
 Andersen, Jørgen: Bogen om Frederiksborg amt, 1969.
 Baden, Torkel: Beskrivelse over den paa Godset Bernstorff i Gjentofte Sogn under Kiøbenhavns Amt iverksatte nye Indretning i Landbruget... 1774.
 Begtrup, G.: Beskrivelse over Agerdyrkningens Tilstand i Danmark.
 Bisgaard, L.P.: Rye-Sonnerup, 1941.
 Bjerge, Poul og Thyge J.Søegaard: Danske Vider og Vedtægter I-III
 Blau, J.G.: Skibs og Huus=Apothek, 1807.
 Bojsen, F.: Af Møns Historie I-VII, 1906-23.
 Carøe, Kr.: Af Lægevæsenets Historie i Københavns Amt, 1920.
 Christensen, Chr.Petresch: Nørresundbys Historie I-II, 1921-24.
 Christiansen, Rasmus: Landbohistoriske Billeder, 1978.
 Cramer, H.B.J.: Kaffe og Te, 1947.
 Danstrup, John og Hal Koch: Danmarks Historie I-XIV, Politiken.
 Erslev, E.: Fra Bernstorf og Omegn, 1885.
 Erslev, Ed.: Om de glubende Dyrs Undergang i Nørrejylland, 1874.
 Fabritius, Albert og Harald Haft: Håndbog i Slægtsforskning, 1963
 Friis, F.: Gjentofte Sogn, 1877.
 Galschiøt, M.: Danmark i Skildringer og Billeder I, Jylland, 1901
 Gotfredsen, L.: Gjentofte I-III, 1951-54.
 Hansen, Axel O.: Helbredelse.
 Hedin, Niels: Hammer Bakker, 1976.
 Hvidberg, Ena: Lyngbybønder - bondearistokrater, 1978 (Lyngbybogen
 Hvidtfeldt, Johan: Håndbog for danske Lokalhistorikere, 1952-56.
 Høy, Niels: En præsteslægt fra Stauning, 1943.
 Junge, J.: Den nordsjællandske Landalmues Karakter.
 Jørgensen, H.H.: Gamle Minder fra Havndal og Omegn, 1915.
 Kier, Johan: Lidt om Badevæsen, 1899.
 Kollerød, Ole Pedersen: Selvbiografi, 1979.
 Kjøbenhavns Universitets Matrikel I-III.
 Lindeberg, Lars: Englandskrigene 1801-14, 1974.
 Linvald, Steffen: Brønshøj, Husum og Utterslev, 1962.
 Lorentzen, Poul, Jagt og Vildt i dansk Folketro, 1930.
 Lund, Troels: "Dagligliv i Norden" Danmarks og Norges Historie.
 Mynster, J.P.: Visitatsbøger 1835-1853, v.Bjørn Kornerup 1937.
 Møller, J.S.: Moder og Barn, 1940.

- Nystrøm, Eiler: Gentofte Sogn i Fortid og Nutid, 1916.
 Nystrøm, Eiler: Lyngby Sogn i Fortid og Nutid, 1934.
 Paludan, J.: Møn I-II, 1822-24.
 Petersen, Anders: Sjællands Stifts Degnehistorie, 1899.
 Petersen, Kai: Danmarkshistoriens Hvornår skete det?. 7.udg.1977
 Petersen, Richard: For Hundrede Aar siden, 1888.
 Richter, V.: Dødsfald i Danmark 1761-1790, 1976udg.
 Richter, V.: 100 Aars Dødsfald 1791-1890, 1976udg.
 Rousell, Aage: Danske Slotte og Herregaarde, 1-20.
 Rubin, Marcus: 1807-14, 1892.
 Rørsig, P.M.: Skolerog Degne i Vendsyssel.
 Stern, S.: Beskrivelse over Kjøbenhavns Amt, 1834.
 Sundbø, Arne: Frederikssunds og Købstaden Slangerups Historie.
 Trap, J.P.: Danmark 5.udgave.
 Turell, Dan: Vangede Billeder.
 Hamburgerische Wappenrolle.
 Westenholz, J.D.W.: Priisskrift om Folkemængden i Bondestanden.
 Wiberg, S.V.: Bidrag til en almindelig dansk Præstehistorie.
 Worsøe, Hans H.: Slægtshistorie, 1973.

Dertil kommer alle tidsskrifterne:

- Højeste=Rets=Domme afsagte i Møjeste=Rets=Aaret
 Illustreret Tidende.
 Juridisk Ugeskrift.
 Kirkehistoriske Samlinger.
 Nyt juridisk Arkiv.
 Personalhistorisk Tidsskrift.
 Sjællandsfar Landstings Efterretninger.
 Villabyernes Blad.
 Zachariæ: København Før og Nu.
 Diverse aviser og vejvisere.

Historiske årbøger for Frederiksborg Amt, Gentofte Kommune, Himmerland og Kær Herred, København, Høbenhavn Amt, Lyngby Kommune
 Præstø Amt, Randers Amt og Aarhus Stift.

Slægtshistorien omfatter nu ialt 10 bind.

1. Dødsannoncer over 45 aner, 1975
2. Anetavle for de seks søskende Petersen i Munkegade i Helsingør, 1977
3. Thomas-bogen. Det første år og anerne, 1977
4. Anetavle over portner på Helsingør Værft gennem 40 år Lars Madsen & hustru Marie Kirstine Rohde samt deres 6 børn, 1977
5. Mine aldeles ligegyldige erindringer, 1977
6. Anetavle over de fire søskende Mortensen på Østervold (1.bind), 1978
7. Jonathan-bogen. Det første år og anerne, 1978
8. Anetavle for de 8 søskende Priskorn på Vinstrupsvej 37 eller Henrik Ipsensvej 20-22 Frederiksberg, 1979
9. Birthe Rohde Madsen - en Helsingørpige, 1979.
10. Anetavle over de fire søskende Mortensen på Østervold 2.bind, 1980.